MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
ŽMOGAUS IR VISUOMENĖS STUDIJŲ FAKULTETAS

JANINA OVČINIKOVA

LIETUVIŲ REEMIGRANTŲ VAIKŲ INTEGRACIJOS BENDROJO UGDYMO MOKYKLOSE IŠŠŪKIAI

Magistro baigiamasis darbas

Vadovė
Prof. dr. G. Čiuladienė

VILNIUS, 2024

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
ŽMOGAUS IR VISUOMENĖS STUDIJŲ FAKULTETAS

LIETUVIŲ REEMIGRANTŲ VAIKŲ INTEGRACIJOS BENDROJO UGDYMO MOKYKLOSE IŠŠŪKIAI

Vaiko teisių apsaugos magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 6211JX081

Konsultantas

(parašas)
2024-05-...

Vadovė
(parašas) prof. dr. G. Čiuladienė
2024-05-...

Recenzentas

(parašas)
2024-05-...

Atliko
VTAvmis22-1 gr. stud.
(parašas) J. Ovčinikova
2024-05-13

VILNIUS, 2024

TURINYS

ĮVADAS 7

1.REEMIGRANTŲ INTEGRACIJA KAIP MIGRACIJOS PROCESO SUDEDAMOJI DALIS ... 10

1.1. Integracijos samprata migracijos kontekste 10

1.2. Reemigrantų integracijos aspektai 15

1.3. Reemigrantų integracijos situacija Lietuvoje 20

2.REEMIGRANTŲ VAIKŲ INTEGRACIJA BENDROJO UGDYMO MOKYKLOSE 25

2.1. Reemigrantų vaikų integracijos bendrojo ugdymo įstaigose poreikis 25

2.2. Reemigrantų vaikų integracijos galimybės bendrojo ugdymo įstaigose 29

2.3. Reemigrantų vaikų integracijos situacija Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose 34

3.LIETUVIŲ REEMIGRANTŲ VAIKŲ INTEGRACIJOS BENDROJO UGDYMO MOKYKLOSE IŠŠŪKIŲ TYRIMAS 39

3.1. Tyrimo metodologija 39

3.2. Veiksniai, turintys įtakos reemigrantų vaikų integracijai Vilniaus bendrojo ugdymo mokyklose 42

3.2.1.Tėvų ir vaikų nuomone, integraciją Vilniaus bendrojo ugdymo mokyklose lengvinantys veiksniai 42

3.2.1.1. Asmeniniai veiksniai, palengvinantys vaikų integraciją mokyklose 43

3.2.1.2. Šeimos veiksniai, palengvinantys vaikų integraciją mokyklose 46

3.2.1.3. Mokyklos veiksniai, palengvinantys vaikų integraciją mokyklose 50

3.2.2. Reemigrantų vaikų integracijos bendrojo ugdymo mokyklose iššūkiai 56

3.2.2.1. Asmeniniai veiksniai, trukdantys sėkmingą vaikų integraciją 56

3.2.2.2. Su šeima susiję veiksniai, trukdantys vaikų integraciją mokyklose 58

3.2.2.3. Vaikų integracijos iššūkiai mokyklose 60

IŠVADOS 64

REKOMENDACIJOS 66

LITERATŪROS SĄRAŠAS 67

ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS 75

SANTRAUKA 76

SUMMARY 77

PRIEDAI 78

PRIEDŲ SĄRAŠAS

1. **Iš dalies struktūruoto interviu klausimai informantams tėvams**
2. **Iš dalies struktūruoto interviu klausimai informantams vaikams**
3. **Demografiniai duomenys apie informantus tėvus**
4. **Demografiniai duomenys apie informantus vaikus**
5. **Informantų tėvų sutikimas dalyvauti tyrime**
6. **Informantų tėvų sutikimas dėl jų vaikų dalyvavimo tyrime**
7. **Tyrimo organizavimo etapai**
8. **Asmeniniai veiksniai, palengvinę vaikų integraciją mokyklose (tėvų nuomonė)**
9. **Asmeniniai veiksniai, palengvinę vaikų integraciją mokyklose (vaikų nuomonė)**
10. **Šeimos veiksniai, palengvinę vaikų integraciją mokyklose (tėvų nuomonė)**
11. **Šeimos veiksniai, palengvinę vaikų integraciją mokyklose (vaikų nuomonė)**
12. **Mokyklos veiksniai, palengvinę vaikų integraciją mokyklose (tėvų nuomonė)**
13. **Mokyklos veiksniai, palengvinę vaikų integraciją mokyklose (vaikų nuomonė)**
14. **Asmeniniai veiksniai, trukdę vaikų integraciją mokyklose (tėvų požiūris)**
15. **Asmeniniai veiksniai, trukdę vaikų integraciją mokyklose (vaikų požiūris)**
16. **Šeimos veiksniai, trukdę vaikų integraciją mokyklose (tėvų požiūris)**
17. **Mokyklos veiksniai, trukdę vaikų integraciją mokyklose (tėvų požiūris)**
18. **Mokyklos veiksniai, trukdę vaikų integraciją mokyklose (vaikų požiūris)**

LENTELĖS

1 lentelė. Imigrantų įsitraukimo į visuomenę strategijos..... 12

2 lentelė. Pasirengimo grįžti į kilmės šalį lygiai..... 17

PAVEIKSLAI

1 pav. Bendrieji migracijos rodikliai (1 tūkst. gyventojų) Lietuvoje 2012 - 2022 m..... 21

2 pav. Asmeniniai veiksniai, palengvinę vaikų integraciją mokyklose (tėvų nuomonė)..... 43

3 pav. Asmeniniai veiksniai, palengvinę vaikų integraciją mokyklose (vaikų nuomonė)... 44

4 pav. Šeimos veiksniai, palengvinę vaikų integraciją mokyklose (tėvų nuomonė)..... 47

5 pav. Šeimos veiksniai, palengvinę vaikų integraciją mokyklose (vaikų nuomonė)..... 49

6 pav. Mokyklos veiksniai, palengvinę vaikų integraciją mokyklose (tėvų nuomonė)..... 50

7 pav. Mokyklos veiksniai, palengvinę vaikų integraciją mokyklose (vaikų nuomonė)..... 53

8 pav. Asmeniniai veiksniai, trukdę vaikų integraciją mokyklose (tėvų požiūris)..... 56

9 pav. Asmeniniai veiksniai, trukdę vaikų integraciją mokyklose (vaikų požiūris)..... 57

10 pav. Šeimos veiksniai, trukdę vaikų integraciją mokyklose (tėvų požiūris)..... 59

11 pav. Mokyklos veiksniai, trukdę vaikų integraciją mokyklose (tėvų požiūris)..... 60

12 pav. Mokyklos veiksniai, trukdę vaikų integraciją mokyklose (vaikų požiūris)..... 62

ĮVADAS

Temos aktualumas. 2020 m. pasaulyje buvo 281 mln. migrantų, kurių skaičius, lyginant su 2000 metais (173 mln.), padidėjo daugiau negu 38 proc. (McAuliffe ir Triandafyllidou, 2022). Valstybinės duomenų agentūros (2023) duomenimis, 2022 m. į Lietuvos Respubliką imigravo 87,4 tūkst. žmonių, tuo tarpu iš šalies emigravo 15,3 tūkst. jos gyventojų.

Kalbant apie migracijos procesus, būtina atsižvelgti ir į neatsiejamą tarptautinės migracijos elementą – reemigraciją – grįžimą į savo kilmės šalį. 2022 m. į Lietuvos Respubliką grįžo gyventi 20,7 tūkst. jos piliečių (Valstybinė duomenų agentūra, 2023), iš kurių 2,5 tūkst. sudarė 3–18 metų amžiaus asmenys (Europos migracijos tinklas, 2023).

Migrantai grįždami į tėvynę susiduria su integracijos savo šalyje poreikiu. Integracijos keliamus iššūkius atvykstantiems įveikti padeda ne tik grįžtančiųjų pasirengimas reemigruoti į savo šalį, pasiektas ekonominis savarankiškumas, socialinis stabilumas bei psichosocialinė gerovė (Cassarino, 2004), bet ir priimančioje šalyje sudarytos integracijai palankios politinės, ekonominės bei socialinės sąlygos (*A framework for assisted voluntary return and reintegration*, 2018).

Kartu su tėvais iš užsienio atvyksta ir skirtingą migracijos patirtį turintys mokyklinio amžiaus vaikai. Vieni jų, tėvų kilmės šalyje gimę, reemigruoja kartu su savo gimdytojais, kiti, užsienyje gimę vaikai, persikelia į kitą valstybę, įgydami naują migracijos patirtį (Jurek, 2015). Tiek grįždami į savo tėvynę, tiek imigruodami į tėvų kilmės šalį, vaikai susiduria su įvairiais psichologiniais, socialiniais bei akademiniais sunkumais, pvz., nerimu, baime, žema savigarba, izoliacija, žema akademine motyvacija, mokymosi sunkumais (Vathi ir Duci, 2014; Cena, Heim ir Trandafoiu, 2019; Popa ir kt., 2019; Hasanovic ir kt., 2020).

Į Lietuvą atvykstantys, grįžtantys vaikai pradeda lankyti naują, pagrindine jų integracijos aplinka laikomą ugdymo įstaigą, kurioje tenka mokytis kita kalba, susidurti su kitokia mokytojų mokymo praktika ir mokymo programomis. Vaikai, veikiami įvairių išorinių ir vidinių veiksnių, stengiasi susidoroti su integracijos keliamais iššūkiais (Bagdonaitė, 2020). Vis dėlto, sklandžiai vaikų integracijai bendrojo ugdymo įstaigoje reikalingos ne tik reemigrantų vaikų pastangos integruotis, bet ir visų ugdymo proceso dalyvių (mokinių, mokytojų, mokyklos administracijos, tėvų) tinkamas pasiruošimas ir savalaikė pagalba (Jakavonytė–Staškuvienė ir kt., 2022).

Lietuva, vadovaudamasi 1989 metais priimtu pagrindiniu ir plačiausiai pasaulyje ratifikuotu dokumentu – Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija, įtvirtinusia vaikų teises ir jų apsaugos principus bei jos pagrindu priimtomis tarptautinėmis ir nacionalinėmis iniciatyvomis bei teisės aktais, privalo užtikrinti visų vaikų teisę į švietimą, nepriklausomai nuo jų rasės, amžiaus ir kalbos. Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto bendruosiuose komentaruose Nr. 4 (2017) ir Nr. 23 (2017) akcentuojama, kad visiems migracijos kontekste esantiems vaikams, valstybė privalo sudaryti

sąlygas gauti vienodą visų lygių ir visų aspektų kokybišką bei įtraukųjų švietimą, neatsižvelgiant į jų migracijos statusą.

Bendrojo ugdymo įstaiga, remdamasi „vaiko interesų“ principu, privalo prisitaikyti prie įvairių vaikų poreikių, sudarydama jiems sąlygas gauti reikalingą paramą ir kokybišką išsilavinimą, o taip pat kurti ir palaikyti sveiką, saugią, savitarpio pagarba grįstą mokymosi aplinką bei garantuoti sklandų vaikų integravimąsi. J. Bagdonaitės (2020) pastebėjimu, sėkmingos vaikų integracijos mokykloje užtikrinimui, būtinas bendradarbiavimas su tėvais, mokytojų kompetencijų ugdymas ir priimančios mokyklos bendruomenės teigiamo požiūrio į atvykstančius mokinius formavimas.

Atsakomybė už tinkamą savo vaikų paruošimą grįžimui, atvykimui į tėvų kilmės šalį bei bendradarbiavimą su mokykla, siekiant sėkmingos savo atžalų integracijos bendrojo ugdymo įstaigoje, atitenka tėvams, kurie, kaip nurodoma Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijoje ir Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme (1996), būdami atsakingi už savo vaikų auklėjimą bei vystymąsi ir rūpindamiesi geriausiais jų interesais, privalo paaiškinti vaikams apie laukiančias permainas bei suteikti jiems galimybę išsakyti savo nuomonę apie numatomus pasikeitimus ir parengti vaikus grįžimui, įskaitant kalbinį jų pasirengimą. Tėvai, vaikams atvykus į tėvų kilmės šalį, privalo vykdyti savo pareigas įsitraukdami į vaikų ugdymo procesą.

Siekiant mokyklose užtikrinti tinkamą paslaugų kokybę reemigrantų vaikams, svarbu išsiaiškinti reemigrantų ir jų vaikų patirtį integruojantis bendrojo ugdymo įstaigose.

Temos ištirtumas, naujumas. Per pastaruosius dešimt metų padaugėjo Lietuvoje aprašytų tyrimų reemigracijos tematika, vis dėlto, nepaisant esamų tyrimų ši sritis šalyje dar visiškai nauja. I. Budginaitė ir R. Mašidlauskaitė (2015) bei A. Makarevičienė ir kt. (2018) tyrė grįžusių vaikų įtrauktį į Lietuvos švietimo sistemą grįžusių asmenų ugdymo organizavimo požiūriu. S. Kairė (2019) nagrinėjo į Lietuvą grįžusių, atvykusių vaikų integraciją bendrojo ugdymo įstaigose, atskleisdama skirtingų savivaldybių mokyklų patirtį. J. Bagdonaitė (2020) analizavo Lietuvos švietimo sistemos pasirengimą priimti reemigrantų vaikus, įvardindama ir vaikų integraciją nulemiančius veiksnius. N. Poderienė ir A. Tamulionienė (2020) pateikė kompleksinį požiūrį į reemigrantų vaikų kalbinės integracijos problemą, išskirdamos esmines įžvalgas dėl grįžusių migrantų vaikų sėkmingos kalbinės integracijos. Pastebėtina, kad Lietuvos moksliniuose tyrimuose dažniausiai nagrinėjamos iš užsienio grįžusių, atvykusių vaikų ugdymo organizavimo problemos, tuo tarpu į Lietuvą grįžusių šeimų padėtis atskleidžiama grįžusių tėvų aspektu, tik kartais atsižvelgiant į pažeidžiamiausią asmenų grupę – kartu su tėvais atvykstančius vaikus (Bagdonaitė, 2020).

Mokslinė problema. Lietuvos Respublikoje galiojantys teisės aktai reglamentuoja reemigrantų vaikų priėmimo į bendrojo ugdymo įstaigas organizavimą bei ugdymą jose, o taip pat pateikia galimas taikytinas priemones, leidžiančias užtikrinti į šalį grįžusių, atvykusių mokinių

ugdymosi poreikius. Šalyje yra sukurtas mokyklų tinklas, skirtas stiprinti Lietuvos regionų bendrojo ugdymo įstaigų, dirbančių su į Lietuvą grįžusiais, atvykusiais mokiniais, pasirengimą akademiškai, socialiai ir emociškai integruoti tiesioginės migracijos patirties turinčius vaikus į švietimo sistemą bei padėti atvykstančioms šeimoms lengviau surasti mokyklas, turinčias didesnę darbo su migrantais vaikais patirtį. Lietuvoje yra parengtos rekomendacijos bendrojo ugdymo įstaigoms sėkmingai iš užsienio atvykusių, grįžusių vaikų integracijai, taip pat organizuojami mokymai pedagogams apie darbo su iš užsienio atvykusiais, sugrįžusiais vaikais ypatumus. Tačiau, kaip pastebi D. Jakavonytė–Staškuvienė ir kt. (2022), dalis bendrojo ugdymo mokyklų nėra pasiruošusios mokyti į Lietuvą sugrįžusių, atvykusių vaikų, neužtikrina sklandžios integracijos. Bendrojo ugdymo įstaigų steigėjams ir mokykloms palikus teisę patiems parinkti bei įgyvendinti konkrečius reemigrantų vaikų ugdymo poreikius ir kokybiškas paslaugas jiems užtikrinančius būdus bei priemones, kyla klausimai: kokios vaikų integraciją mokyklose palengvinančios priemonės pasiteisina? Su kokiomis vaikų integracijos bendrojo ugdymo įstaigose procese kliūtimis susiduria lietuvių reemigrantų vaikai ir jų tėvai?

Tyrimo objektas – lietuvių reemigrantų vaikų integracija bendrojo ugdymo mokyklose

Darbo tikslas – išsiaiškinti iššūkius, kylančius lietuvių reemigrantų vaikams integruojantis bendrojo ugdymo įstaigose

Darbo uždaviniai:

1. Atskleisti reemigrantų integracijos proceso ypatumus;
2. Išnagrinėti reemigrantų vaikų integracijos bendrojo ugdymo įstaigose veiksnius ir priemones;
3. Išanalizuoti asmeninius, šeimos ir mokyklos veiksnius bei iššūkius, susijusius su lietuvių reemigrantų vaikų integracija Vilniaus bendrojo ugdymo įstaigose.

Mokslinio tyrimo metodai. Siekiant atskleisti reemigrantų integracijos proceso ypatumus ir reemigrantų vaikų integracijos bendrojo ugdymo mokyklose galimybes, buvo taikoma mokslinės literatūros ir teisės aktų analizė. Empiriniai duomenys buvo surinkti naudojant kokybinį duomenų rinkimo metodą – pusiau struktūruotą interviu, kuris leido giliau pažvelgti į įtaką lietuvių reemigrantų vaikų integracijai bendrojo ugdymo mokyklose darančius veiksnius, integracijos iššūkius. Tyrimo metu gauti duomenys buvo analizuoti turinio analizės metodu.

Darbo turinys. Pirmame darbo skyriuje pateikiama integracijos samprata migracijos kontekste, aptariami reemigrantų integracijos aspektai ir pristatoma reemigrantų integracijos situacija Lietuvoje. Antrame skyriuje kalbama apie reemigrantų vaikų integracijos bendrojo ugdymo įstaigose galimybes ir aptariama reemigrantų vaikų integracijos bendrojo ugdymo mokyklose situacija Lietuvos Respublikoje. Trečiame darbo skyriuje aprašoma tyrimo metodologija bei pristatomi išanalizuoti tyrimo metu gauti duomenys apie lietuvių reemigrantų vaikų integraciją Vilniaus bendrojo ugdymo įstaigose įtakojusius veiksnius reemigrantų vaikų ir jų tėvų požiūriu.

1. REEMIGRANTŲ INTEGRACIJA KAIP MIGRACIJOS PROCESO SUDEDAMOJI DALIS

1.1. Integracijos samprata migracijos kontekste

Integracija – tai plačiai tiek moksliniuose straipsniuose, tiek politiniuose dokumentuose vartojama daugiareikšmė sąvoka, dėl savo įvairiapusiškumo neturinti vieno visiems priimtino apibrėžimo. Šiame rašto darbe integracijos sąvoka yra atskleidžiama žmonių migracijos aspektu.

K. A. Wojtaszczyk (2009) atskleidžia, kad integracijos sąvoka yra kilusi iš lotynų kalbos, kurioje žodis *integratio* reiškia susiliejimo, tam tikrų elementų sujungimo į visumą procesą, tampant kiekybiškai ir kokybiškai naujos visumos sudedamosiomis dalimis.

D. Kabat ir Z. Rudnicki (2009) teigimu, integracija yra siejama su bendruomeniškumo jausmo kūrimu, siekiant per valdomųjų ir valdančiųjų prisiimamą abipusę atsakomybę atliepti vieni kitų poreikius.

Vieni iš integracijos studijų pirmtakų W. L. Warner ir L. Srole, integravimo procesą nagrinėję migracijos kontekste, integraciją apibrėžė kaip daugiau ar mažiau tiesinį procesą, įpareigojantį imigrantus beveik visiškai pasikeisti, kad susilietų su priimančiosios šalies kultūra bei visuomene. Migrantai galiausiai priversti asimiliuotis, atsisakydami savo kultūros ir visiškai įsitvirtindami naujoje visuomenėje (Garces–Mascarenas ir Penninx, 2016). Vis dėlto, naujausi tyrimai atskleidžia, kad integracija nėra vienpusis procesas, tikintis visiško migrantų prisitaikymo. Pabrėžiama, kad sklandžiam integracijos procesui būtinas yra ir taip vadinamosios priimančiosios visuomenės dalyvavimas (Lizarazu, 2020).

Pastebėtina, kad integracija yra visų asmenų teisė bei pareiga, todėl tvariai ir sėkmingai migrantų integracijai būtina sudaryti dalyvavimą integracijos procese skatinančias sąlygas tiek patiems migrantams, tiek priimančiajai visuomenei, už ką atsakingos ne tik paminėtos grupės, bet ir valdžios institucijos bei įstaigos, socialiniai ir ekonominiai partneriai, pilietinės visuomenės organizacijos, bažnyčios, religinės ir kitos filosofinės bendruomenės bei privatus sektorius (European Commission, 2020). M. Haase ir P. Honerath (2016) akcentuoja, kad sėkminga integracijos praktika skatina migrantų ir juos priimančiųjų visuomenių pasitikėjimą bei kuria įtraukia visuomenę, paremtą abipusiu supratimu.

2004 metais Europos Sąjungos Taryba ir valstybių narių vyriausybių atstovai kurdami bendrą imigracijos politiką, pateikė imigrantų integracijos sąvokos apibrėžimą, integraciją apibūdindami kaip dinamišką, ilgalaikį ir nenutrūkstamą abipusio prisitaikymo procesą, reikalaujantį ne tik pačių imigrantų, bet ir kiekvieno visuomenės nario dalyvavimo, sudarant sąlygas imigrantams

visapusiškai veikti gyvenamosios šalies ekonominėse, socialinėse, kultūrinėse ir politinėse srityse. Minėtos politikos rėmuose priimti bendrieji pagrindiniai imigrantų integracijos politikos Europos Sąjungoje principai atskleidžia, kad vykdant imigrantų integracijos politiką, būtina vadovautis pagrindinėmis Europos Sąjungos vertybėmis, užtikrinti migruojančių asmenų užimtumą, sudaryti sąlygas pastariesiems gauti žinių apie priimančiosios visuomenės kalbą, istoriją, šalies institucijas bei užtikrinti galimybę, ypatingai migrantų vaikams, dalyvauti švietimo sistemoje.

Migrantų integracija, tai neišvengiamas imigracijos rezultatas, pasireiškiantis trimis lygiais:

- ✓ makro lygiu, apimančiu valstybės išteklių, susijusių su integracijos vystymo politika nacionaliniu lygmeniu, naudojimą įveikiant integracijos sunkumus;
- ✓ mezo lygiu, susijusiu su neformalios integracijos infrastruktūros vystymu, suteikiančiu pagrindą informacijos mainams, abipusei pagalbai bei padedančiu prieiti prie darbo rinkos ir gauti apgyvendinimo, švietimo, sveikatos apsaugos bei socialines paslaugas, kartu stimuliuojant neformalius tinklus tarp priimančiosios visuomenės ir atvykstančių migrantų;
- ✓ mikro lygiu, pasireiškiančiu individualia kiekvieno asmens patirtimi (Matonytė ir Klementjevienė, 2011), akcentuojant asmens amžių, lytį, patirtas traumas, specifinius poreikius, šeimą, patyrimus bei individualiai vertinant kasdienę ir artimiausią asmens aplinką (Demidenko, 2019).

I. Niewiadomska, K. Jurek ir P. Wośko (2022) pabrėžia, kad priimančiosios visuomenės požiūris į migrantus yra svarbi imigrantų funkcionavimo naujoje socialinėje ir kultūrinėje aplinkoje sąlyga. Teigiamos nuostatos suteikia imigrantams didesnį pripažinimo, saugumo jausmą naujoje visuomenėje bei motyvuoja kurti naujus formalius ir neformalius ryšius, skatina tapti visuomenės dalimi. Neigiamas požiūris į imigrantus gali turėti toli siekiančių pasekmių tiek priimantiesiems, tiek priimamiesiems. Akcentuojama, kad nepasitenkinimas imigrantais ir išankstinės nuostatos gali būti palanki terpė diskriminacijos plitimui bei nesaugumo jausmo ir baimės dėl ateities atsiradimui, o taip pat atvykusių asmenų atsiribojimo nuo juos priėmusiosios visuomenės narių skatinimui. Priimančiosios visuomenės pasipiktinimui imigrantais stiprėjant, stiprėja ir abipusis išankstinis nusistatymas bei priešiškos nuostatos, kas gali paskatinti neteisėtus veiksmus. Pabrėžiama, kad išankstinis nusistatymas ir diskriminacija trukdo integracijos procesui bei mažina imigranto susitapatinimo su priimančiąja šalimi tikimybę.

J. Kuznecovienė (2009) išanalizavusi įvairių tyrėjų siūlomas skirtingas integracijos proceso dimensijas, išskyrė keturias pagrindines strategijas (konformistinę, reprezentacinę, segregacinę ir navigacinę), nusakančias imigrantų susisaistymo su nauja visuomene ypatumus, paremtus keturiais įsitraukimo į visuomenę būdais:

1. Ekonominiu, apimančiu dalyvavimą darbo rinkoje ypatumus, pajamas bei turimą turtą;
2. Socialiniu, pasireiškiančiu imigrantų socialinių tinklų kūrimu;

3. Kultūriniu, nusakančiu santykį su vyraujančiais visuomenėje kultūriniais modeliais;
4. Pilietiniu, apimančiu ryšius su politinių ir pilietinių institucijų veikla.

Konformistinės strategijos atveju imigrantai yra labai stipriai susisaistę profesiniu aspektu bei kuria etniniu pagrindu formuojamus socialinius tinklus, išeinančius už bendruomeniškumo ribų. Imigrantai derindamiesi prie priimančiosios visuomenės elgesio normų, gyvenimo stiliaus, kultūrinių modelių tuo pat metu išsaugo savo turėtą kultūrinę bei etninę tapatybę.

Reprezentacinė strategija savo ekonominiu ir socialiniu aspektu atitinkanti konformistinę strategiją, išsiskiria paviršutinišku įsitraukimu į kultūrinį pasirinktos šalies gyvenimą, apsiribojant kasdienių elgesio taisyklių žinojimu bei siekiu išsaugoti savo kultūrinį savitumą.

Segregacinės strategijos atveju imigrantai apsiribodami kasdienių sąveikų reikšmių žinojimu ir glaudžių už giminystės tinklo ribų neišeinančių socialinių ryšių palaikymu, su priimančiąja visuomene bendrauja tik per nuolatinį darbą.

Imigrantų gyvenimas neturint motyvacijos giliau susisaistyti su priimančiąja visuomene bei laukiant galimybės grįžti į savo kilmės šalį apibūdina ketvirtą, t.y. navigacinę strategiją.

Pastebėtina, kad visoms aukščiau išvardintoms strategijoms būdingas vienodas politinio įsitraukimo būdas, t.y. savo šalies pilietybės išlaikymas (Kuznecovienė, 2009) (žr. 1 lent.).

1 lentelė. Imigrantų įsitraukimo į visuomenę strategijos

ĮSITRAUKIMO STRATEGIJOS		
KONFORMISTINĖ		
Ekonominė	**Socialinė**	**Kultūrinė**
Nuolatinio darbo, profesijos apibrėžto, pakankamai aukšto socialinio statuso bei įgyto turto turėjimas	Intensyvių socialinių ryšių palaikymas	Pagrindinių vyraujančios kultūros modelių, kartu išsaugant savo kultūrinę ir etninę tapatybę, perėmimas
REPREZENTACINĖ		
Ekonominė	**Socialinė**	**Kultūrinė**
Nuolatinio darbo, profesinio statuso, įgyto turto turėjimas	Intensyvių socialinių ryšių palaikymas	Kasdienių elgesio taisyklių žinojimas
SEGREGACINĖ		
Ekonominė	**Socialinė**	**Kultūrinė**
Nuolatinio darbo turėjimas	Socialinių ryšių, dažniausiai apsiribojančių „giminystės tinklais“ palaikymas	Kasdienių elgesio taisyklių žinojimas

1 lentelės tęsinys kitame puslapyje

1 lentelės tęsinys

NAVIGACINĖ		
Ekonominė	**Socialinė**	**Kultūrinė**
Darbo, dažniausiai nekvalifikuoto, keliose įmonėse, turėjimas	Labai siaurų socialinių ryšių palaikymas arba jų nepalaikymas visai	Nesidomėjimas priimančiąja šalimi, gyvenimas laukiant galimybės sugrįžti į kilmės šalį

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės pagal J. Kuznecovienę, 2009

Pastebėtina, kad atvykstančiųjų susidomėjimą šalimi bei santykį su priimančiąja visuomene formuoja migrantų noras užsidirbti bei siekis įsišaknyti tikslo šalyje. Į svetimą šalį užsidirbti atvykstantys imigrantai integruojasi tik į priimančiosios šalies darbo rinką ir užsienio kalbos mokėjimas apsiriboja kasdienėmis ir darbinėmis situacijomis. Tuo tarpu įleisti šaknis svečioje šalyje siekiantys asmenys demonstruoja didesnį susidomėjimą užsienio kalbos mokymusi bei integravimusi tiek į darbo rinką, naują kultūrą, tiek į šalies socialinį gyvenimą.

R. Paszkowska (2019) teigia, kad individui ilgą laiką sąveikaujant su žmonių grupe, vartojančia kitokią kalbą ir veikiančia kitoje kultūroje bei vertybių sistemoje, vyksta individo kalbos, kultūros ir vertybių sistemos pokyčiai. Toks pokyčių procesas, vykstantis dėl ilgalaikio asmens sąlyčio su svetima kultūra, apimantis visus žmogaus funkcionavimo aspektus ir susijęs su nauja bei sudėtinga patirtimi yra vadinamas akultūracija. Akultūracijos metu, ilgą laiką koegzistuojant skirtingoms grupėms, susiformuoja įvairios prisitaikymo strategijos. Plačiausiai naudojama akultūracijos sąvoka, kaip teigia I. Parfieniuk (2009), apibūdinanti prisitaikymo prie funkcionavimo nuo kilmės kultūros besiskiriančioje aplinkoje modelius, yra John Berry koncepcija. J. Berry pasiūlytas akultūracijos modelis, individualias prisitaikymo strategijas skirsto pagal du aspektus: individo gimtosios bei priimančiosios kultūros išsaugojimą ar atmetimą. Iš šių dviejų dimensijų išryškinamos keturios akultūracijos strategijos:

Asimiliacija, vykstanti asmenims perimant dominuojančios arba priimančiosios kultūros kultūrines normas, o ne savo pirminę kultūrą.

Atsiskyrimas, pasireiškiantis dominuojančios arba priimančiosios kultūros atmetimu, siekiant išsaugoti savo kilmės kultūrą.

Integracija, vykstanti asmenims perimant dominuojančios arba priimančiosios kultūros kultūrines normas, išlaikant savo kilmės kultūrą.

Marginalizacija, pasireiškianti ir savo kilmės, ir dominuojančios, priimančiosios šalies kultūros atmetimu.

Pastebėtina, kad individas skirtingose savo gyvenimo srityse gali taikyti įvairias strategijas, priklausomai nuo veiksmo aplinkos. Gyvenimas viešumoje reikalauja daugiau atvirumo ir

priimančiosios kultūros normų išmanymo, tuo tarpu šeimyninis gyvenimas dažnai yra erdvė kilmės kultūros vertybių puoselėjimui (Berry, Phinney, Sam ir Vedder, 2006).

B. Garces–Mascarenas ir R. Penninx (2016) integraciją apibrėždami, kaip tapimo priimtina visuomenės dalimi procesą, akcentuoja valstybės indėlį į sklandžią imigrantų integraciją priimančiojoje šalyje per teisinį–politinį, socialinį–ekonominį, kultūrinį–religinį aspektus.

Teisiniu–politiniu aspektu imigrantų integracija gali būti vertinama pagal jų teisinį ir politinį dalyvavimą. Siekiant sėkmingos asmenų integracijos, skatinama kurti veiksmingą integracijos politiką, aiškiai atskleidžiančią tautybės ir pilietybės aspektus, apibrėžiant imigrantų teises bei jų užtikrinimo priemones, numatančias tikslinius bei specialiai pritaikytus paramos mechanizmus, padedančius sklandžiai ir greitai integruotis migrantams naujoje visuomenėje (Ager ir Strang, 2008).

Socialinė–ekonominė dimensija atskleidžia migrantų socialinę–ekonominę integraciją būsto, darbo, švietimo ir sveikatos srityse. Raginama į šalį atvykstantiems migrantams sudaryti palankesnes apgyvendinimo, įsitraukimo į švietimo sistemą bei sveikatos paslaugų prieinamumo sąlygas. Apsirūpinimas tinkamu ir įperkamu būstu daro didelį poveikį imigrantų užimtumui, švietimo galimybėms bei pastarųjų ir priimančiosios bendruomenės tarpusavio santykiams. Migrantų įgytos kvalifikacijos pripažinimas ir kursų organizavimas trūkstamoms žinioms įgyti didina jų galimybes integruotis darbo rinkoje. Pastarųjų informavimas apie svetimoje šalyje teikiamas įprastas sveikatos priežiūros, įskaitant psichikos sveikatos priežiūros paslaugas, teigiamai veikia visas migrantų gyvenimo sritis. Galimybė imigrantams dalyvauti institucijų, susijusių su darbo rinka, švietimu, apgyvendinimu, sveikatos priežiūros sistema, veikloje turi svarbią reikšmę imigrantų socialiniam bei ekonominiam statusui (European Commission, 2020).

Kultūrinė–religinė dimensija įvertina imigrantų tapatinimąsi su konkrečia kultūrine–religine grupe ir priimančiąja visuomene. Skatinama formuoti priklausomumo priimančiajai visuomenei jausmą, atliepiant ir pačių migrantų poreikius. Akultūracija, versdama priimančiąją visuomenę ieškoti naujų migrantų poreikius nustatančių būdų, kartu skatina ieškoti galimybių atitinkamai prie jų prisitaikyti. Kultūrinė integracija neversdama imigrantų atsisakyti savo gimtosios šalies kultūrinių elementų bei vertindama dvikultūres asmenybes, jų kompetencijas kaip tiek migrantų, tiek priimančiosios visuomenės turtą, skatina priklausomybės jausmo priimančiajai šaliai formavimą bei tapatinimąsi su kilmės šalimi ir savo etnine grupe (Heckmann, 2005).

Akcentuotina, kad imigrantų integracijos socialinėse, kultūrinėse, ekonominėse bei politinėse srityse sėkmė priklauso ne tik nuo priimančiojoje šalyje formuojamos palankios integracijos politikos, bet ir nuo atvykstančiųjų pasiryžimo išmokti priimančiosios šalies kalbą, padedančią kurti naujus socialinius tinklus, įsidarbinti bei tapti aktyvesniais ir konstruktyvesniais visuomenės nariais (Ager ir Strang, 2008), o taip pat nuo esminių žinių apie priimančiosios šalies kalbą, istoriją bei

institucijas turėjimo (Council of the European Union, 2004). Pastebėtina, kad priimančiosios šalies kalbos mokymąsi, atvykstančiųjų išsilavinimą bei apskritai šeimų integraciją skatina švietimo ir mokymo programų pritaikymas prie įvairių kultūrų ir įvairiomis kalbomis kalbančių imigrantų poreikių.

Priimančioji šalis, savo ruožtu, siekdama draugiškesnės ir darnesnės visuomenės kūrimo per abipusę pagarbą ir bendruomeniškumo jausmą, privalo atvykstantiesiems suteikti žinių apie pasirinktą šalį, kuo anksčiau didinti migrantų suvokimą apie priimančiosios visuomenės įstatymus, kultūros normas ir vertybes, sudaryti sąlygas vietos bendruomenėms pažinti į jų aplinką atvykstančius žmones bei informuoti migrantus ir priimančiosios bendruomenės narius migracijos bei integracijos klausimais, kam pasitarnauti gali bendradarbiavimas su žiniasklaidos atstovais, švietimo įstaigomis bei pilietinės visuomenės organizacijomis (European Commission, 2020).

Apibendrinant reikėtų akcentuoti, kad integracija migracijos kontekste – tai dinamiškas, ilgalaikis ir nenutrūkstamas pačių imigrantų bei priimančiosios visuomenės abipusio prisitaikymo procesas. Integracija, kaip neišvengiamas migracijos rezultatas, priklauso tiek nuo užsienio šalyje vykdomos imigrantų integracijos politikos, visuomenės požiūrio, tiek ir nuo atvykstančiųjų pasiryžimo įsitraukti į priimančiąją visuomenę. Siekiant sėkmingos imigrantų integracijos būtina analizuoti migrantų poreikius ir jų tenkinimo galimybes bei vertinti taikomų priemonių veiksmingumą esminėse šalies srityse, kartu į dalyvavimą integracijos procese įtraukiant priimančiąją visuomenę. Imigrantų integracijos sklandumas daugiausia priklauso nuo priimančiosios šalies kalbos mokėjimo bei informatyvumo apie tikslo šalies socialinį, kultūrinį, ekonominį bei politinį gyvenimą.

1.2. Reemigrantų integracijos aspektai

Migracija, tai naujų galimybių, bet kartu ir daugybę iššūkių tiek asmeniniam migruojančiojo gyvenimui, tiek priimančiajai visuomenei keliantis procesas. Pastebėtina, kad emigracija, kaip ir imigracija nėra galutinis migracijos reiškinys, kadangi lygiagrečiai vyksta taip vadinamoji grįžtamoji migracija, esanti neatsiejamu tarptautinės migracijos elementu.

Grįžtamoji migracija, kitaip dar vadinama reemigracija, yra apibūdinama kaip asmens judėjimas iš priimančiosios šalies atgal į savo kilmės šalį po tam tikro laiko buvimo emigracijoje (Sironi, Bauloz ir Emmanuel, 2019). Siekiant geriau suvokti reemigracijos ypatumus, siūloma į reiškinį pažvelgti reemigrantų grįžimo motyvų, pasirengimo grįžti bei grįžtančiųjų, priimančiosios visuomenės ir valstybės bendradarbiavimo aspektais.

G. Battistella (2018), atsižvelgdamas į grįžimo laiką (pasiekus migracijos tikslą ar esant procese) ir sprendimą grįžti (savanoriškai ar priverstinai), išskiria keturis pagrindinius asmenų grįžimo tipus:

Grįžimas pasiekus tikslą – savanoriškas grįžimas pasiekus emigracijos metu iškeltą tikslą: įgijus išsilavinimą, sutaupius tam tikrą kapitalą;

Grįžimas įvykdžius sutartį – nesavanoriškas grįžimas į kilmės šalį pasibaigus komandiruotei, darbo sutarčiai, dėl noro pasilikti priimančiojoje šalyje kitam laikotarpiui arba ketinimo vėl išvykti į užsienį;

Grįžimas dėl nesėkmės – tiek savanoriškas, tiek priverstinis grįžimas migracijos procesui nepasibaigus dėl įvairių priežasčių, įskaitant nepasitenkinimą darbo sąlygomis, šeimyninius įsipareigojimus, nelaimingą atsitikimą, kas įvardijama kaip nesėkmė pradinio migracijos tikslo atžvilgiu;

Grįžimas dėl krizės – priverstinis grįžimas dėl politinių sukrėtimų ar ekologinės nelaimės, repatriacijos dėl nuskalstamų veiklų, prieglobsčio prašymo nesėkmė, kilmės ar paskirties šalies priimtų politinių sprendimų.

G. Battistella pateikiami asmenų grįžimo tipai iš dalies atitinka J. P. Cassarino (2004) siūlomus grįžtamosios migracijos tipus (nepavykusią migraciją, konservatyviąją reemigraciją, reemigraciją siekiant inovacijų bei pensininkų reemigraciją), akcentuojančius integracijos priimančiojoje šalyje sunkumus, pasiektą materialinę padėtį, inovacijų siekimą bei amžiaus paskatintą grįžimą.

Nepavykusios migracijos atveju emigrantai negalėdami integruotis priimančioje šalyje dėl ten vyraujančių išankstinių nusistatymų ir stereotipų bei patirdami prisitaikymo, dalyvavimo priimančiojoje visuomenėje sunkumų, priima sprendimą grįžti į savo kilmės šalį.

Esant konservatyviajai reemigracijai asmenys grįžta į šalį pasiekę pirminį savo materialinės padėties pagerinimo tikslą ir pasiruošę tenkinti tiek savo, tiek savo artimųjų poreikius.

Reemigracija siekiant inovacijų skatina patirties užsienyje įgijusius asmenis sugrįžti į tėvynę ir įgytus įgūdžius bei priemones panaudoti savo kilmės šalyje.

Pensininkų reemigracijos atveju emigrantai pasiekę pensinį amžių grįžta į savo kilmės šalį nekilnojamo turto joje įsigijimui.

Grįžimo į tėvynę motyvus, neakcentuodami iškeltų pirminių emigravimo tikslų, išryškina R. King ir K. Kuschminder (2022) bei M–A. Mohamed ir A–N. Abdul – Talib (2020), suskirstydami juos į atitinkamas kategorijas: ekonominius, psichologinius ir situacinius. Kalbant apie ekonominius veiksnius, atskleidžiama, kad reemigraciją paskatina nedarbas ir galimybių susirasti darbą emigracijoje trūkumas bei nesugebėjimas panaudoti savo įgūdžių ir žinių priimančiojoje šalyje, o taip pat investicijų ir verslo galimybės tėvynėje bei didesnė išsilavinusių ir kvalifikuotų asmenų

paklausa gimtinėje. Prie psichologinių faktorių priskiriamas altruizmas, patriotizmas, nostalgija kilmės šaliai bei kultūrai, šeimos susijungimo troškimas, etniniai ryšiai, tapatybės atgavimas, socialinė sanglauda, senėjimas ir išėjimas į pensiją. Tuo tarpu situaciniai veiksniai siejami su emigracijoje iškylančiomis problemomis: marginalizacija, diskriminacija, nesugebėjimu pritapti priimančiojoje šalyje bei tėvynėje gerėjančia situacija: pilietinio karo pabaiga, saugumo pagerėjimu ir politine raida.

Reemigrantų grįžimo motyvų išryškinimas leidžia įvertinti grįžtamąją migraciją ir imtis atitinkamų sėkmingą integraciją užtikrinančių priemonių.

J. P. Casarrino (2014) atskleidžia dar vieną, jo manymu, pagrindinę ir pernelyg dažnai nepastebimą sklandžios integracijos priimančiojoje šalyje sąlygą – pasirengimą grįžti – siejančią visų iš užsienio grįžtančių žmonių patirtį, nepriklausomai nuo jų kilmės vietos, socialinės padėties, motyvų, perspektyvų, įgūdžių ar profesinio statuso. Pasirengimas grįžti apima migrantų sugebėjimą sutelkti tinkamus materialinius, t.y. finansinį kapitalą, ir nematerialinius išteklius: ryšius, santykius, įgūdžius, tinklus, reikalingus laikinam ar nuolatiniam grįžimui užtikrinti. Vis dėlto, migrantų pasirengimą grįžti, be minėtų sukauptų išteklių, lemia ir noras grįžti, laikas, patirtis bei sąlygos emigracijos tikslo ir kilmės šalyse. Autorius pabrėžia, kad grįžtančiųjų poreikis reintegruotis tėvynėje priklauso nuo skirtingo pasirengimo grįžti lygio, atskleidžiančio asmens grįžimo į tėvynę motyvus bei užsienio šalyje sukauptus išteklius (žr. 2 lent.).

2 lentelė. Pasirengimo grįžti į kilmės šalį lygiai

	Aukštas pasirengimo grįžti lygis	**Žemas pasirengimo grįžti lygis**	**Neketinusių grįžti lygis**
Grįžimo motyvai	Migracijos tikslų pasiekimas; Teigiami darbo rinkos arba vyriausybės pasikeitimai kilmės šalyje; Teigiami ekonominiai ir/ar politiniai pasikeitimai; Taikomos tinkamos emigrantų grįžimą skatinančios priemonės.	Nusivylimas dėl iki galo nepavykusių pasiekti migracijos tikslų; Netikėti įvykiai šeimoje.	Deportacija; Atsisakymas suteikti vizą.
Sukaupti ištekliai	Pakankami finansiniai ištekliai; Žinių bei įgūdžių bagažas; Nauji pažįstami ir kontaktai; Aukštesnis išsilavinimas.	Menkos santaupos.	Santaupų stoka.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal J. P. Cassarino, 2004

Aukšto pasirengimo grįžti lygio atveju, asmenys įgyvendinę savo migracijos planus ir sukaupę pakankamai materialinių ir nematerialinių išteklių apsisprendžia savarankiškai grįžti į savo kilmės šalį. Reemigrantai grįžta užmezgę vertingus kontaktus bei įgiję atitinkamų įgūdžių ir žinių, panaudotinų savo tikslų realizavimui gimtinėje, tiek savo, tiek tėvynės labui.

Žemo pasirengimo grįžusiųjų kategorijai priskiriami dėl trumpo buvimo emigracijoje nesukaupę planuotų finansinių ir nematerialinių išteklių asmenys, priversti palikti priimančiąją šalį dėl nenumatytų asmeninių aplinkybių arba situacijos šalies viduje. Įvertinę migracijoje patiriamas išlaidas bei tėvynėje turimus išteklius, migrantai pasirenka grįžimo į tėvynę strategiją.

Nepasirengę grįžti migrantai apima neketinusių grįžti į kilmės šalį asmenų grupę, kurie dėl vienokių ar kitokių aplinkybių priimančiojoje šalyje (deportacijos, vizos nesuteikimo), buvo priversti sugrįžti į kilmės šalį (Cassarino, 2004).

Pasirengimo arba nepasirengimo grįžti į tėvynę didžiulę įtaką imigrantų integracijai šalyje atskleidžia ir 2021 metais Tarptautinės migracijos organizacijos užsakymu atliktas sociologinis tyrimas apie pagrindinius lietuvių diasparos nuogąstavimus dėl grįžimo į Lietuvą, pabrėžiantis, kad lengviausiai kilmės šalyje integruojasi savanoriškai grįžtantys, realistiškus lūkesčius išsikeliantys, finansinį pagrindą turintys bei iš anksto nuosekliai besiruošiantys į savo šalį grįžti asmenys. Menkai arba visiškai grįžti į kilmės šalį nepasiruošę bei emigracijos šalį priversti palikti žmonės žymiai sunkiau išgyvena integracijos procesą. Nesavanoriško grįžimo atveju, kaip pastebi M. Haase ir P. Honerath (2016), dėl asmeniniams poreikiams prieštaraujančios susidariusios situacijos, asmenims gali kilti psichosocialinių problemų bei stigmatizavimo ir marginalizavimo grėsmė kilmės šalyje.

Reemigrantų integracijos tvarumas bei jos sėkmingumas priklauso ne tik nuo grįžtančiųjų pasiekto ekonominio savarankiškumo, socialinio stabilumo savo bendruomenėse bei psichosocialinės gerovės lygio, leidžiančio grįžusiems asmenims susidoroti su migracijos iššūkiais, bet ir nuo priimančiosios šalies vykdomos tinkamos migrantų integravimo politikos, orientuotos į pastarųjų integraciją darbo rinkoje, švietimo, apgyvendinimo, sveikatos priežiūros ir socialinių paslaugų sektoriuose bei socialinės integracijos kūrimą ir reemigravusių asmenų socialinių ryšių su priimančiosios valstybės institucijomis, visuomene stiprinimą (*A framework for* ..., 2018).

M. Haase ir P. Honerath (2016) teigimu, reemigrantų integracijos sėkmė priklauso ne tik nuo kilmės šalyje vykdomos grįžtančiųjų integracijos politikos, bet ir nuo sąveikos tarp migracijos paskirties bei kilmės šalių, bendradarbiaujant su pilietine visuomene. Šalių bendradarbiavimą tarptautinės migracijos srityje reglamentuoja 2018 m. priimtas Pasaulinis saugios, tvarkingos ir reguliarios migracijos paktas (angl. Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration), įpareigojantis jį priėmusias valstybes, tame tarpe ir 2018 m. gruodžio 4 d. minėtą dokumentą patvirtinusią Lietuvos Respublikos Vyriausybę, gerinti šalių tarpusavio bendradarbiavimą sudarant palankesnes sąlygas saugiam ir oriam migrantų grįžimui. Valstybės, siekdamos užtikrinti tvarų

migrantų grįžimą į savo kilmės šalį, pasiryžo sukurti grįžtančiųjų saugumui, ekonominiam įgalinimui bei įtraukties į socialinę sanglaudą bendruomenėse palankesnes sąlygas, skatinant savanoriško grįžimo programas. Savanoriškumu, humaniškumu ir orumu paremto migrantų sugrįžimo proceso sklandumą užtikrina pagalba norintiems sugrįžti į savo kilmės šalį asmenims, parama integruojantis gimtinėje ir migrantų pažeidžiamumo mažinimas.

Pagalba savanoriškai į kilmės šalį sugrįžtantiems asmenims pasireiškia informacijos suteikimu bei saugumo pasiekiant savo kilmės šalį užtikrinimu. Priėjimas prie savalaikės, nešališkos ir patikimos informacijos leidžia migrantams priimti pagrįstą sprendimą bei prisiimti atsakomybę už savanoriško grįžimo į kilmės šalį procesą, taip sudarant sąlygas ir sėkmingai integracijai.

Pagalba integruojantis savo kilmės šalyje apima grįžusiųjų įgalinimą, bendruomenės iniciatyvų skatinimą, politinių, ekonominių bei socialinių sąlygų reemigrantams užtikrinimą. Individualūs grįžtančiųjų gebėjimai ir pažeidžiamumas, bendruomenės gebėjimas priimti bei išorinės aplinkos veiksniai kuria galimybes arba sudaro kliūtis tvariai integracijai.

Grįžusiems migrantams būtina sukurti atsakomybę už integracijos procesą prisiimti skatinančią aplinką, atitinkamai teikiant grįžtančiųjų poreikius atliepiančią pagalbą. Kartu privalu formuoti palankų priimančiosios visuomenės požiūrį į grįžtančiuosius, tokiu būdu palengvinant grįžimo į šalį procesą nesibaiminant stigmatizavimo arba marginalizavimo bei skatinti priimančiosios bendruomenės įtraukimą į migrantų integracijos procesus, padedant grįžtantiems sukurti saugumo, stiprių socialinių tinklų bei psichosocialinės paramos ir finansinių išteklių požiūriu palankią integracijai aplinką. Bendruomenių iniciatyvų skatinimas bei atsižvelgimas į pastarųjų poreikius ir prioritetus stiprina bendruomenės gebėjimą priimti grįžtančius asmenis bei sušvelnina bet kokį galimą pasipiktinimą ir priešiškumą.

Reemigrantų pažeidžiamumą mažinanti parama yra susijusi su migracijos programų, politikos kūrimu ir apima visą integracijos procesą nuo informavimo iki pagalbos atvykus skirtinguose integracijos etapuose suteikimo asmeniniu, bendruomeniniu bei struktūriniu lygmenimis visais esminiais aspektais. Todėl sėkmingai migrantų integracijai kilmės šalyje, būtinas valstybės institucijų tiek vietos, tiek nacionaliniu lygiu bendradarbiavimas politiniu, ekonominiu ir socialiniu aspektu, užtikrinant pagrindines su būsto įsigijimu, užimtumu, švietimo sistema, sveikatos bei psichosocialine pagalba susijusias paslaugas. Pažeidžiamoje situacijoje esantiems migrantams, ypatingai vaikams, būtina suteikti jų poreikius atliepiančią ir rizikos veiksnius eliminuojančią apsaugą bei pagalbą, aiškiai ir visapusiškai įvertinant žmonių konkretų priežiūros bei apsaugos poreikį ir teisę į sveikatą bei išsilavinimą (*A framework for*...2018).

Apibendrinant būtina akcentuoti, kad reemigracija yra neatsiejama tarptautinės migracijos dalis, apimanti į savo kilmės šalį dėl realizuotų tikslų, įvykdytų įsipareigojimų, susiklosčiusių nepalankių asmeninių aplinkybių, psichologinių, ekonominių ar kitų priežasčių grįžtančius

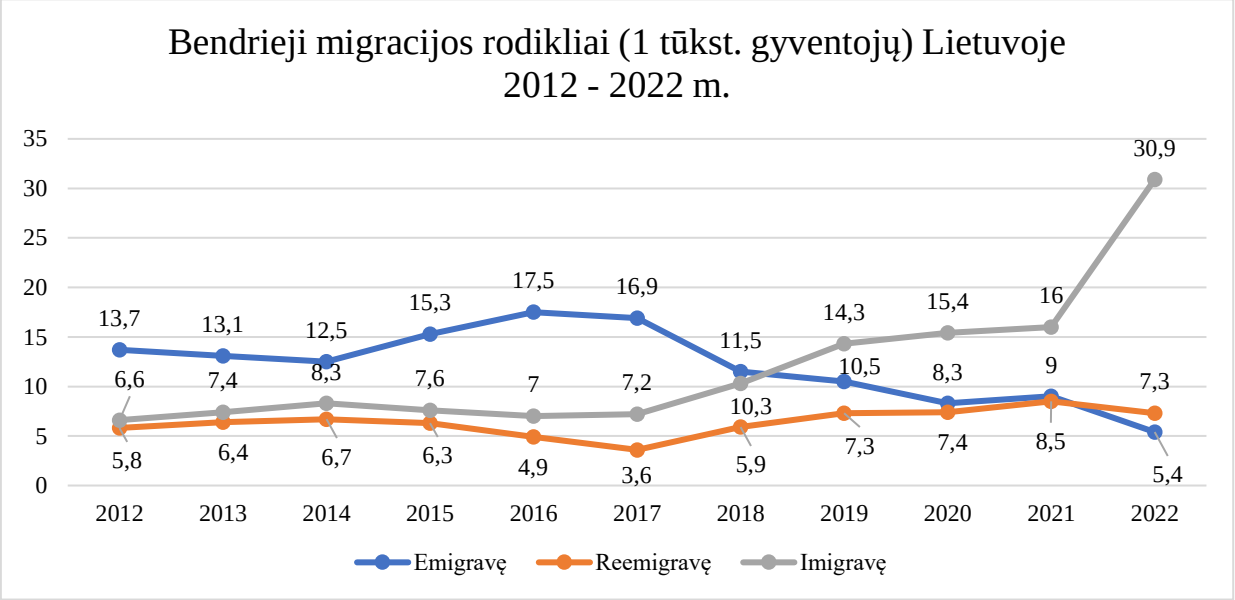
emigrantus. Reemigrantai grįždami į tėvynę susiduria su integracijos savo šalyje poreikiu, kurios tvarumas ir sėkmingumas priklauso ne tik nuo reemigrantų grįžimo motyvų, pasirengimo grįžti, grįžusiųjų pasiekto materialinio savarankiškumo, socialinio pastovumo bei psichosocialinės gerovės, leidžiančių įveikti migracijos keliamus iššūkius, bet ir nuo valstybės vykdomos migrantų integracijos politikos, apimančios reemigrantų integraciją darbo rinkoje, apgyvendinimą, švietimą, sveikatos priežiūrą bei socialinių paslaugų teikimą, atliepiant tiek pačių reemigrantų, tiek priimančiosios visuomenės poreikius bei puoselėjant grįžusiųjų socialinius ryšius su priimančios valstybės institucijomis ir visuomene, kas padeda grįžusiems sklandžiau integruotis gimtinėje ir mažina reemigrantų pažeidžiamumą.

1.3. Reemigrantų integracijos situacija Lietuvoje

Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos (1984) 13 straipsnyje teigiama, kad „Kiekvienas asmuo turi teisę išvykti iš bet kurios šalies, įskaitant savąją, ir grįžti į savo kilmės šalį“ (p. 2). Galimybę lietuviams laisvai judėti tarp valstybių patvirtina ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos (1992) 32 straipsnis, kuriame nurodoma, kad pilietis gali laisvai išvykti iš Lietuvos ir niekas negali jam drausti sugrįžti į savo tėvynę. Vadovaudamasis minėta teise kiekvienas asmuo priima sprendimus dėl savo gyvenamosios vietos pasirinkimo tiek pačioje šalyje, tiek už jos ribų. Lietuvai 2004 metais tapus Europos Sąjungos nare atsivėrė didesnės galimybės bei palankesnės sąlygos žmonių migracijai.

Remiantis E. Barcevičiaus ir D. Žvalionytės (2012) teigimu, reemigracijos mastų šalyje įvertinimui, būtina analizuoti bent 10–15 metų laikotarpį, todėl, siekiant tinkamai atskleisti grįžtamosios migracijos situaciją Lietuvoje, buvo pasirinktas 10 metų terminas nuo 2012 m. iki 2022 m..

Analizuojant reemigracijos rodiklius, naudinga atskleisti ir emigracijos bei imigracijos duomenis. Lyginant 2012 ir 2022 metų laikotarpio migracijos srautus pabrėžtina, kad iki 2018 metų iš šalies emigruojančių žmonių buvo daugiau negu į ją atvykstančiųjų. Nuo 2015 iki 2017 metų imigravusių asmenų skaičius mažėjo, tuo tarpu iš šalies išvykstančių rodikliai kilo, ką įtakoti galėjo įvestas euras – bendra Europos Sąjungos valiuta. Nuo 2018 m. kasmet didėja į Lietuvą atvykstančių asmenų skaičius ir mažėja emigracijos srautai, kam įtakos turėti galėjo Jungtinės Karalystės pasitraukimas iš Europos Sąjungos, taip vadinamas Brexit‘as, bei 2020 metais prasidėjęs karas Ukrainoje. Kalbant apie reemigraciją, akcentuotina, kad nuo 2012 iki 2017 m. bendrasis grįžtamosios migracijos rodiklis sumažėjo nuo 5,8 iki 3,6 grįžusiųjų. Nuo 2018 iki 2021 m. stabiliai kilę reemigracijos rodikliai, 2022 m. pradėjo kristi. Pastebėtina, kad daugiausia piliečių į Lietuvą sugrįžo 2019–2021 metais (žr. 1 pav.).

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Valstybinės duomenų agentūros portalo duomenis 2020, 2023

1 pav. Bendrieji migracijos rodikliai (1 tūkst. gyventojų) Lietuvoje 2012–2022 m.

2022 m. į Lietuvą imigravo 87,4 tūkst. žmonių, kas yra dvigubai daugiau, lyginant su 2021 m., kuomet į šalį atvyko 42,5 tūkst. asmenų. 2022 m. į Lietuvos Respubliką grįžo gyventi 20,7 tūkst. Lietuvos piliečių, kas sudaro beveik 24 proc. visų tų metų šalies imigrantų (Valstybinė duomenų agentūra, 2023).

J. Jankaitės ir M. Budrytės (2021) teigimu, į Lietuvą emigrantus skatina atvykti ekonominiai, socialiniai bei asmeniniai motyvai, atsiskleidžiantys patiriamų sunkumų užsienio šalyje bei iškeltų tikslų, turimų lūkesčių ir netikėtų aplinkybių paskatintas grįžimo į tėvynę priežastis. Nurodoma, kad Lietuvos piliečiai į šalį sugrįžta dėl gimtinės, artimųjų, savos kultūros ir kalbos ilgesio, svetimumo, nepritapimo jausmo svetimoje šalyje, emigracijoje nepalankių darbo sąlygų bei fiziškai sunkaus darbo svetimame krašte. Lietuvius į gimtinę grįžti skatina ir senstantys, priežiūros reikalaujantys šeimos nariai bei noras vaikus auginti ir mokyti tėvynėje. Užsienio reikalų ministerijos užsakymu 2023 m. atlikta Lietuvos diasporos apklausa atskleidžia, kad lietuviai taip pat reemigruoja norėdami dirbti bei kurti savo šaliai ir pasinaudoti gimtinėje vykstančiais teigiamais politiniais, socialiniais bei kultūriniais pokyčiais.

Dėl įvairių priežasčių grįžti į Lietuvą svarstantiems asmenims kyla nuogąstavimų dėl tam tikrų ekonominių ir socialinių sąlygų bei sėkmingos integracijos galimybių tėvynėje. Reemigrantams nerimą dėl grįžimo į šalį kelia per žemas atlyginimas, tolerancijos trūkumas visuomenėje, ksenofobija bei netikrumo, nežinomybės jausmas. 2021 m. atlikto sociologinio tyrimo „Pagrindiniai lietuvių diasporos nuogąstavimai dėl grįžimo į Lietuvą“ duomenimis, į tėvynę grįžtantys asmenys

baiminasi dėl pablogėsiančios finansinės padėties, galimų sunkumų ieškant norimo darbo, kainų skirtumo bei pripratimo prie darbdavių požiūrio į darbuotojus ir žmonių bendravimo būdo. Kalbant apie vaikų sėkmingą integraciją Lietuvoje, tėvai nerimauja dėl savalaikės ir tikslingos pedagogų pagalbos jų vaikams bei nepilnamečių sugebėjimo prisitaikyti prie lietuviškos mokymo programos, galimų sunkumų mokantis kalbos, bendravimo su bendraamžiais. Vis dėlto, kaip atskleidžia minėto tyrimo duomenys, grįžimui į Lietuvą ruošiantis iš anksto, reintegracija būna daug greitesnė ir turėti nuogąstavimai nepasiteisina.

Remiantis 2020 m. atliktu „Iš užsienio grįžusių Lietuvos piliečių reintegracijos problematikos“ tyrimu, į Lietuvą sugrįžę asmenys daugiausiai susiduria su emociniais bei kitataučių šeimos narių ir mažamečių vaikų integracijos sunkumais, iššaukiamais aktualių žinių apie šalį stoka bei valstybės aktyvių veiksmų ir realių integruotis visuomenėje galinčių padėti priemonių trūkumu.

Kaip nurodoma 2021 metais atliktoje sociologinėje apklausoje „Pagrindiniai lietuvių diasporos nuogąstavimai dėl grįžimo į Lietuvą“, grįžimui bei integracijai šalyje reikalinga informacija yra pateikiama kokybiškai ir patraukliai, tačiau ji yra nepakankamai viešinama ir ne visada pasiekiama užsienyje esantiems lietuviams. Kita vertus, institucijų internetinėse svetainėse patalpinta „biurokratinė“ informacija yra nesuprantama ir sudėtingai pateikiama, o pagalbos kreipiantis į darbuotojus tėvynėje, susiduriama su nepaslaugiais asmenimis, nelinkusiais padėti išsiaiškinti rūpimų klausimų. Šalyje taip pat trūksta bendradarbiavimo tarp integracijos procesus kuruojančių institucijų, kas pasunkina visos reikalingos dokumentacijos sutvarkymą sugrįžus į tėvynę.

Akivaizdu, kad sklandžiai reemigrantų integracijai Lietuvoje reikalinga lengvai pasiekiama ir suprantama informacija internete bei skaitmenizuotos viešosios paslaugos, o taip pat vienoje vietoje visus kylančius darbo, būsto, mokesčių ir socialinius klausimus galintys padėti išspręsti specialistai šalies savivaldybėse.

Į Lietuvą grįžtantys piliečiai susiduria su reintegracijos savo kilmės šalyje poreikiu, apimančiu darbo gavimą, gyvenamosios vietos suradimą bei vaikui tinkamiausios ugdymo įstaigos pasirinkimą.

Grįžtantys migrantai dėl darbo jėgos trūkumo Lietuvoje, gali rasti tinkamą darbą, tačiau šalies darbo rinkos neišmanymas apsunkina darbo paieškas, keldamas iššūkių grįžtantiesiems, ypač neturintiems taip vadinamosios finansinės pagalvės arba iš anksto nepasirūpinusiems užimtumu. Sunkumų kelia ir darbo paieškos regionuose, kur yra mažas užsienio gyventojų bei tarptautinį arba gerai apmokamą darbą galinčių pasiūlyti įmonių skaičius.

Nors Lietuvoje trūksta tiek kvalifikuotos, tiek nekvalifikuotos darbo jėgos, vis dėlto, daugiausia dėmesio ir pastangų skiriama aukštos kvalifikacijos specialistams, pamirštant apie nekvalifikuotų ir žymiai didesnės pagalbos įsidarbinant reikalaujančių darbuotojų integraciją.

Siekiant pagerinti nekvalifikuotos darbo jėgos situaciją Lietuvoje, iš užsienio grįžusiems darbuotojams yra suteikiama galimybė lankyti persikvalifikavimo kursus (*Pagrindiniai lietuvių diasporos...*, 2021).

2022 m. atlikto tyrimo „Užsienio lietuvių (re)integracija – kokių paslaugų trūksta ir kas padėjo grįžusiems gyventi į Lietuvą?“ rezultatai atskleidžia, kad darbo paieškoms įtakos turi ir darbdavių požiūris į grįžtančiuosius. Darbdaviai pripažindami vertingą reemigrantų patirtį, kartu nuogąstauja dėl didesnių su darbo sąlygomis susijusių grįžtančiųjų lūkesčių bei migravusių darbuotojų pastovumo.

Į šalį grįžtantys lietuviai spręsdami būsto įsigijimo klausimus yra priversti norimą būstą įsigyti iš savo santaupų arba imti paskolas nepalankiomis sąlygomis šalies bankuose, reemigrantus vertinančiuose kaip rizikingus paskolos gavėjus ir nelinkusiuose finansuoti paskolų asmenims, emigracijoje gavusiems pajamas kita nei eurai valiuta. Sunkumų kelia ir grįžtančių asmenų registracija gyvenamojoje vietoje, susiduriant su nuomotojų nenoru deklaruoti gyvenamosios vietos nuomojamame būste, kas ypatingai svarbu užrašant vaiką į ugdymo įstaigą dėl prievolės nurodyti Lietuvoje registruotą gyvenamąją vietą (Spinter tyrimai, 2022).

2021 m. atliktos sociologinės apklausos „Pagrindiniai lietuvių diasporos nuogąstavimai dėl grįžimo į Lietuvą“ duomenimis, reemigrantai savo atžaloms ieškodami gerą vaikų savijautą bei mokymosi spragų užpildymą užtikrinančią ugdymo įstaigą, susiduria su nuo registruotos gyvenamosios vietos priklausančiais mokyklos pasirinkimo ribojimais. Sunkumų renkantis ugdymo įstaigą kyla ir dėl mokyklų perpildymo, pačių mokytojų trūkumo bei nepakankamo pedagogų pasirengimo priimti iš užsienio atvykusius, grįžusius vaikus, kurių integraciją dar labiau pasunkina nepakankamas suvokimas apie poreikį ne tik pasirūpinti migravusių vaikų mokymosi spragomis, bet ir jų savijauta, pritapimu mokykloje. Akcentuojama, kad mokyklose keliami griežti mokymosi ir kalbėjimo lietuvių kalba reikalavimai pasunkina vaikų integracijos procesą.

Ir nors Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas numato galimybę vaikų teisėtiems atstovams patiems kreipiantis į socialinių paslaugų įstaigą dėl atvejo vadybos proceso iniciavimo gauti kompleksinę pagalbą, apimančią socialinės, sveikatos priežiūros, švietimo, psichologinės ir kitokios pagalbos priemones, vis dėlto, nepavyko rasti informacijos apie tai, kad būtent reemigrantai savo iniciatyva, susidūrę su socialiniais sunkumais kreiptųsi į socialines paslaugas teikiančias įmones dėl pagalbos gavimo.

Pabrėžiama, kad sėkminga reemigrantų integracija priklauso ne tik nuo priimančiojoje visuomenėje sudarytų integracijai palankių sąlygų, bet ir nuo grįžtančiųjų įdėtų pastangų, jų keliamų realistiškų lūkesčių, sėkmingo grįžtančiųjų vaikų ir/ar sutuoktinio integracijos, sugebėjimo atnaujinti turėtus socialinius ryšius bei įsiliejimo į socialinį gyvenimą reemigracijoje. Akcentuojama, kad sklandžiai integracijai ypatingai svarbus išlaikytas lietuviškumas, tame tarpe ir

kalbos mokėjimas, šeimos narių tarpusavio geri santykiai ir vaikų paruošimas migracijai į tėvų kilmės šalį (*Pagrindiniai lietuvių diasporos...,* 2021).

Atsižvelgiant į reemigracijos keliamus iššūkius bei siekiant užtikrinti sėkmingą grįžtančiųjų integraciją ir gerbūvį Lietuvoje, šalyje kuriami grįžtančių asmenų adaptacijos ir integracijos procesus palengvinantys planai, metodikos bei strategijos.

Lietuvos migracijos politikos krypčių įgyvendinimo ir migracijos procesų stebėsenos 2022 m. ataskaitos duomenimis, skatinant grįžtamąją migraciją bei sėkmingą grįžusių asmenų integraciją, 2022 metais šalyje buvo įgyvendinamos atitinkamos priemonės:

- ✓ patvirtintos Lietuvos diasporos politikos strateginės gairės „Globali Lietuva“ 2022– 2030 m. ir jų įgyvendinimo metinis veiksmų planas, padedantis ir toliau stiprinti bei plėsti valstybės ir diasporos ryšį, skatinantį lietuvybės užsienyje puoselėjimą bei grįžimą į šalį;
- ✓ tęsiamas Užimtumo tarnybos grįžtamosios migracijos projektas „Gal į Lietuvą?“, skleidžiantis informaciją emigracijoje gyvenantiems lietuviams apie Lietuvos darbo rinką, darbdavius bei jų lūkesčius;
- ✓ plėtojama Migracijos informacijos centro „Renkuosi Lietuvą“, informuojančio bei konsultuojančio visais su grįžimu ir gyvenimu Lietuvoje susijusiais klausimais, veikla;
- ✓ palaikomas glaudus ryšys su užsienyje gyvenančiais lietuviais per lituanistinio švietimo rėmimo ir skatinimo programas bendrajame ugdyme.

Nurodoma, kad 2022 m. šalyje buvo nuosekliai įgyvendinamos tęstinės ryšius su užsienyje gyvenančiais lietuviais ekonomikos, švietimo, kultūros ir kitose srityse užtikrinančios, grįžimą į tėvynę skatinančios bei išvykimo paskatas mažinančios priemonės (Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija, 2023).

Apibendrinant reikėtų akcentuoti, kad per dešimtmetį (nuo 2012 iki 2022 m.) padidėjo į Lietuvą kasmet dėl įvairių motyvų sugrįžtančių jos piliečių skaičius. Dėl asmeninių, socialinių ir ekonominių priežasčių į savo kilmės šalį reemigruojantiems lietuviams sunkumų daugiausiai kelia emocinės problemos, nepakankamas suprantamai pateikiamos informacijos viešinimas bei dokumentų sutvarkymo rūpesčiai sugrįžus į tėvynę. Nors Lietuvoje, atsižvelgiant į reemigracijos keliamus iššūkius, yra įgyvendinamos tęstinės grįžtančių lietuvių integracijos procesą lengvinti turinčios priemonės, vis dėlto, reemigruojantiems asmenims trūksta valstybės aktyvių veiksmų ir realių integruotis visuomenėje galinčių padėti priemonių, tiek susijusių su įsidarbinimu, būsto suradimu, tiek su vaikų integracija ugdymo įstaigose. Pastebėtina, kad reemigrantų išlaikytas lietuviškumas, ypatingai kalbos mokėjimas, išankstinis nuoseklus pasiruošimas grįžimui, įskaitant ir vaikų paruošimą atvykimui į tėvų kilmės šalį bei atvykstančiųjų keliami realistiški lūkesčiai padeda lietuviams įveikti su reemigracija susijusius iššūkius.

2. REEMIGRANTŲ VAIKŲ INTEGRACIJA BENDROJO UGDYMO MOKYKLOSE

2.1. Reemigrantų vaikų integracijos bendrojo ugdymo įstaigose poreikis

Vis daugiau šeimų grįžta į savo kilmės šalį po tam tikro užsienyje praleisto laiko ir pasiima savo vaikus į namais laikomą kraštą. Pastebėtina, kad į tėvų, globėjų, rūpintojų (toliau tėvų) gimtinę atvykstantys vaikai daugeliu atvejų būna gimę emigracijoje, tuo tarpu kiti būna išvykę iš savo kilmės šalies dar kūdikystėje (Ciomaga, 2020), todėl vaikų grįžtamoji migracija dažnai neteisingai tapatinama su jų tėvų grįžtamąja migracija. Siekiant tinkamai atskleisti iš emigracijos šalies grįžtančių vaikų migracijos patirtį, būtina išskirti dvi minėtas tikslines grupes.

A. Jurek (2015) teigimu, tėvų kilmės šalyje gimusiems vaikams reemigracija, kaip ir jų tėvams, yra į tėvynę grįžimo procesas, sukeliantis tokius pat adaptacijos iššūkius, kaip ir išvykimo į naują šalį atveju. Tuo tarpu užsienyje gimusiems vaikams persikėlimas į tėvų kilmės šalį yra atvykimas į naują, dažnai pažįstamą tik iš apsilankymų ir pasakojimų aplinką. Tokiu atveju grįžtamąją migraciją patiria tik tėvai, nes vaikams tai yra nauja emigracijos patirtis, susijusi su esamų socialinių ryšių nutraukimu, ypatingai mokykloje, bei naujų socialinių ryšių kūrimo iššūkiu. Abiem atvejais tiek grįžtant į savo kilmės šalį, tiek imigruojant į tėvų gimtinę, vaikai išgyvena nerimą bei įtampą dėl susidūrimo su nepažįstama, pasikeitusia kultūra.

Suaugusieji sprendimą migruoti dažniausiai priima sąmoningai, turėdami konkrečius lūkesčius bei atitinkamai pasiruošdami naujam gyvenimo etapui. Remdamiesi savo asmenine patirtimi arba kitų pasakojimais, asmenys sukuria naujo gyvenimo viziją. Tuo tarpu vaikai, dažniausiai neturėdami tokios galimybės dėl nesudaromų sąlygų išreikšti savo nuomonės numatomos migracijos klausimu, lieka nežinioje kartu su savo baimėmis ir praradimais. Vaikai iš suaugusiųjų gavę abstrakčią žinią apie numatomą ilgesnę kelionę, neturi galimybės suvokti numatomų pokyčių ir atitinkamai jiems pasiruošti, todėl neparuošti ir iš įprastos aplinkos „išplėšti“ vaikai sunkiai įveikia tiek naujos aplinkos sąlygotus, tiek raidai įprastus iššūkius, todėl, kaip pabrėžia A. Jurek antrinantys D. Grosa ir R. King (2023), būtina tinkamai paruošti vaikus grįžimui, atvykimui į tėvų kilmės šalį.

Pabrėžtina, kad vaikų neparuošimas numatomiems pokyčiams akivaizdžiai pažeidžia 1989 metais priimtos Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos 3 ir 12 straipsnius bei Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 31 straipsnio 7 punktą, akcentuojančius vaikų interesų pirmumą ir asmeninės vaikų, su jais susijusiais klausimais nuomonės išsakymo galimybių sudarymą. Būtent tėvai, pagal minėtos konvencijos 18 straipsnį ir Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 31 straipsnio 3 punktą, būdami atsakingi už savo vaikų iki 18 metų

auklėjimą bei vystymąsi ir rūpindamiesi geriausiais savo vaikų interesais, privalo paaiškinti vaikams apie laukiančias permainas bei suteikti jiems galimybę išsakyti savo nuomonę apie gyvenamosios vietos, mokyklos ir kitus pasikeitimus bei pasidalinti su tuo susijusiais džiaugsmais ir nuogąstavimais, o taip pat imtis kitų sklandžią vaikų integraciją naujoje šalyje užtikrinti galinčių padėti priemonių.

Vis dėlto, į savo kilmės šalį grįžtantys suaugusieji dažnai neskiria ypatingo dėmesio grįžimo procesui bei vaikų paruošimui numatomiems pokyčiams, dėl gimtojoje šalyje po išvykimo įvykusių pokyčių neįvertinimo, idealistiškai įsivaizduodami, kad persikraustymas į gimtinę nesukels anksčiau į tikslo šalį emigravimo metu patirtų iššūkių. Todėl į gimtinę sugrįžę tėvai dažniausiai būna užsiėmę gyvenimo naujoje vietoje organizavimu bei prisitaikymu prie naujos realybės ir dažnai nesuvokia sunkumų, su kuriais susiduria įprastą aplinką pakeitę vaikai, paliekant juos vienus tvarkytis su jų pasaulio tarkos pažeidimu sukeltu stresu (Jurek, 2015).

Vaikų paruošimo svarbą, atvykimui, grįžimui į tėvų kilmės šalį, įskaitant kalbinį pasirengimą ir informuotumą apie pedagogines ir mokymo programas, pabrėžia ir D. Grosa bei R. King (2023) teigdami, kad švietimo sistema ir ankstesnė vaikų patirtis mokykloje atlieka lemiamą vaidmenį grįžtančių šeimų reintegracijai.

Nepriklausomai nuo migracijos ar reemigracijos krypties, vaikų migrantų padėtis yra panaši (Novicka, 2015), tačiau, anot N. Klorek (2015), migracijos patirtis ir jos išgyvenimo būdas kiekvienam asmeniui, net ir turinčiam panašią gyvenimo istoriją, gali būti skirtingas, kadangi tai priklauso ne tik nuo su migracija susijusių problemų, tokių kaip persikraustymo amžius, migracijos laikotarpis, kultūriniai skirtumai ir panašumai, bet ir nuo individualių asmens savybių, tokių, kaip charakteris, ankstesnė gyvenimo patirtis, asmeniniai pasirinkimai bei šeimos situacijos.

Būtina atsižvelgti į vaiko amžių migracijos metu, kadangi priklausymas bendraamžių ratui turi lemiamą reikšmę su tapatybės raida susijusiems procesams (Grzymała–Moszczyńska, Grzymała–Moszczyńska, Durlik i Szydłowska, 2015). Migracijos srityje besispecializuojančių mokslininkių Z. Vathi ir V. Duci (2014) teigimu, 12 metų ir jaunesni vaikai atvykę į tėvų kilmės šalį turi mažiau psichologinių sunkumų lyginant su vyresnio amžiaus vaikais. Tuo trapu 13 metų ir vyresni vaikai, dėl didesnės bendraamžių svarbos ir įtakos paauglystės laikotarpiu, labiau išgyvena dėl socialinių ryšių su draugais užsienyje nutraukimo. Mokslininkių išvadas patvirtina ir 2019 metais P. Szydłowska, J. Durlik ir H. Grzymała–Moszczyńska atliktas Lenkijos grįžtančių migrantų šeimų patirtį atskleidžiantis tyrimas, akcentuojantis, kad buvusių bendraamžių draugų, mokyklos trūkumas ir nepritapimas naujoje švietimo įstaigoje yra esminės 12–18 metų paauglių problemos atvykus į tėvų kilmės šalį. Pastebima, kad apleistais ir vienišais besijaučiantiems reemigrantų vaikams draugų naujoje aplinkoje suradimą dar labiau pasunkina kalbos ir kultūrinės patirties stoka.

C. Luca, L. Foca, A. S. Gulei ir S. D. Brebulet (2012) išskiria ir vaiko užsienyje praleisto laiko svarbą adaptacijai, akcentuodami, kad užsienyje praleistas ilgesnis nei treji metai laikotarpis turi neigiamos įtakos bendrai emigrantų vaikų emocinei būklei ženkliai pasunkindamas jų adaptaciją mokykloje. S. D. Brebulet atlikęs su rumunų vaikų grįžimu po užsienyje praleisto laikotarpio susijusių psichologinių padarinių tyrimą atskleidė, kad didelę įtaką emigrantų vaikų edukacinei adaptacijai turintis vaiko gimimo emigracijoje faktas, sukelia didesnę mokymosi sunkumų riziką. Autorius pabrėžia, kad ilgesnis nei septynerių metų gyvenimo užsienyje laikotarpis gerokai sumažina vaikų gebėjimą suprasti tėvų kilmės šalies tekstą, silpnina akademinę motyvaciją ir padidina atsiskaitymų nerimą (Popa ir kt., 2019).

B. Machul–Telus (2014) kalbėdama apie migracijos poveikį vaikams akcentuoja, kad iš užsienio atvykusio vaiko šalies bei tėvų kilmės valstybės kultūros nežinojimas iššaukia nerimą, sukeliantį abipusę kultūrinių skirtumų baimę.

Vis dėlto, vaikų adaptacijos sklandumas priklauso ne tik nuo aukščiau išvardintų su migracija susijusių veiksnių, bet ir, kaip pastebi N. Klorek antrinantys C. Luca ir kt. (2012), nuo asmeninių, šeimos ir bendruomenės faktorių. Autorių teigimu, vaikų adaptacijos sėkmė daugiausia priklauso nuo tokių asmeninių savybių, kaip žinios apie gyvenimą tėvų kilmės šalyje, pasitikėjimas savimi, gebėjimas prašyti pagalbos ir savarankiškai priimti sprendimus, drąsa, atsakomybė bei sėkmė. Įtakos integracijos procesui turi ir šeimos, įskaitant išplėstinę šeimą, teikiama priežiūra ir pagalba bei bendruomenę sudarančių mokytojų ir bendraamžių palaikymas. Tuo tarpu adaptacijos nesėkmę dažniausiai lemia vaikų pripratimas prie gyvenimo užsienyje, gyvenimo būdo pamiršimas iš ankstesnio gyvenimo tėvų kilmės šalyje, nepasitikėjimas savimi, gebėjimo prašyti pagalbos, drąsos stoka, nesugebėjimas savarankiškai priimti sprendimų. Sklandžiai adaptacijai trukdo ir draugų paramos nebuvimas, bendraamžių ir mokytojų dėmesio stoka bei užduočių perteklius šeimoje, nepakankama jų parama ir pačių tėvų nebuvimas.

Į tėvų kilmės šalį atvykstantys, sugrįžtantys vaikai susiduria su būtinybe pradėti privalomąjį mokymąsi naujoje šalyje, kas, pasak K. Kamińska (2019), sukelia tiek su mokykla susijusių problemų, su kuriais vaikai patys stengiasi susitvarkyti, tiek toli siekiančių psichologinių pokyčių.

Eurydice 2019 metų „Migrantų kilmės mokinių integracija į Europos mokyklas: Nacionalinės politikos kryptys ir priemonės“ (angl. Integrating Students from Migrant Backgrounds into Schools in Europe: National Policies and Measures) pateiktoje ataskaitoje pabrėžiama, kad migrantų kilmės mokinių integracija mokyklose yra sudėtingas procesas, siekiantis suteikti vaikams ir jaunimui galimybę gauti kokybišką išsilavinimą ir suteikti reikalingą kalbinę, mokymosi bei socialinę ir emocinę paramą, kartu užtikrinant saugią bei draugišką, prisitaikyti naujoje mokykloje padedančią ir mokymosi pažangą skatinančią aplinką.

Kaip pastebi B. Machul–Telus (2014), švietimo sistemoje yra nemažai mokinių integracijai keliančių iššūkių, susijusių su skirtingais, neaiškiais vaikų, jų tėvų ir mokytojų lūkesčiais bei nepakankamu mokytojų ir mokyklos pasirengimu priimti iš užsienio atvykstančius vaikus, įskaitant darbo su kitų kultūrų vaikais mokomosios medžiagos trūkumą ir sunkumus užmezgant emocinį ryšį su atvykusiais vaikais bei bendravimo su jų tėvais problemomis dėl pastarųjų privalomojo švietimo įstatymų, teisės aktų nežinojimo.

F. S. Ciomaga (2020), apklausęs Rumunijos, Italijos, Šiaurės Makedonijos ir Portugalijos mokinius bei mokytojus padarė išvadą, kad siekiant padėti reemigrantų vaikams sėkmingai integruotis švietimo sistemoje, būtina tiek patiems priimančiosios šalies vaikams, tiek mokytojams visapusiškai ir teisingai suprasti reemigrantų vaikų psichologinius, socialinius ir edukacinius poreikius.

Tiek vaikų imigracija, tiek jų reemigracija yra siejama su tokiomis psichologinėmis bei socialinėmis problemomis, kaip sumišimas, liūdesys, žema savigarba, didelis nerimas, socialinės fobijos, izoliacija ir atskirtis, savęs formavimas, socialinių santykių nutraukimas, segregacija mokykloje ir sunkumai joje integruojantis (Vathi ir Duci, 2014; Cena ir kt., 2017, Popa ir kt., 2019). Pastebėtina, kad ignoravimo ir marginalizacijos mokykloje jausmas sąlygoja vaikų nepriimtiną, neigiamą elgesį, kartu įtakodamas ir pastarųjų akademinius rezultatus (Hasanovic ir kt., 2020).

Švietimo integracijos svarbą, įskaitant edukacinių poreikių nustatymą, pabrėžia ir A. Ndreka (2019) teigdama, kad imigravę vaikai yra priversti mokytis jiems kartais visiškai svetima kalba, kas suformuoja kalbos barjerą, įtakojantį mokymosi pasiekimus ir pasunkinantį prisitaikymą prie pasikeitusios švietimo aplinkos, susiduriant su kitokia pedagogų mokymo praktika, metodais bei mokymo programomis.

E. Novicka (2015) akcentuoja, kad gyvenamosios šalies kalbos mokėjimas yra privalomas rodiklis siekiant susibendrauti su bendraamžiais, palaikyti santykius su mokytojais ir įsisavinti mokymo programą. Kalbos nemokėjimas arba nepakankami jos įgūdžiai sukelia vaikams įtampą ir įtakoja vaikų gebėjimą funkcionuoti naujoje aplinkoje. Pastebėtina, kad mokiniai, kurių gimtoji kalba skiriasi nuo mokomosios kalbos, turi prastesnį priklausymo mokyklai jausmą bei jiems kyla didesnė patyčių rizika mokykloje (European Commission, 2020). Tėvų kilmės šalies kalbos mokėjimo svarbą patvirtina ir Z. Vathi bei V. Duci (2014) akcentuodamos, kad kalbos trūkumas sukelia bendravimo bei ugdymosi sunkumų, persipinančių su gėdos jausmu nemokant savo minčių išreikšti tėvų gimtąja kalba. Todėl, kaip pastebi D. Grosa ir R. King (2023), tėvams ruošiantis sugrįžti į savo kilmės šalį, būtina mokyti vaikus tos valstybės kalbos ir palaikyti kalbą tiek ją vartojant su vaiku namuose, tiek ją tobulinant nuotoliniu būdu, mokantis namuose iš vadovėlių ar lankant savaitgalinę mokyklą.

J. Grzymała–Moszczyńska ir kt. (2015) pastebi, kad daugiausia sunkumų mokykloje reemigrantų vaikams kyla dėl valstybinės kalbos gramatikos taisyklių ir dalykinės terminijos nemokėjimo arba prasto žinojimo, taisyklingo tarimo, rašybos, skaitymo ir instrukcijų supratimo problemų bei mokymo programų skirtumų ir darbo tempo, kas suformuoja kalbos barjerą bei paskatina prastų mokymosi rezultatų gavimą. Akcentuojama, kad programų skirtumai ypatingai reikšmingi yra vyresniems, kelerius metus kitos šalies švietimo sistemoje praleidusiems vaikams. Pastebima, kad kai kuriais atvejais vaikai yra priversti kartoti anksčiau išmoktą medžiagą dėl kitoje šalyje anksčiau pradėto privalomojo mokymosi.

Pabrėžiama, kad teikiant paramą iš užsienio atvykusiems, sugrįžusiems vaikams, būtina atsižvelgti į jų stipriąsias puses, kadangi turimų gebėjimų panaudojimas palengvina integraciją naujoje aplinkoje (Grzymała–Moszczyńska ir kt., 2015) ir, kaip teigia B. Martinsone, D. Grosa, K. Beinerte, I. ir Ozola–Cirule (2022) gerina vaikų savijautą, leidžiant jiems pasijusti visavertėmis, įvairiapusiškomis asmenybėmis, stiprinančiomis pasitikėjimą savimi.

Apibendrinant galima teigti, kad vaikai, tiek grįždami į savo kilmės šalį, tiek migruodami į tėvų gimtinę, priklausomai nuo savo amžiaus, gyvenimo užsienyje laikotarpio, kultūrinių skirtumų bei asmeninių, šeimos ir bendruomenės vaikų integracijos procesą naujoje aplinkoje veikiančių veiksnių, migracijos patirtį išgyvena skirtingai. Į tėvų kilmės šalį atvykstantys, sugrįžtantys vaikai pradeda mokytis naujoje ugdymo įstaigoje, kuri yra laikoma pagrindine ir labiausiai juos įtakojančia aplinka. Daugiausia iš emigracijos atvykstantiems vaikams sunkumų mokykloje kyla dėl nepakankamo priimančiosios šalies kalbos mokėjimo, mokymo programų skirtumų ir tam tikrų dalykų specializuoto žodyno žinių trūkumo bei skirtingo darbo tempo. Į tėvų kilmės šalį atvykstantys vaikai susiduria ir su psichologinėmis bei socialinėmis problemomis. Pastebėtina, kad tinkamas vaikų paruošimas atvykimui į tėvų kilmės šalį, įskaitant leidimą vaikams išsakyti savo nuomonę apie džiaugsmus ir nuogąstavimus dėl laukiančių permainų bei vaikų pasirengimas kalbėti tėvų kilmės šalies kalba ir reemigrantų vaikų edukacinių, psichologinių bei socialinių poreikių suvokimas padeda vaikams sėkmingiau integruotis naujoje ugdymo aplinkoje.

2.2. Reemigrantų vaikų integracijos galimybės bendrojo ugdymo įstaigose

Vaiko teisė į švietimą, nepriklausomai nuo jo rasės, amžiaus ir kalbos yra įtvirtinta Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijoje (1989) – pagrindiniame ir plačiausiai ratifikuotame (Lietuva tarptautinę sutartį patvirtino 1995 m.) tarptautiniame dokumente, įpareigojančiame juo vadovautis visas minėtą dokumentą priėmusias šalis. Kaip nurodoma Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto bendruosiuose komentaruose Nr. 4 (2017) ir Nr. 23 (2017), visiems migracijos kontekste esantiems

vaikams, valstybės turi užtikrinti vienodą visų lygių ir visų aspektų kokybiško ir įtraukiojo švietimo prieinamumą, neatsižvelgiant į jų migracijos statusą.

Pastebėtina, kad atskiros Europos šalys, vykdydamos savo tarptautinius įsipareigojimus bei siekdamos veiksmingos imigruojančių asmenų integracijos į švietimo sistemą, taiko panašius sprendimus ir metodus.

Eurydice 2019 m. „Migrantų kilmės mokinių integracija į Europos mokyklas: Nacionalinės politikos kryptys ir priemonės“ pateiktoje ataskaitoje išryškinami keturi esminiai iš užsienio atvykusiems, sugrįžusiems vaikams integracijos mokykloje iššūkius įveikti padedantys aspektai: kalbinė bei akademinė parama, tėvų įtraukimas ir tarpkultūrinis švietimas. Minėtų veiksnių svarbą akcentavo ir 2012 m. tyrimą švietimo pagalbos naujai atvykusiems migrantų vaikams klausimu atlikę R. Dumčius, H. Siarova, J. Huttova ir I. Balčaitė (2013), pabrėždami, kad sėkmingą reemigrantų vaikų integracija ugdymo įstaigoje priklauso nuo visapusiško bei individualius poreikius atitinkančios švietimo pagalbos teikimo įtraukiant visus ugdymo proceso dalyvius: mokinius, tėvus, mokytojus, mokyklos administraciją bei švietimo pagalbos specialistus.

Y. Ünsal ir G. Atanur–Baskan (2021), pabrėžia, kad sistemingos kalbinės paramos teikimas yra būtina pagrindinės imigrantų vaikų švietimo problemos – kalbos vartojimo, sprendimo sąlyga, atverianti duris atvykstančių vaikų akademinei sėkmei.

Eurydice 2017 m. „Pagrindiniai duomenys apie kalbų mokymą Europos mokyklose“ (angl. Key Data on Teaching Languages at School in Europe) ataskaitoje pabrėžiama, kad kalbinė parama Europos mokyklose yra teikiama dviem būdais: lygiagrečiai su ugdymo procesu, prieš tai vaiko kalbos testavimu nustatant tinkamiausią paramos būdą arba prieš dalyvavimą ugdymo procese.

Nuo mokomosios kalbos kompetencijų vertinimo prasidedanti kalbinė parama, kaip nurodoma švietimo tinklo Eurydice 2019 m. ataskaitoje, yra naudinga ne tik priimant sprendimus dėl vietos bendrojo ugdymo įstaigoje, bet ir suteikia mokytojams pamokos planavimui bei tinkamos, kiekvieno mokinio konkrečius kalbinius poreikius atitinkančios pagalbos teikimui reikiamą informaciją.

Pastebėtina, kad maždaug trečdalyje Europos šalių galioja bendros rekomendacijos dėl naujai atvykusių mokinių mokyklinės kalbos patikrinimo, o likusioje Europos dalyje naujai atvykusių mokinių priėmimas yra mokyklų autonomijos reikalas, kur institucijos gali pačios nustatyti vertinimo tvarką. Pavyzdžiui Graikijoje, Kipre, Latvijoje, Švedijoje, Norvegijoje, Ispanijoje naujai į ugdymo įstaigą atvykusių mokinių valstybinė mokymosi kalba yra tikrinama, tuo tarpu Estijoje, Suomijoje, Lenkijoje, Italijoje, Čekijoje nėra privalomų bendrai priimtų mokinių kalbos testavimo procedūrų (Eurydice, 2017).

Viena iš priemonių, kurios imtasi Europos valstybėse siekiant padėti naujai atvykusiems mokiniams integruotis švietimo sistemoje, yra atskirų klasių steigimas, kas suteikia galimybę

vaikams prieš patenkant į bendrojo ugdymo klases intensyviai mokytis priimančiosios šalies kalbos. Pastebima, kad mokymasis minėtose parengiamosiose klasėse yra prieinamas mažiau nei pusėje Europos šalių, pvz. Vokietijoje, Belgijoje, Prancūzijoje, Kipre. Atskleidžiama, kad daugumoje Europos šalių, įskaitant daugelį Pietų Europos valstybių, pvz. Italiją, Portugaliją, Ispaniją, Čekiją, Latviją, naujai atvykę migrantai yra integruojami tiesiai į bendrojo ugdymo atvykusių mokinių amžių atitinkančias klases, pagal poreikį teikiant papildomą kalbinę pagalbą. Atkreiptinas dėmesys, kad beveik visose Europos šalyse mokiniams migrantams organizuojamos papildomos pamokos mokomąja kalba. Pastebėtina, kad 13 Europos švietimo sistemų, tarp jų Lenkijos, Prancūzijos, Kipro, Švedijos, parengiamosiose klasėse be priimančiosios šalies kalbos mokoma ir kitų dalykų, pavyzdžiui matematikos, užsienio kalbos, gamtos mokslų ir t.t.. Devynios šalys: Čekija, Vokietija, Austrija, Slovėnija, Suomija, Švedija, Šveicarija, Norvegija ir Turkija teikia gimtosios kalbos mokymą arba dvikalbį dalykų mokymą (Eurydice, 2017).

Vis dėlto, mokymasis parengiamosiose klasėse arba papildomų kalbos pamokų lankymas, mokinius migrantus atskiriant nuo šalyje gimusių bendraamžių, kaip akcentuoja J. Nilsson ir N. Bunar (2016), trukdo atvykusių vaikų integracijai ir įtakoja kitų dalykų mokymąsi. Todėl dalis švietimo sistemoje parengiamąsias klases turinčių ar papildomas kalbos pamokas teikiančių valstybių, pripažindamos galimas neigiamas vaikų ilgo atskyrimo pasekmes jų ugdymuisi ir naujai atvykusių mokinių migrantų socialinei integracijai, apribojo buvimo jose laiką nuo vienerių iki dviejų metų. Tačiau, tikslinė kalbos ir/ar mokymosi pagalba naujai atvykusiems mokiniams migrantams paprastai trunka ilgiau nei parengiamosios klasės lankymas ir tęsiasi iki bendrojo ugdymo mokyklose mokymosi pabaigos (Eurydice, 2019).

J. Nilsson ir N. Bunar antrinantys F. Borgonovi, R. Phair ir M. Piacentini (2015) pastebi, kad migrantų vaikų integravimas į mokyklų bendrojo ugdymo klases nuo pat jų mokymosi pradžios yra siejama su geresniais mokymosi ir integracijos rezultatais nei mokinių įtraukimas į parengiamąsias kalbų klases. Pastebima, kad, nors kalbų mokymas yra būtinas, jis turėtų būti siūlomas ne vietoj, o kartu su įprastiniu mokymu.

R. Dumčius ir kt. (2013) pabrėžia, kad be kalbinės pagalbos imigrantų vaikams būtina ir akademinė parama, siejama su kalbinės ir akademinės paramos priimančiojoje šalyje derinimu, nustatant vaikų pasiekimų lygį ir teikiant specialią akademinę pagalbą dėl kalbos vartojimo problemų, ankstesnių akademinių žinių nepakankamumo, mokymo programų su dalykų temų nagrinėjimo tvarka, taikomų skaičiavimo metodų susijusių skirtumų ar kitų sunkumų (Martinsone ir kt., 2022). Pabrėžiama, kad minėta parama gali būti siūloma prieš pradedant dalyvauti ugdymo procese, suteikiant atvykusiems mokiniams galimybę dalyvauti tikslinėse vasaros stovyklose, specialiojo ugdymo užsiėmimuose arba ugdymąsi derinant kartu su papildomu mokymusi (Dumčius ir kt. 2013).

Atskirų dalykų žinių patikrinimo svarbą vaikui atvykus į švietimo įstaigą įžvelgia ir J. Grzymała–Moszczyńska ir kt. (2015), teigdamos, kad žinių lygio nustatymas leidžia fiksuoti vaikų pažangą nuo pat mokymosi naujoje mokykloje pradžios.

Vis dėlto, kuriant optimalią mokymosi aplinką, be migrantų mokinių kalbos įgūdžių ir mokymosi skatinimo, būtina vystyti ir iš užsienio atvykstančių vaikų asmenines, socialines bei emocines kompetencijas, kurių sėkmingas ugdymas priklauso ne tik nuo švietimo įstaigoje dirbančių mokytojų, bet ir nuo specialistų: mokyklų konsultantų, socialinių pedagogų, psichologų, socialinių darbuotojų (Eurydice, 2019).

R. Dumčius ir kt. (2013) pabrėžia, kad siekiant atsižvelgti į skirtingus reemigrantų vaikų poreikius bei palengvinti vaikų integraciją ugdymo įstaigoje, būtina į ugdymo procesą įtraukti atvykstančių, sugrįžtančių vaikų tėvus, teikiant jiems aktualią informaciją ir skatinant pastarųjų bendradarbiavimą su ugdymo įstaiga. Akcentuojama, kad tėvų ir mokyklos bendruomenės dalyvavimas ugdymo procese yra svarbus ugdymo sėkmės veiksnys.

M. A. Newman (2018), tyręs emigrantų tėvų dalyvavimą Šiaurės Amerikos, Europos, Azijos ir Australijos švietimo sistemose, išskiria labiausiai paplitusią tėvų dalyvavimo savo vaikų ugdymo įstaigos gyvenime Epstein kvalifikaciją, akcentuodamas jos naudingumą. Epstein modelis išskiria šešis tėvų dalyvavimo tipus: auklėjimą – mokyklos pagalba šeimoms stiprinant auklėjimo įgūdžių ir užtikrinant mokymuisi palankią namų aplinką; bendravimą – reguliarus mokyklų ir tėvų keitimasis informacija apie mokymo programą ir mokinių pažangą; savanorystę – tėvų skatinimas dalyvauti mokyklos veikloje; mokymąsi namuose – tėvų pagalba atliekant namų darbus ir kitą su mokymo programa susijusią veiklą; sprendimų priėmimą – tėvų įtraukimas į mokyklos valdymą; bendradarbiavimą su bendruomene – bendruomenės išteklių, padedančių auklėti vaikus ir mokytis mokykloje, paieška ir įtraukimas. Pasak autoriaus, Epstein, sujungęs psichologinę, pedagoginę ir sociologinę šeimų, mokyklų ir vietos bendruomenių bendradarbiavimo perspektyvas, suteikia galimybę tėvams visais šešiais (auklėjimo, bendravimo, savanorystės, mokymo namuose, sprendimų priėmimo, bendradarbiavimo su bendruomene) dalyvavimo būdais rodyti iniciatyvą ir bendradarbiauti su mokykla.

Ugdymo įstaigos, pripažindamos tėvų įsitraukimo bei šeimų ir mokyklos partnerystės svarbą kuriant palankią mokymuisi aplinką bei stiprindamos ryšius su mokinių migrantų tėvais ir naudodamosios teigiamais mokinių tėvų dalyvavimo vaikų ugdymo procese aspektais, ieško tėvus į ugdymo procesą įtraukiančių sprendimų. Pavyzdžiui Ispanijoje ir Rumunijoje skatinamas pirminis mokyklų ir mokinių migrantų tėvų kontaktas ir konsultacijos, Prancūzijoje tėvams yra suteikiama informacija apie mokyklą ir švietimo sistemos prieinamumą, Austrijoje mokyklos skatinamos nuolat informuoti tėvus apie jų vaikų pasiekimus, pažangą ir mokymosi poreikius (Eurydice, 2019).

Europos šalių mokyklos vis daugiau dėmesio skiria darbui su tėvais migrantais, teikdamos jiems kalbinę pagalbą ir skatindamos migrantų įsitraukimą į tėvų ir mokytojų asociacijas (Barg, 2013).

Užtikrinant palankų iš užsienio atvykstančių, sugrįžtančių vaikų mokymosi klimatą bei skatinant visų mokinių supratimą ir pagarbą įvairovei, svarbus yra ir tarpkultūrinis ugdymas, kuris naudingas ne tik reemigrantų vaikams, dėl sukuriamos draugiškos ir įtraukios aplinkos, bet ir vietiniams mokiniams, dėl jų supratimo apie įvairovę ir toleranciją kitose šalyse gyvenantiems asmenims ugdymo, padedant vietiniams vaikams daugiau sužinoti apie kitas kultūras ir skatinant tolerancijos ir daugiakultūriškumo jausmą (Dumčius ir kt., 2013). Todėl daugumoje Europos šalių tarpkultūrinis švietimas yra įtrauktas į nacionalinę mokymo programą kaip atskiras dalykas ar tema. Tarpkultūrinis ugdymas gali būti ir mokyklos kultūros aspektas arba nagrinėjamas per specialias dienas ar projektus. Pavyzdžiui Švedijoje ir Italijoje tarpkultūrinis švietimas, tai principas, kuriuo grindžiama visa mokymo programa. Tuo tarpu Vokietijoje, Ispanijoje, Austrijoje, Suomijoje, kaip ir Lietuvoje tarpkultūrinis ugdymas skatinamas kaip tarpdalykinė tema, ugdymo programoje nurodant mokymo dalykus, per kuriuos turėtų būti mokoma. Prancūzijoje, Slovėnijoje ir Anglijoje tarpkultūrinis ugdymas vyksta per konkretų mokomąjį dalyką – pilietiškumo ugdymą.

Neatsiejamu ir be galo svarbiu veiksniu, tiek teikiant kalbinę, akademinę paramą, tiek į ugdymo procesą įtraukiant tėvus ar vykdant tarpkultūrinį švietimą, yra atsidavę ir aukštos kvalifikacijos mokytojai, esantys pagrindiniais tarpininkais tarp reemigrantų vaikų ir mokymosi proceso. Todėl, siekiant kokybiškos vaikų integracijos į švietimo sistemą, nacionalinės valdžios institucijos turėtų daugiau dėmesio skirti mokytojų išsilavinimui ir mokymui, suteikiant jiems galimybę pasisemti kuo daugiau su tarpkultūriniu švietimu, daugiakalbystės samprata, mokymo metodais ir priemonėmis susijusią informaciją (Bagdonavičienė, Balčiūnienė, Dombrovskienė, Lepeška, Narbuntaitė–Rasimavičienė, Sajienė, Šatienė, Varnienė ir Zabarskaitė, 2013; Ciomaga, 2020).

Apibendrinant galima teigti, kad siekiant sklandžios iš užsienio atvykusių, sugrįžusių vaikų integracijos bendrojo ugdymo įstaigose, būtinas visapusiškos ir individualius vaikų poreikius atitinkančios švietimo pagalbos teikimas. Esminius integracijos iššūkius migrantų vaikams bendrojo ugdymo įstaigoje įveikti padeda kalbinės ir akademinės paramos teikimas, tėvų įtraukimas į ugdymo procesą ir tarpkultūrinis švietimas. Siekiant optimalios mokymosi aplinkos mokykloje sukūrimo, būtina ne tik skirti esminę su kalba ir akademiniais pasiekimais susijusią paramą, bet ir skatinti reemigrantų vaikų asmeninį, socialinį bei emocinį vystymąsi. Sėkmingos vaikų integracijos ugdymo įstaigoje užtikrinimui reikalingas visų ugdymo proceso dalyvių (reemigrantų vaikų, šalyje gimusių ir kartu besimokančių bendraamžių, mokytojų, švietimo pagalbos specialistų ir tėvų) įsitraukimas bei bendradarbiavimas, ypatingai atkreipiant dėmesį į su iš užsienio grįžusiais, atvykusiais vaikais dirbančių mokytojų kvalifikacijos kėlimą.

2.3. Reemigrantų vaikų integracijos situacija Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose

Europos migracijos tinklo internetinėje svetainėje pateikiama statistika atskleidžia, kad 2022 m. į Lietuvos Respubliką sugrįžo 2544 3–18 metų sulaukę Lietuvos piliečiai, kuriems, kaip nurodoma Europos Komisijos komunikate Europos Parlamentui ir Tarybai „Vaikų migrantų apsauga“ (2017), netrukus po atvykimo privaloma suteikti vienodas galimybes naudotis viena iš svarbiausių ir veiksmingiausių vaikų integravimo priemonių – įtraukaus formaliojo švietimo paslauga, stiprinančia kalbos įgūdžius, socialinę sanglaudą bei savitarpio supratimą.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė, siekdama palengvinti Lietuvos piliečių grįžimą į savo tėvynę bei padėti reemigrantams užtikrinti iš užsienio atvykstančių, grįžtančių vaikų teisę į mokslą, iki 2023 m. plėtojo 2015 m. kartu su Tarptautine migracijos organizacija įkurto Migracijos informacijos centro „Renkuosi Lietuvą“ veiklas. Migracijos informacijos centras vieno langelio principu teikė grįžtantiems aktualią informaciją, tame tarpe ir apie didesnę darbo su migrantų vaikais patirtį turinčias mokyklas (Migracijos informacijos centras, 2023). Minėtas centras nuo 2024 kovo 1 d. nebeteikia informacijos Lietuvos diasporai grįžimo į tėvynę klausimais, kadangi nuo 2024–ųjų grįžtančiųjų konsultavimą ir informavimą perėmė Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija, nurodanti, kad pereinamuoju laikotarpiu grįžtantys, atvykstantys ar apie grįžimą į Lietuvą svarstantys asmenys atsakymus į rūpimus klausimus gali rasti internetinėje svetainėje www.griztu.lt., kurioje pateikiama informacija ir apie švietimo sistemą Lietuvoje (Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija, 2023). Dirbančių su į Lietuvą grįžusiais, atvykusiais vaikais tinklo mokyklų sąrašą galima rasti ir Vilniaus lietuvių namų internetinėje svetainėje.

Apie priimti į Lietuvą grįžusius, atvykusius vaikus galinčias mokyklas informaciją galima gauti ir tiesiogiai kreipiantis į pasirinktą savivaldybę arba savarankiškai kontaktuojant su konkrečia bendrojo ugdymo įstaiga (Migracijos informacijos centras, 2023).

Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos užsakymu 2018 m. atlikto „Švietimo paslaugų sugrįžusiems asmenims poreikio savivaldybėse tyrimo“ galutinė ataskaita atskleidė, kad 63 proc. visų grįžusių asmenų iki 18 metų mokėsi didžiųjų miestų mokyklose, daugiau nei trečdalis jų lankė vidutinio dydžio ir mažuose miestuose, miesteliuose bei kaimuose esančias bendrojo ugdymo įstaigas. Vis dėlto, daugiau nei pusė iš užsienio grįžusių, atvykusių vaikų lankė Vilniaus lietuvių namų gimnaziją, kuri Lietuvoje yra laikoma viena iš daugiausiai kompetencijos turinčių bei dažniausiai į su šalį atvykstančiais skirtingo amžiaus grupių vaikais dirbančių mokyklų (Kairė, 2019). Vilniaus lietuvių namų gimnazija, kitaip dar vadinama Vilniaus lietuvių namais, padeda iš užsienio grįžusiems vaikams mokytis Lietuvoje, sėkmingai integruotis į šalies visuomenę bei teikia

metodinę pagalbą lietuvių kilmės vaikus mokančioms užsienio ir Lietuvos ugdymo įstaigoms (Vilniaus lietuvių namai, 2021).

Lietuvoje galiojantys teisės aktai reglamentuoja tik iš užsienio atvykusių, sugrįžusių vaikų priėmimo ir ugdymo bendrojo ugdymo įstaigose organizavimą bei galimų priemonių minėtų vaikų poreikiams patenkinti taikymą, ugdymo įstaigų steigėjams ir pačioms švietimo įstaigoms paliekant teisę patiems parinkti bei įgyvendinti konkrečius būdus ir priemones.

Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklos, priimdamos mokytis grįžusius, iš užsienio atvykusius reemigrantų vaikus privalo vadovautis Nuosekliojo mokymosi pagal bendrojo ugdymo programas tvarkos aprašu, patvirtintu Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2005 m. balandžio 5 d. įsakymu Nr. ISAK-556, Užsieniečių ir Lietuvos Respublikos piliečių, atvykusių ar grįžusių gyventi ir dirbti Lietuvos Respublikoje, vaikų ir suaugusiųjų ugdymo išlyginamosiose klasėse ir išlyginamosiose mobiliosiose grupėse tvarkos aprašu, patvirtintu Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2005 m. rugsėjo 1 d. įsakymu Nr. ISAK1800, Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2023 m. balandžio 24 d. įsakymu Nr. V–586 patvirtintais 2023–2024 ir 2024–2025 mokslo metų pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų bendraisiais ugdymo planais bei kiekvienos savivaldybės parengtais teisės aktais dėl mokinių ugdymo bendrojo ugdymo mokyklose.

Nuosekliojo mokymosi pagal bendrojo ugdymo programas tvarkos apraše nurodoma, kad iš užsienio atvykę nepilnamečiai asmenys priimami mokytis bendra tvarka, vadovaujantis tėvų pateiktais vaikų patirtį, pasiekimus įrodančiais dokumentais ir atsižvelgiant į jų amžių bei pokalbius su pačiais mokiniais ir jų teisėtais atstovais. Vaikai gali būti priimami mokytis pagal pradinio, pagrindinio ar vidurinio ugdymo programą į klases, kuriose mokosi jų bendraamžiai, arba/ir į išlyginamąsias klases, laikinąsias grupes, į kurias paskiriami vaikai, siekiant jiems padėti įgyti pakankamai lietuvių kalbos gebėjimų ir kompetencijų, būtinų mokytis pagal visų dalykų bendrąsias programas bei socialiai ir kultūriškai integruotis arba mokytis individualiai švietimo, mokslo ir sporto ministro nustatyta tvarka. Pastebėtina, kad sprendimas dėl skyrimo į atitinkamas aukštesnes, žemesnes klases ar mokymosi išlyginamosiose klasėse, laikinosiose grupėse priimamas atsižvelgiant į vaikų pasiekimus bei tėvų sutikimą.

Į Lietuvos Respubliką iš įvairių pasaulio valstybių grįžtančių, atvykstančių vaikų lietuvių kalbos gebėjimų lygis dažniausiai būna labai skirtingas dėl jų skirtingo paruošimo grįžimui į tėvų kilmės šalį bei lietuvių kalbos vartojimo/nevartojimo namuose (Jakavonytė–Staškuvienė ir kt., 2022), todėl, mokykla, siekdama užtikrinti lietuvių kalbos mokymąsi lietuvių kalbos nemokantiems ar menkai ją mokantiems reemigrantų vaikams, privalo bendrosios paskirties klasėse teikti papildomas konsultacijas lietuvių kalbos mokymuisi individualiai ir laikinosiose grupėse arba ne ilgiau nei vienerius metus išlyginamojoje klasėje (*2023–2024 ir 2024–2025 mokslo metų...*,2023).

Ugdymą organizuojant bendrosios paskirties klasėse kartu su mokiniu ir jo teisėtais atstovais yra nustatomas preliminarus mokinio adaptacijos laikotarpis ir sudaromas individualus ugdymosi planas, nurodant lietuvių kalbos mokymosi tikslus ir būdus, intensyvumą, papildomų konsultacijų formą bei, esant poreikiui, pamokų, skirtų tam tikrų dalykų mokymuisi, laikiną perskirstymą arba laikiną tam tikrų dalykų mokymosi sustabdymą, siekiant daugiau laiko skirti lietuvių kalbos mokymuisi. Individualiame ugdymo plane taip pat aptariamas pasiekimų vertinimo dažnumas, grįžtamojo ryšio teikimo formos, mokymosi pagalbos galimybės bei dalyvavimas neformaliojo vaikų švietimo veiklose.

Į Lietuvą grįžusiems, atvykusiems vaikams sudarant individualų ugdymosi planą, privalu remtis jų turimu lietuvių kalbos žinių lygiu, tačiau, Lietuvoje nėra bendrų priemonių, bendrųjų nuostatų ar parengtų testų grįžusių, atvykusių vaikų žinių ir kalbos lygio, gebėjimų nustatymui (Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija, 2020).

Nurodoma, kad, siekiant veiksmingo lietuvių kalbos mokymosi, 1–4 klasių mokiniai lietuvių kalbos mokomi kartu su savo bendraklasiais taikant panardinimo metodą ir teikiant mokiniams įveikti kliūtis mokymosi procese padedančią paramą. 5–10 klasių ir I–IV gimnazijos klasių mokiniams lietuvių kalbos mokymą rekomenduojama tam tikrą laikotarpį (ne ilgiau kaip vienerius metus) organizuoti atskirai nuo klasės, skiriant ne mažiau pamokų, nei numatyta Lietuvių kalbos ir literatūros dalykui mokantis pagal Lietuvių kalbos ir literatūros bendrąją programą. Taip pat lietuvių kalbos gebėjimams įtvirtinti ir plėtoti vaikams yra organizuojamos papildomos individualios ar grupinės konsultacijos.

Pastebėtina, kad iš užsienio atvykusių mokinių pažanga yra vertinama formuojamuoju būdu. Pasibaigus adaptaciniam laikotarpiui yra nustatomas mokinio kalbos lygis ir įvertinamas mokinio pasirengimas toliau mokytis su savo bendraamžiais. Nustačius didesnius mokymosi skirtumus mokiniui gali būti pasiūlyta mokytis metais žemesnėje klasėje arba antraisiais metais, o esant poreikiui ir ilgiau, plėtoti lietuvių kalbos gebėjimus laikinojoje grupėje arba individualiai (*2023–2024 ir 2024–2025 mokslo metų...*,2023).

Vadovaujantis Mokymo lėšų apskaičiavimo, paskirstymo ir panaudojimo tvarkos aprašu, patvirtintu Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2018 m. liepos 11 d. nutarimu Nr. 679, atskleidžiama, kad apskaičiuojant iš savivaldybėms skiriamų mokymo lėšų finansuojamas ugdymo reikmes, reemigrantų vaikams, nemokantiems valstybinės kalbos ir besimokantiems pagal bendrojo ugdymo programas bendrojo ugdymo klasėse, ne ilgiau kaip dvejus metus nuo vaiko mokymosi pradžios Lietuvoje turėtų būti taikomas 0,4132 ugdymo reikmenų koeficientas (pareiginės algos bazinis dydis), kai tuo tarpu įprastai mokiniams, besimokantiems pagal bendrojo ugdymo programas taikomas 0,1865 ugdymo reikmių koeficientas.

Ugdymą organizuojant intensyviam lietuvių kalbos mokymuisi bei pasirengimui mokytis pagal bendrojo lavinimo programas skirtose išlyginamosiose klasėse, privaloma sudaryti ne didesnę kaip 15 užsieniečių, reemigrantų vaikų panašaus amžiaus ar bendraamžių mokinių klasę, lietuvių kalbos mokymui skiriant nuo 20 iki 25 valandų per savaitę (*Užsieniečių ir Lietuvos...*, 2005).

Nors Lietuvoje reemigrantų vaikams yra numatyta galimybė gauti kalbinį mokymą ir paramą išlyginamosiose klasėse, vis dėlto, bendrojo ugdymo švietimo įstaigose išlyginamosios klasės iš visų švietimo pagalbos priemonių yra taikomos rečiausiai, kadangi mokyklos retai susiduria su situacija, kai vienu metu švietimo įstaigą pradeda lankyti didesnis, išlyginamąją klasę įsteigti leidžiantis iš užsienio grįžusių, atvykusių mokinių skaičius. Išlyginamųjų klasių mokyklose steigimui įtakos turi ir švietimo įstaigų administracijų atstovų skirtingai suprantami išlyginamosios klasės steigimui keliami reikalavimai bei vengimas bendradarbiauti su mokyklos steigėju, kurio nutarimas dėl išlyginamosios klasės ar grupės steigimo yra privalomas (Makarevičienė ir kt., 2018).

Lietuvoje yra sukurtas didesnės darbo su grįžusiais vaikais patirties turinčių mokyklų tinklas, stiprinantis skirtingų su į Lietuvą grįžusiais, atvykusiais mokiniais dirbančių Lietuvos regionų bendrojo ugdymo įstaigų pasirengimą visapusiškai: akademiškai, socialiai ir emociškai integruoti tiesioginės migracijos patirties turinčius vaikus į švietimo sistemą bei padedantis atvykstančioms šeimoms lengviau surasti didesnę darbo su migrantais vaikais patirtį turinčias mokyklas. Šalyje taip pat parengtos rekomendacijos bendrojo ugdymo įstaigoms sėkmingai iš užsienio atvykusių, grįžusių vaikų integracijai, pedagogams organizuojami mokymai apie darbo su iš užsienio atvykusiais, sugrįžusiais vaikais ypatumus. Vis dėlto, kaip pastebi D. Jakavonytė–Staškuvienė ir kt. (2022), dalis bendrojo ugdymo mokyklų nepasiruošusios grįžusių, atvykusių vaikų ugdymui. Tyrėjai akcentuoja, kad daugumai mokytojų trūksta ne tik žinių ir įgūdžių, kaip dirbti su iš užsienio grįžusiais, atvykusiais vaikais, bet ir metodinių leidinių, priemonių, medžiagos ir tikslinių kvalifikacijos kėlimo programų.

V. Bagdonavičienės ir kt. (2013) teigimu, Lietuvoje nėra sisteminio požiūrio į mokytojų rengimą darbui su iš užsienio atvykusiais, grįžusiais vaikais, todėl minėto klausimo sprendimas yra paliktas pačioms mokykloms ir jose dirbantiems mokytojams. Vis dėlto, nepriklausomai nuo to, kam atitenka atsakomybė už mokytojų kompetencijų ugdymą, siekiant kokybiškos vaikų integracijos į švietimo sistemą, svarbu pedagogams pateikti kuo daugiau su tarpkultūriniu švietimu, daugiakalbystės samprata, mokymosi metodais ir priemonėmis susijusios informacijos.

Atskleidžiama, kad daliai bendrojo ugdymo mokyklų sunkumų ugdant iš užsienio atvykusius, grįžusius vaikus, kyla dėl sunkiai prognozuojamų pastarųjų srautų bei kuriamos, atnaujinamos ir tobulinamos iš užsienio atvykstančių vaikų teisinės bazės dažniausiai iškylančių problemų atsiradimo momentu ir tobulintino, neaiškaus finansavimo mechanizmo dėl finansų paskirstymo ne

pagal vaikų atvykimo į ugdymo įstaigą faktą, o tik pagal atvykusių, sugrįžusių mokinių skaičių mokslo metų pradžioje.

Į Lietuvą atvykstančių, sugrįžtančių vaikų integraciją bendrojo ugdymo įstaigose įtakoja ne tik švietimo sistemos pasiruošimas, mokytojų kompetencija, bet ir kiti išoriniai veiksniai: tėvų įsitraukimas į ugdymo procesą, fizinė bei psichologinė aplinka ir visuomenės požiūris bei bendrumo jausmas klasėje. Migrantų vaikai taip pat yra veikiami vidinių faktorių, tokių, kaip etninė tapatybė, individuali motyvacija ir vaikų asmeninis pasirengimas iki atvykimo į Lietuvą, akcentuojant pačių vaikų motyvaciją mokytis lietuvių kalbos (Bagdonaitė, 2020). Todėl, kuriant mokymuisi palankią aplinką ir rūpinantis vaikų psichosocialine gerove, būtina daug dėmesio skirti paties ugdymo proceso organizavimui, mokytojų kompetencijų ugdymui, tėvų įtraukimui į ugdymo procesą, mokinio ir mokytojo tarpusavio sąveikai, priimančios mokyklos bendruomenės teigiamo požiūrio į atvykstančius mokinius formavimui ir visų ugdymo proceso dalyvių bendradarbiavimo skatinimui. Mokinių, mokytojų, švietimo pagalbos specialistų (psichologo, logopedo, socialinio pedagogo, specialiojo pedagogo), mokyklos administracijos bei tėvų tinkamas pasiruošimas ir savalaikė pagalba adaptuojantis mokykloje, tiek susikalbant su bendraamžiais, mokytojais bei mokyklos bendruomenės nariais, tiek įsisavinant mokymosi medžiagą, padeda lietuvių reemigrantų vaikams įveikti su reemigracija susijusius iššūkius (Jakavonytė–Staškuvienė ir kt., 2022).

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvoje galiojantys teisės aktai reglamentuoja iš užsienio atvykusių, sugrįžusių vaikų priėmimą ir ugdymo proceso organizavimą bei galimų priemonių minėtų vaikų poreikiams patenkinti taikymą, įgalinant pačias mokyklas pasirinkti ir taikyti joms labiausiai tinkančias ir mokinių poreikius atitinkančias priemones. Lietuvos mokyklose, daug dėmesio yra skiriama kalbinei vaikų paramai. Į šalį atvykstantiems ir lietuvių kalbos nemokantiems ar menkai ją mokantiems vaikams yra siūloma mokytis klasėse kartu su savo bendraamžiais, lankant individualiai arba laikinose grupėse vykstančias papildomas lietuvių kalbos konsultacijas arba ne ilgiau nei vienerius metus kalbos įgūdžius lavinti išlyginamojoje klasėje. Nors ugdymo įstaigose daugiausia dėmesio skiriama valstybinės kalbos įgūdžių tobulinimui, vis dėlto, mokyklos, gerindamos ugdymo proceso organizavimą, skatindamos visų ugdymo dalyvių įsitraukimą bei bendradarbiavimą, rūpinasi tiesioginės migracijos patirties turinčių vaikų socialine bei emocine gerove. Pažymėtinas Lietuvoje taikomų iš užsienio atvykusių, grįžusių vaikų sėkmingą integraciją ugdymo įstaigoje užtikrinti turinčių priemonių nepakankamumas, kadangi, nepaisant Lietuvoje sukurto didesnės darbo su grįžusiais vaikais patirties turinčių mokyklų tinklo, ugdymo įstaigoms parengtų rekomendacijų bei mokytojams organizuotų darbo su iš užsienio atvykusiais mokiniais mokymų, padidinto finansavimo, dalis bendrojo ugdymo mokyklų vis dar nėra pasiruošusi grįžusių, atvykusių vaikų ugdymui.

3. LIETUVIŲ REEMIGRANTŲ VAIKŲ INTEGRACIJOS BENDROJO UGDYMO MOKYKLOSE IŠŠŪKIŲ TYRIMAS

3.1. Tyrimo metodologija

Duomenų rinkimo metodai. Siekiant nustatyti asmeninius, šeimos ir mokyklos lietuvių reemigrantų vaikų integraciją Vilniaus bendrojo ugdymo įstaigose įtakojančius veiksnius reemigrantų vaikų ir jų tėvų požiūriu, buvo taikomas kokybinis duomenų rinkimo metodas – interviu, kuris, pasak J. Bendkowski (2016), yra orientuotas į procesą ir siekia išsiaiškinti tiriamo dalyko esmę, leisdamas atskleisti praeityje vykusius procesus, jų prasmę tyrimo dalyviams bei įgytos patirties autentiškumą (Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2016). Empirinio tyrimo duomenys buvo gauti naudojant, kaip teigia E. Adhabi ir C. B. Anozie (2017), idealiausią iš visų trijų kokybinių interviu tipų – pusiau struktūruotą interviu, kuris dėl lanksčios klausimyno struktūros suteikia galimybę tyrėjui greitai reaguoti ir prisitaikyti prie realios interviu eigos, keičiant užduodamų klausimų tvarką, juos performuluojant arba užduodant papildomus klausimus, kas, savo ruožtu, suteikia papildomos, išsamesnės informacijos (Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2016).

Vilniaus bendrojo ugdymo įstaigose besimokantiems lietuvių reemigrantų vaikams bei katu su vaikais iš užsienio grįžusiems tėvams skirti pusiau struktūruotų interviu klausimai buvo sudaryti remiantis magistro baigiamojo darbo pirmuose dviejuose skyriuose pateikiama mokslinės literatūros ir teisės aktų analize. Tėvams skirti klausimai buvo suskirstyti į penkias grupes. Pirma klausimų grupe siekta nustatyti vaikų integracijai bendrojo ugdymo įstaigoje įtaką turintį tėvų ir vaikų pasirengimą grįžimui, atvykimui į tėvų kilmės šalį. Antra klausimų dalis buvo skirta nustatyti tėvų taikytus bendrojo ugdymo įstaigos bei klasės pasirinkimo kriterijus. Trečias klausimų blokas sudarė galimybę išsiaiškinti tėvų patirtį vaikams lankant mokyklą. Tuo tarpu ketvirta dalis buvo skirta pačių reemigrantų vaikų išgyvenimams. Paskutine klausimų dalimi siekta sužinoti tėvų nuomonę apie sklandžią integraciją bendrojo ugdymo įstaigoje užtikrinti galinčius padėti veiksnius (žr. 1 priedą).

Vaikams skirti klausimai buvo suskirstyti į tris dalis. Pirma klausimų grupe siekta išsiaiškinti vaikų išgyvenimus atvykus į mokyklą, antra klausimų dalis budo skirta atskleisti vaikų dabartinę situaciją bendrojo ugdymo švietimo įstaigoje. Paskutinė klausimų grupė suteikė vaikams galimybę išreikšti savo nuomonę apie veiksnius, galinčius padėti reemigrantų vaikams lengviau integruotis mokykloje (žr. 2 priedą).

Tyrimo imtis. Pusiau struktūruotas interviu su iš užsienio kartu su vaikais grįžusiais **tėvais** buvo atliktas 2023 m. spalio – 2024 m. sausio mėnesiais. Atsižvelgiant į tėvų galimybes, interviu buvo atliekamas gyvai mokyklose, kuriose mokėsi jų vaikai arba nuotoliniu būdu per *Google Meet.*

Pokalbiai su tėvais buvo įrašomi naudojantis mobilaus telefono pokalbių įrašymo diktofonu. Pusiau struktūruoti interviu atlikti taikant netikimybinę atranką, kuri, pasak L. Rupšienės (2007), yra labai veiksminga, siekiant surinkti kokybiškus duomenis, dėl galimybės išskirti tyrimui esminius kriterijus. Šiam tyrimui imties vienetai iš populiacijos buvo atrenkami laikantis kelių kriterijų:

- ✓ į Lietuvą reemigravę asmenys, kurie patys yra lietuviai arba, kurių sutuoktinis yra lietuvis;
- ✓ reemigrantai augina mokyklinio amžiaus (7–18 m.) vaiką (-us);
- ✓ lietuvių reemigrantų vaikas (-ai) mokosi Vilniaus bendrojo ugdymo įstaigoje, kurioje mokoma valstybine kalba.

Tyrimui buvo atrenkami visus minėtus kriterijus atitinkantys asmenys. Atliekant tyrimą buvo taikomas duomenų prisotinimo principas, kuomet nauji interviu su iš užsienio kartu su vaikais grįžusiais tėvais buvo atliekami tol, kol informacija pradėjo kartotis ir iš esmės nebeatskleidė naujų, su tyrimo tikslu susijusių aspektų. I. Gaižauskaitės ir N. Valavičienės (2016) teigimu, pasiekus duomenų prisotinimą, imti daugiau interviu nėra tikslinga.

Viso buvo apklausti 9 reemigravę tėvai, iš jų 8 moterys nuo 33 iki 46 metų ir vienas 45 metų vyras. Tyrimo metu buvo išsiaiškintas informantų auginamų vaikų skaičius šeimoje bei jų vaikų gyvenimo užsienyje trukmė. Duomenys parodė, kad du iš devynių informantų augina vieną vaiką šeimoje, penkiose šeimose yra auginama po du vaikus ir dvejose šeimose auga po trys atžalas, iš kurių 13 vaikų buvo gimę užsienyje ir 4 vaikai kartu su tėvais grįžo į Lietuvą po tam tikro užsienyje praleisto laiko. Jauniausias į tėvų kilmės šalį imigravęs vaikas turėjo 1,5 metų, vyriausias užsienyje praleido 14 savo gyvenimo metų. 11 į Lietuvą atvykusių, grįžusių vaikų pradėjo mokytis pradinėse klasėse, 4 vaikai siekė pagrindinio išsilavinimo. Tyrimo dalyviai sukaupę ilgametę reemigravimo ir vaikų auginimo užsienyje patirtį galėjo tinkamai atskleisti iššūkius, su kuriais susiduria į Lietuvos švietimo sistemą besiintegruojantys lietuvių reemigrantų vaikai (žr. 3 priedą).

Pusiau struktūruotas interviu su Vilniaus bendrojo ugdymo įstaigose besimokančiais lietuvių reemigrantų **vaikais** buvo atliktas 2024 m. vasario – kovo mėnesiais. Interviu buvo daromi gyvai vaiko lankomoje mokykloje. Pokalbiai su informantais buvo įrašomi naudojantis mobilaus telefono pokalbių įrašymo diktofonu. Pusiau struktūruoti interviu atlikti taikant netikimybinę atranką ir imties vienetai iš populiacijos buvo atrenkami laikantis keturių kriterijų:

- ✓ kartu su tėvais į Lietuvą reemigravę arba užsienyje gimę ir su tėvais į šalį atvykę vaikai;
- ✓ vaikų tėvai arba vienas iš tėvų yra lietuvis;
- ✓ vaikai yra mokyklinio (7–18 m.) amžiaus;
- ✓ vaikai lanko Vilniaus bendrojo ugdymo mokyklą, kurioje mokoma valstybine kalba.

Tyrimui buvo atrenkami visus keturis kriterijus atitinkantys vaikai. Atliekant tyrimą buvo taikomas duomenų prisotinimo principas.

Viso buvo apklausti 8 vaikai, kuriems atvykimo, grįžimo į Lietuvą momentu buvo sukakę nuo 7 iki 12 metų. Tyrime dalyvavo 6 moteriškos lyties asmenys ir 2 vyriškos lyties atstovai. Du į interviu klausimus atsakinėję vaikai buvo reemigrantai, sugrįžę į savo gimtinę po mažiausiai 5 savo gyvenimo metų praleistų emigracijoje. 6 informantams atvykimas į Lietuvą buvo nauja migracijos patirtis, kadangi jie visi buvo gimę užsienyje. Tyrime dalyvavę 5 vaikai mokėsi 5 – 7 klasėje, 3 vaikai lankė ketvirtą klasę (žr. 4 priedą).

Tyrimo etika. Atliekant tyrimą buvo laikomasi, pasak I. Gaižauskaitės ir N. Valavičienės (2016), svarbiausių interviu tyrimo etikos principų: pripažįstama ir gerbiama tyrimo dalyvio teisė į laisvę dalyvauti/nedalyvauti tyrime, tyrimo dalyviai informuoti apie tyrimą, saugomas tyrimo dalyvių anonimiškumas, konfidencialumas ir privatumas bei rūpinamasi tyrimo dalyvių saugumu. Prieš atliekant tyrimą tėvams ir vaikams buvo pateikiama informacija apie vykdomą tyrimą, pristatomas tyrimo tikslas bei kalbama apie surinktų duomenų panaudojimą, ir tik gavus savanorišką, rašytinį kiekvieno interviu dalyvio sutikimą dalyvauti tyrime, buvo daromas interviu. Vaikų atveju, interviu buvo imamas tik gavus jų tėvų rašytinį sutikimą dėl jų atžalų dalyvavimo tyrime. Sutikime buvo pabrėžiama, kad tėvai ir vaikai tyrime dalyvauja savanoriškai ir bet kada gali iš tyrimo pasitraukti; surinkta informacija bus naudojama tik apibendrintai duomenų analizei mokslo tikslais; tyrimo dalyvio tikrasis vardas, pavardė bei pokalbio metu paminėtų kitų asmenų vardai, pavardės atskleidžiami nebus nei renkant duomenis, nei rengiant tyrimo ataskaitą. Taip pat buvo akcentuota, kad interviu metu bus daromas garso įrašas (žr. 5 ir 6 priedą).

Duomenų analizė. Siekiant interviu duomenis parengti analizei, kiekvienas interviu įrašas buvo transkribuojamas naudojantis programa *Transkriptor*. Gavus transkripciją, kiekvienas interviu buvo perklausiamas ir tikslinamas jo išrašas. Tuomet, interviu duomenys buvo nuosekliai analizuojami ir išskiriami prasminiai vienetai, iš kurių buvo sudaromos subkategorijos, vėliau jas sujungiant į kategorijas.

Surinktiems duomenims apdoroti buvo panaudota kokybinė turinio analizė, kadangi, pasak V. Žydžiūnaitės ir S. Sabaliausko (2017), toks informacijos apdorojimo būdas leidžia apdoroti didelės apimties rašytinę, žodinę ar vaizdinę informaciją, ją susisteminant, interpretuojant ir jungiant į subkategorijas bei kategorijas. Turinio analizė taip pat suteikia galimybę naudoti originalią tyrimo dalyvių kalbą ir perteikti dalyvių patirtis.

Tyrimo organizavimas. Lietuvių reemigrantų vaikų integracijos bendrojo ugdymo mokyklose iššūkių tyrimas buvo atliekamas keliais etapais. Pirmo etapo metu buvo atlikta mokslinės literatūros ir teisės aktų analizė, kurios duomenys pateikiami pirmuose dviejuose šio magistro baigiamojo darbo skyriuose. Tuomet buvo išryškinta mokslinė problema, iškeltas tyrimo tikslas,

kuriam pasiekti buvo nustatyti uždaviniai bei, remiantis analizės metu gautais duomenimis, sudaryti pusiau struktūruotų interviu klausimai į gimtinę reemigravusiems tėvams bei atvykusiems, sugrįžusiems vaikams. Kitame etape buvo sudaryti kriterijai ir atrinkti pirmi tyrimo dalyviai, kurių skaičius atliekant interviu buvo nuolat didinamas iki kol buvo pasiektas prisotinimas. Buvo atliekami pusiau struktūruoti interviu su tėvais, transkribuojant ir analizuojant tyrimo metu surinktą informaciją bei sudarant interviu dalyvių citatomis pagrįstas subkategorijų, kategorijų lenteles, kurios nuolat buvo tikslinamos, išryškinant asmeninius, šeimos ir mokyklos veiksnius, darančius įtaką reemigrantų vaikų integracijai bendrojo ugdymo mokyklose. Ketvirtame etape vyko interviu su reemigrantų vaikais, besimokančiais Vilniaus bendrojo ugdymo įstaigose. Atitinkamai, tokiu pačiu principu, kaip ir interviu su tėvais atveju, buvo atliekama kokybinė turinio analizė, išryškinant asmeninius, šeimos ir mokyklos faktorius, veikiančius iš užsienio grįžusių, atvykusių vaikų integracijos procesą mokyklose. Paskutiniame etape išanalizuoti duomenys buvo aprašomi, daromos išvados ir pateikiamos rekomendacijos (žr. 7 priedą).

3.2. Veiksniai, turintys įtakos reemigrantų vaikų integracijai Vilniaus bendrojo ugdymo mokyklose

Lietuvių reemigrantų šeimos sugrįžusios į Lietuvą po tam tikro emigracijos šalyje praleisto laiko, susiduria su savo vaikų integracijos naujoje ugdymo įstaigoje iššūkiais, susijusiais tiek su įprastais mokyklos keitimo sunkumais, tiek su specifinėmis kalbinėmis, akademinėmis ir kitomis problemomis. Vaikų socialinės ir akademinės integracijos ugdymo įstaigoje įtaka mokinių savijautai, gerovei bei akademiniams pasiekimams reikalauja visapusiško reemigrantų vaikų psichologiniais, socialiniais ir edukaciniais poreikiais paremtos pagalbos mokykloje teikimo. Užtikrinant tinkamą paslaugų kokybę reemigrantų vaikams svarbu išsiaiškinti pačių į savo kilmės šalį sugrįžusių asmenų bei jų atžalų patirtį vaikams integruojantis bendrojo ugdymo mokyklose, atskleidžiant integraciją ugdymo įstaigoje lengvinančius bei trukdančius asmeninius, šeimos ir mokyklos veiksnius.

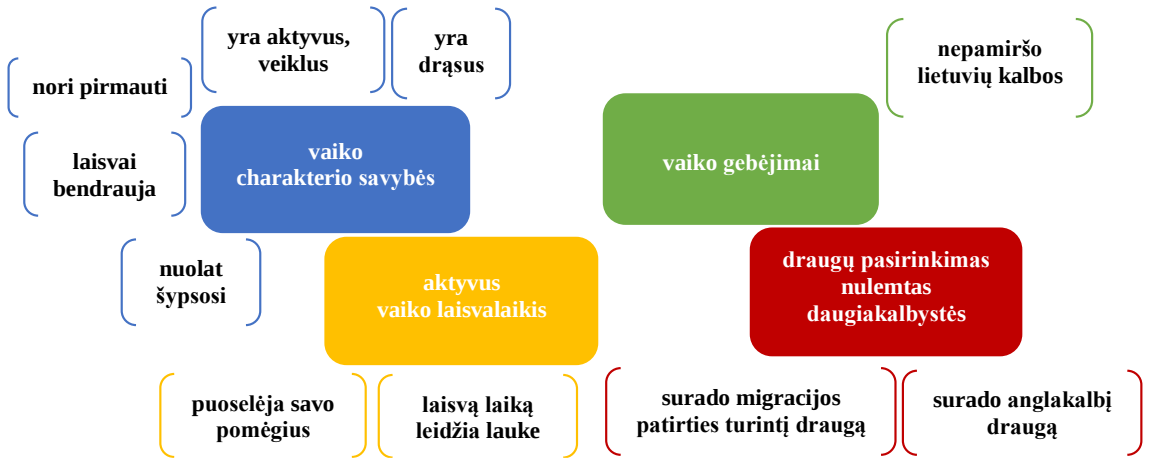
3.2.1.Tėvų ir vaikų nuomone, integraciją Vilniaus bendrojo ugdymo mokyklose lengvinantys veiksniai

Pusiau struktūruotų interviu metu informantų tėvų buvo klausiama apie jų pačių bei jų vaikų patirtus, patiriamus džiaugsmus atžalai pradėjus lankyti bendrojo ugdymo įstaigą ir apie gautos pagalbos pobūdį vaikams integruojantis mokykloje. Respondentų vaikų buvo klausiama apie

labiausiai ugdymo įstaigoje patikusius, patinkančius aspektus bei bendravimą su mokiniais ir mokytojais.

3.2.1.1. Asmeniniai veiksniai, palengvinantys vaikų integraciją mokyklose

Interviu dalyviai tėvai atskleidė, kad vaiko charakterio savybės, vaiko gebėjimai, daugiakalbystės įtakotas draugų suradimas ir aktyvus vaiko laisvalaikis palengvino jų vaikų integraciją švietimo įstaigoje (žr. 2 pav.).

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

2 pav. Asmeniniai veiksniai, palengvinę vaikų integraciją mokyklose (tėvų nuomonė)

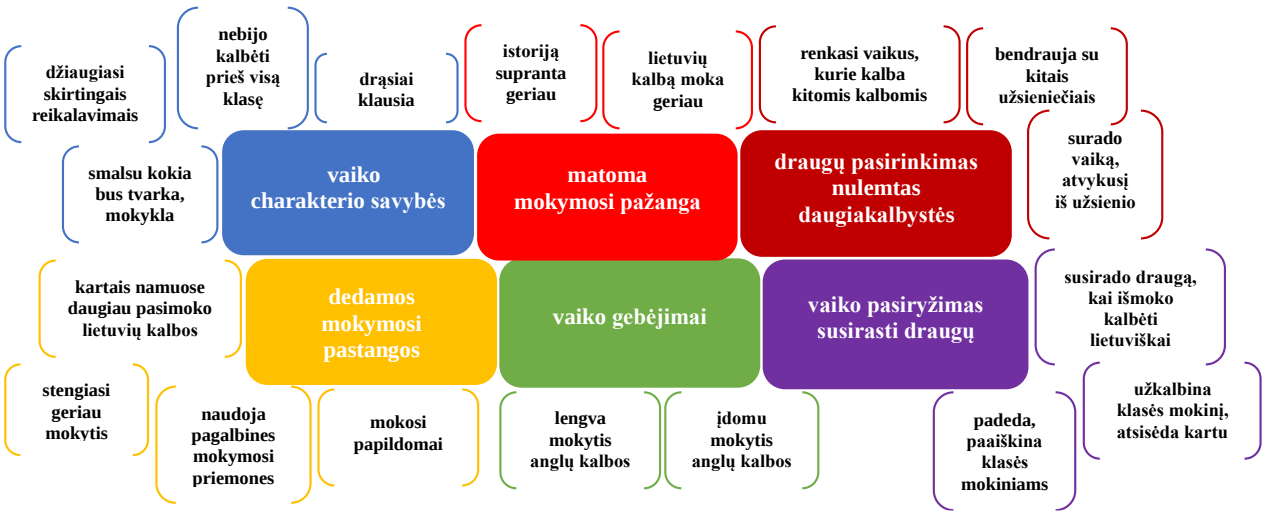
Tėvai akcentuoja, kad tokie **vaiko charakterio bruožai**, kaip drąsa (*„ji labai drąsi, jinai nebijo paklausti, jeigu kažko nesupranta, jinai nebijo pasirodyti kvaila, jinai tiesiog eina ir klausia ir bendrauja. Kaip jai gaunasi, taip jinai bendrauja“ (2); „bet jinai nesigėdija. Jinai labai drąsi, šneka, bando, jai nėra problemų su tuo. <...> jinai tikrai nebijojo niekur nei suklysti, nei kažką ne taip padaryti, pasakyti“ (6); „nėra šiai dienai drovūs“ (7)*) ir aktyvumas, veiklumas (*„Jinai visur lanko <...> Jinai aplamai labai veikli“ (6); „tokia labai guvi, labai aktyvi“ (3)*) palengvino vaikų integraciją mokykloje. Tyrimo dalyviai pastebi, kad nuolatinis šypsojimasis (*„pas jį nebuvo išvis tų bendravimo problemų. Jis gal toks visada besišypsantis, tai jam paprasčiau“ (8)*) ir laisvas, betarpiškas bendravimas (*„jie laisvesni, jie laisviau bendrauja <...> komunikabilūs“ (7); „jie mažiau sukaustyti. <...> yra tas bendravimas betarpiškas toks, jie lengviau susieina su žmonėmis“ (8)*) padėjo vaikams lengviau susikalbėti su kitais asmenimis. Respondentų teigimu, noras pirmauti (*„jinai tada stengdavosi, o jinai jau baisiai nori gerai mokintis, jo. Jai reikia suspėti ir būti dar netgi ir pirmai“ (8)*) paskatino vaiką stengtis ir siekti geriausių rezultatų.

Vienas iš tyrimo dalyvių teigia, kad prisitaikymui ugdymo įstaigoje ne mažiau svarbūs buvo ir ankstyvajame vaikystės amžiuje įgyti lietuvių kalbos įgūdžiai bei **gebėjimai** jais pasinaudoti vyresniame amžiuje sugrįžus į savo kilmės šalį (*„vyresnėlei grįžo tie įgūdžiai lietuviški. Ji nieko nepamiršo, ir tą kalbą ir viską ir iš karto sau vertė visus iš mokyklos terminus.“ (3)*).

Informantai taip pat pabrėžia, kad **aktyvus vaiko laisvalaikis**, leidęs nepilnamečiui puoselėti savo pomėgius (*„dukrai labai patinka skaityti, tai užsirašė neseniai vat į biblioteką <...> dabar vat kas savaitę gal kas 2, 3 sykius nueina į biblioteką ir netgi vat ir užsako patinkančias knygas“ (5)*) bei laiko leidimas lauke susirandant draugų (*„užtai pusę savo klasės praktiškai pažino kieme. Tai jai adaptuotis čia labai lengva buvo.“ (6)*) sušvelnino vaiko integravimąsi.

Tėvų interviu tyrimo duomenimis, vaikai mokykloje integravosi žymiai lengviau, kai **paskatinti daugiakalbystės susirado draugų**, galėjusių su vaikais susišnekėti jiems priimtinesne kalba (*„rado, aišku, irgi ten vieną berniuką gal dviem ar trim klasėm vyresnį anglakalbį <...> iki šiol jie draugauja“ (6); „dabar susiradus netgi draugių, jinai kalba angliškai“ (2)*) arba turėjusių migracijos patirties (*„viena iš tų draugių irgi buvo grįžusi prieš metus <...> viena kitą labai suprato, kaip tai yra“ (6); „Iš karto, labai greitai draugus susirado. <...> Nes pas ją yra klasiokė irgi atvažiavusi iš kitos šalies.“ (3)*) (žr. 8 priedą).

Informantams antrina ir tyrime dalyvavę vaikai, išryškindami, jų manymu, svarbiausius teigiamai prisitaikymą naujoje aplinkoje įtakojusius veiksnius: vaiko charakterio savybės, vaiko gebėjimai, vaiko pasiryžimas susirasti draugų, draugų pasirinkimas nulemtas daugiakalbystės, dedamos mokymosi pastangos, matoma mokymosi pažanga (žr. 3 pav.).

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

3 pav. Asmeniniai veiksniai, palengvinę vaikų integraciją mokyklose (vaikų nuomonė)

Vaikai atskleidžia, kad integruotis ugdymo įstaigoje, jiems padėjo tokios **charakterio savybės**, kaip nebijojimas kalbėti prieš visą klasę (*„Nebijau kalbėti prieš visą klasę“ (1)*), drąsus vaikų klausinėjimas (*„aš pas budėtoją paklausiau <...> draugės paklausiau <...> mokytojos“ (1); „tiesiog, jeigu nesuprasdavau, paklausdavau <...> tai paklausiu draugo <...> ir mokytojos“ (8); „Ir jeigu aš nesuprantu, tai aš jos paklausiu (mokytojos)“ (5)*), smalsumas kokia bus mokykla, kokia tvarka (*„man buvo įdomu, kokia bus kita tvarka ir kaip <...> buvo smalsu apžiūrėti, ką, kokia bus mokykla“ (7)*) bei džiaugsmas dėl skirtingų reikalavimų (*„Aš džiaugiuosi, kad skirtingi mokytojai <...> Patinka, kad jie skirtingi <...> Yra skirtingi reikalavimai“ (7)*).

Išanalizavus vaikų interviu metu gautą informaciją, išryškėja, kad **vaiko pasiryžimas susirasti draugų** turėjo teigiamos įtakos integracijos procesui. Interviu dalyviai akcentuoja, kad susirado draugų, kai išmoko kalbėti lietuviškai (*„daugiau išmokau kalbėti lietuviškai, tai galėjau bendrauti su kitais <...> susidraugavau“ (1); „po to, kai aš jau, nu, taip mokėjau kalbėti lietuviškai, aš jau su visais susidraugavau“ (6)*). Vaikai taip pat pabrėžia, kad siekdami susidraugauti padėjo, paaiškino savo klasės mokiniams (*„mes tada suprantam ir pasakom kitiems mokiniams“ (8)*), užkalbino klasės mokinį, atsisėdo kartu su juo (*„kai aš atėjau iš karto, tai ten viena klasiokė ir aš jos paklausiu koks jos vardas. Paskui pradėjom ten draugauti“ (5); „aš atsisėdau prie jos ir tada <...> jinai atsisėdo vėl prie manęs ir pradėjom kalbėti ir susidraugavom“ (1); „Mes ėjom į lauką sporto ir aš atėjau pas toki mergaitę X ir pakalbėjom biškutį ir, nu, kažkaip ir susidraugaujam“ (4)*).

Pastebėtina, kad **daugiakalbystės nulemtas draugų pasirinkimas** teigiamai įtakojo vaikų savijautą mokykloje ir prisitaikymą joje. Vaikai atskleidžia, kad rinkosi vaikus, kurie kalbėjo kitomis kalbomis (*„aš turiu draugų grupę, ir ten visi jie labai gerai supranta angliškai. Tai jei ko aš galiu angliškai sakyt. <...> Tai mes angliškai kalbam“ (4); „aš tada lietuvių nelabai mokėjau. Tai ten buvo pora vaikų, kurie rusiškai mokėjo kalbėti. Tai aš su jais draugavau“ (6)*), surado draugą, atvykusį iš užsienio (*„Yra viena iš 7c (draugė), irgi iš Airijos“ (1)*) bei bendravo su kitais užsieniečiais (*„man labai patiko tie lietuvių pamokos su kitais užsieniečiais. Ten tai bendravau, nes irgi ten užsieniečiai buvo“ (1)*).

Tyrimo duomenimis, edukacinius iššūkius vaikams įveikti padėjo pačių **dedamos mokymosi pastangos**: vaikai stengėsi geriau mokytis (*„pradėjau geriau mokytis“ (8)*), mokėsi papildomai (*„Pas mus yra tokios per Zoom angliškos pamokos, ten ir matematika“ (8)*), kartais namuose daugiau pasimokydavo lietuvių kalbos (*„Ir aš irgi namuose biški pasimokau kartais (daugiau lietuvių kalbos)“ (1)*), naudojo pagalbines mokymosi priemones (*„kartais dar vertėja naudoju“ (1)*).

Tiek vaikų savijautai, tiek jų mokymosi pasiekimams svarbi yra ir pačių vaikų **matoma mokymosi pažanga** mokantis lietuvių kalbos (*„geriau moku lietuviškai kalbėti“ (1); „pirmą ne*

viską supratau, aš po to, aš dabar suprantu“ (2); „aš dabar daug daugiau suprantu. <...> jau man geriau lietuvių tikrai“ (4); „po pirmo pusmečio aš jau buvau beveik ten geriausia“ (7); „pradėjau geriau mokytis dėl ten lietuvių“ (8)) ir istorijos (*„Istorija, tai, nu, kartais suprantu geriau, negu praeitais metais“ (1)*).

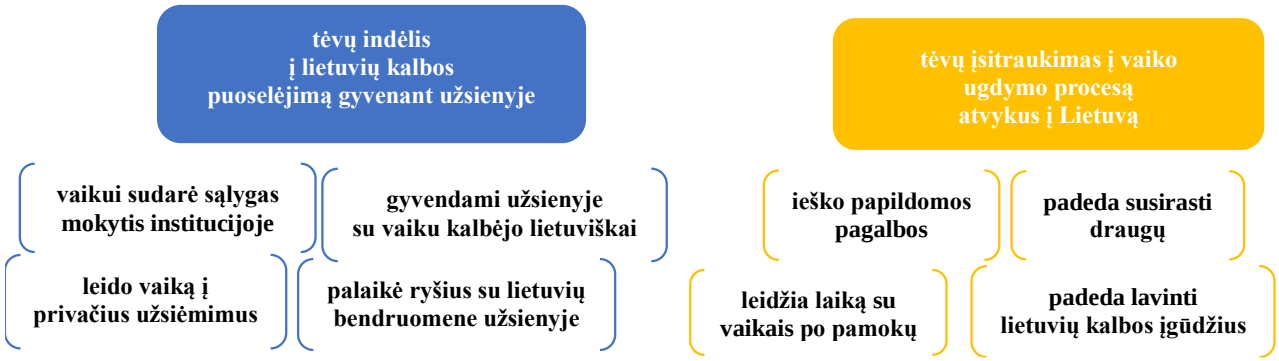
Vaikai pabrėžia, kad savijautą mokykloje teigiamai veikė ir jų **gebėjimai** laisvai taikyti anglų kalbos įgūdžius pamokų metu. Informantai pabrėžia, kad jiems anglų kalbos mokytis buvo lengva (*„man labai daug pamokų sunkus, nu daug, bet tikrai ne anglų <...> Čia mano, kaip, nu, pati lengviausia kalba“ (4); „Gerai, aš viską suprantu.“ (1)*) bei įdomu (*„Airijoje mes nesimokėme, <...> kaip taisyklės, kaip angliškai kalbėt <...> čia, nu, kaip gimtoji <...> bet čia Lietuvoj, ten taisyklės visus mokėmės, tai buvo, nu, įdomu“ (4)*) (žr. 9 priedą).

Gautos tyrimo išvados atitinka ir K. Winiecka (2015) atlikto tyrimo rezultatus, atskleidžiančius, kad vaiko charakteris yra stiprus prisitaikymo naujoje aplinkoje veiksnys. Akcentuojama, kad atviresniam, draugiškesniam ir geranoriškesniam vaikui yra žymiai lengviau pritapti mokykloje. Interviu dalyvių išsakytos mintys sutampa ir su C. Manzoni ir H. Rolfe (2019) teiginiu, kad mokiniams įsitvirtinti padeda ir atvykstančių vaikų gimtąja kalba kalbantys mokiniai, galintys jiems suteikti neformalią pagalbą bei susipažindinti su nauja aplinka.

Apibendrinant galima teigti, kad, tiek informantų tėvų, tiek vaikų nuomone, individualūs vaiko charakterio bruožai (drąsa, aktyvumas, veiklumas, nuolatinis šypsojimasis, noras pirmauti, komunikabilumas, smalsumas, ryžtingumas), gebėjimas nepamiršti lietuvių ir mokytis anglų kalbos bei vaikų sugebėjimas kalbėti keliomis kalbomis padeda susikalbėti su kitais mokiniais, susirasti draugų bei palengvina mokymąsi. Tėvai taip pat pastebi, kad teigiamos įtakos vaikų integracijai mokykloje turi ir aktyvus vaiko laisvalaikis, suteikiantis galimybę puoselėti savo pomėgius bei susirasti draugų. Vaikai, įžvelgdami dedamų mokymosi pastangų bei matomos mokymosi pažangos teigiamą poveikį savijautai ir ugdymo procesui, papildo asmeninių vaikų integraciją naujoje švietimo įstaigoje palengvinančių veiksnių sąrašą.

3.2.1.2. Šeimos veiksniai, palengvinantys vaikų integraciją mokyklose

Tėvų interviu metu gauti tyrimo duomenys atskleidė, kad su šeima susiję ir vaikų integraciją švietimo įstaigoje lengvinantys veiksniai apima tėvų indėlį į lietuvių kalbos puoselėjimą gyvenant užsienyje bei tėvų įsitraukimą į vaiko ugdymo procesą atvykus į Lietuvą (žr. 4 pav.).

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

4 pav. Šeimos veiksniai, palengvinę vaikų integraciją mokyklose (tėvų nuomonė)

Interviu su tėvais metu gauti duomenys rodo, kad vaikų integracijai teigiamą įtaką turėjo tai, kad **tėvai dar būdami užsienyje mokė vaikus lietuvių kalbos ir puoselėjo ją** savo atžalas vesdami į lituanistinę mokyklą. Daugiausia vaikų dalyvaudavo užsiėmimuose lankydami šeštadienines mokyklėles (*„lankėm šeštadieninę mokyklą „Keturi vėjai“ vadinasi“ (2); „kitam miestely būdavo tokia lietuviška mokyklėlė. <...> kiekvieną šeštadienį veždavau vaikus“ (7); „ten bandėme prieš atvažiuojant vesti į mokyklėlę tokią, į papildomas pamokėles <...> ten tokios lietuviškos ir savaitgaliais vyksta“ (6); „Vaikus iškart užrašėm nuo pat pirmų dienų į lietuvišką mokyklą savaitgalinę. Šeštadieniais eidavo“ (9)*). Vieno tėvo teigimu, vaikas lietuvių kalbos mokėsi lietuviškos mokyklos vedamuose užsiėmimuose nuotoliniu būdu (*„yra tokia „Sandoros“, lygtais, progimnazija <...> ėjo online į lietuvišką mokyklą“ (5)*). Kito informanto vaikas lietuvių kalbos mokėsi vasaros metu dalyvaudamas lituanistinės mokyklos organizuojamose vaikų stovyklose (*„yra lituanistinė mokykla „Banga“ Anglijoj <...> Vasarą ten 2 kartus, 3 kartus vaikų stovyklos, tai ir jinai (mokytoja) vesdavo tas pamokas“ (4)*).

Tyrimo duomenys atskleidžia, kad norėdami vaikus išmokyti lietuvių kalbos, tėvai vesdavo juos ir į privačius užsiėmimus, kurie vykdavo gyvai užsienyje gyvenančios lietuvių mokytojos namuose (*„Vedėme pas tokią mokytoją atskirai namo ir jinai su jais ten užsiiminėdavo“ (6)*) arba sudarydavo sąlygas vaikams prisijungti nuotoliniu būdu, bendraujant su Lietuvoje gyvenančia lietuvių kalbos mokytoja (*„kiekvieną vakarą ji sėdėdavo online su mokytoja X iš Lietuvos“ (4)*).

Informantų teigimu, norėdami puoselėti lietuvių kalbą, tėvai palaikė ryšius su lietuvių bendruomene, tiek susitikdami su lietuviais savo mieste, tiek kartu su savo vaikais dalyvaudami lituanistinės mokyklos organizuojamose bendrose lietuvių šeimų stovyklose (*„mūsų mieste grupelė buvo tų lietuvių, su kuriais bendravom, tai dažnai susitikdavome ir tarpusavyje lietuviškai bendravome“ (3); „yra lituanistinė mokykla <...> ir mes važiuodavom į bendras stovyklas dar su šeima <...> ten tokias, vat, lietuvių būdavo šeimos, visi suvažiuoja“ (4)*). Pažymėtina, kad kai kurie

tyrime dalyvavę asmenys lietuvių kalbos vaikus mokė ir savo gimtąją kalbą palaikė su savo atžalomis bendraudami lietuviškai (*„mes visą laiką su savo vaikais kalbėjome lietuviškai“ (7); „šeimoje pas mus yra kalbama lietuviškai. Ir Airijoje kalbėjom lietuviškai. Visąlaik lietuviškai kalbėjom.“ (9); „aš visą laiką su ja lietuviškai kalbėjau“ (1); „mūsų šeimoje buvo nuspręsta taip, kad su tėčiu jie kalba lietuviškai namie“ (5)*).

Tyrimo duomenys atskleidžia, kad ne mažiau svarbus yra ir **tėvų įsitraukimas į vaikų ugdymo procesą** jiems **atvykus iš užsienio**. Tėvai akcentuoja, kad vaikų integracija mokykloje buvo lengvesnė dėl pačių tėvų pagalbos vaikams lavinant lietuvių kalbos įgūdžius. Informantai tvirtina, kad namuose su vaikais kalba lietuviškai, skatina su draugais kalbėti valstybine kalba ir taiso kalbėjimo ar garsaus skaitymo metu klaidingai tariamus žodžius bei kartu su vaikais skaito knygas, verčia nežinomus žodžius (*„aš dabar su ja namie kalbu lietuviškai, kad jai lengviau būtų. <...> Jeigu kažką pasako blogai, aš ją pataisau <...> Su drauge kai bendrauja, aš girdžiu, kad kita kalba, aš sakau: „Ne, lietuviškai“ (3); „su dukra aš tiesiog bandydavau daugiau kalbėti lietuviškai, taisyti jos tą lietuvių kalbą <...> kai jinai kalba, tai ją taisai <...> aš prašydavau, kad ji skaitytų garsiai <...> kai garsiai skaito, tada tartį gali taisyti“ (8); „ką aš galiu jiems padėti, tai tiesiog paskaityti kartu su jais knygą, tekstą išversti“ (6)*).

Išanalizuoti duomenys leidžia teigti, kad tėvai, norėdami padėti atžaloms įsisavinti mokymosi programą, ieško lietuvių kalbos ir matematikos korepetitorių (*„Mes bandėme, dar norėjome tą pačią lietuvių kalbos mokytoją prikalbinti, kad galbūt jinai kažkaip užsiimtų papildomai su juo.“ (6); „Vyresnioji pradėjo lankyti šiais metais matematikos kursus, korepetitorių pasiėmėm.“ (3)*).

Vienas iš tėvų akcentuoja, kad norėdamas padėti savo vaikui susirasti klasėje draugų, ruošė kiekvienam klasės mokiniui atvykimo į naują klasę, gimtadienio ar svečiavimosi kitoje šalyje lauktuvių dovanėles. Taip pat pabrėžia, kad išmaniojo telefono nupirkimas padėjo vaikui susibendrauti su telefonu žaidimus mėgstančiomis žaisti klasės mokinėmis ir vystyti tą draugystę kartu su savo klasės vaikais lankant būrelius mokykloje (*„visai klasei dariau 20 dovanų, kad tą dieną, kai jinai ateina, kad jinai, vat, ateitų su dovanėlėm <...> vėl ar gimtadienis, ar, vat, jinai važiavo į Angliją, tai vėl mes pirkome lauktuvių visai klasei <...> manau, biški padeda <...> Iphon‘ą jai, taip mergaitės iškart sakė prie jos, ten žiūri tuos žaidimus <...> gali tą telefoną žaist. Tai jos susikeitė kontaktais, bendrauja, vat, ir po pamokų bendrauja.<...> tai užsirašėm į šokių būrelį kartu su ta X ir į dainavimo užrašiau“ (4)*).

Tyrimo duomenys leidžia daryti išvadą, kad kartu su tėvais po pamokų leidžiamas laikas padeda vaikams mėgautis pozityviai nuteikiančiais gamtos reiškiniais, formuojančiais teigiamą atvykimo į naują šalį patirtį (*„po kiekvienos mokyklos tų pamokų aš pasiėmiau tas rogutes. Ir mokykloje už pastato yra labai geras kalniukas ir mes einam abi čiuožinėt kiekvieną dieną, kai buvo sniegas, mes eidavom ir galvojau, va tokiais mažais dalykais turi tą laimę, jai sukurt.“ (4); „pirmi*

metai, tas sniegas, mes kasdien eidavome nuo kalniukų, ten gniūžtės, viskas. Tai tas ragavimas sniego ir su gniūžte gavimas - nauja patirtis, tai buvo tiek, tiek ir džiaugsmo, ir ašarų kitą kartą, kad užkrito sniegas už užančio ir šalta“ (8)) (žr. 10 priedą).

Informantams tėvams antrina ir apklausoje dalyvavę vaikai, teigdami, kad tėvų įsitraukimas į vaikų ugdymo procesą padėjo susidoroti su integracijos mokykloje keliamais iššūkiais (žr. 5 pav.).

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

5 pav. Šeimos veiksniai, palengvinę vaikų integraciją mokyklose (vaikų nuomonė)

Išanalizavus vaikų interviu metu gautą informaciją, pastebėta, kad **tėvų įsitraukimas į vaikų gyvenimą mokykloje** yra grindžiamas pagalba darant namų darbus (*„lietuvių namų darbus mama padėjo“ (1); „aš padarau su mama, ji paaiškina man“ (3); „Bandydavo (mama) aiškint lietuviškai, jei nesuprasdavo, tai tada angliškai man atsakydavo“ (4); „kartais mama man padėdavo, jeigu kažko nežinojom“ (8)*) ir siūlant vaikui atsisėsti kartu su klasės mokiniu (*„Mama sakė: „Eik, kartu sėdėk“ (2)*) (žr. 11 priedą).

Gauti tyrimo rezultatai atliepia ir D. Grosos ir R. King (2023) išsakytą mintį, kad siekiant padėti vaikams sklandžiai integruotis tėvų gimtinėje, būtina juos tam ruošti iš anksto mokinant tėvų kilmės šalies kalbos. Kas, pasak E. Novickos (2015), yra be galo svarbu bendraujant su bendraamžiais ir palaikant santykius su mokytojais bei įsisavinant kitos šalies mokymosi programą. Interviu dalyvių išsakyti teiginiai patvirtina N. Poderienės ir A. Tamulionienės (2020) pastebėjimą, kad tėvų pagalba yra svarbiausias adaptaciją naujoje aplinkoje palengvinantis veiksnys, tiek kalbant apie kalbinę integraciją, tiek apie socialinių ir emocinių iššūkių įveikimą.

Apibendrinant tėvų ir vaikų interviu metu gautus duomenis galima teigti, kad šeimos veiksniai, palengvinantys vaikų integraciją mokyklose yra susiję su lietuvių kalbos mokymu ir jos puoselėjimu dar gyvenant užsienyje bei tėvų įsitraukimu į vaikų ugdymo procesą atvykus į šalį, pasireiškiančiu vaikų lietuvių kalbos įgūdžių tobulinimu, pagalbos mokantis kitų mokomųjų dalykų ieškojimu, kartu atliekamais namų darbais, bendrai leidžiamu laisvalaikiu ir pagalba susirandant draugų.

3.2.1.3. Mokyklos veiksniai, palengvinantys vaikų integraciją mokyklose

Tėvų interviu duomenimis, mokyklos veiksniams, turintiems teigiamos įtakos vaikų integracijai mokykloje, yra priskiriama palanki mokyklos aplinka ir vaiko užimtumas joje, mokytojos individualus dėmesys vaikui bei jos taikomos mokymąsi lengvinančios priemonės, švietimo pagalbos specialistų darbas su vaiku ir klasės auklėtojos bei vaikų palaikymas (žr. 6 pav.).

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

6 pav. Mokyklos veiksniai, palengvinę vaikų integraciją mokyklose (tėvų nuomonė)

Interviu su tėvais metu gauti duomenys atskleidžia, kad **palanki mokyklos aplinka**, t.y. mokyklos darbuotojų – administracijos, švietimo pagalbos specialistų, dalykų mokytojų, klasių auklėtojų, aptarnaujančio personalo – geranoriškumas, palaikymas ir pagalba, padėjo vaikams orientuotis naujoje aplinkoje ir sklandžiau joje integruotis (*„mokykloje palaikymas. Jūs palaikote, visą laiką stengiatės dėl vaikų, lietuvių kalbos mokytojos konsultacijos, auklėtojos, direktorė, viską visi padeda, tai yra svarbu tai irgi. Mokyklos palaikymas yra gerai“ (1); „labai irgi mokymo įstaiga padėjo“ (3); „visas mokyklos kolektyvas, netgi pradedant rūbininke <...> Tiesiog visi labai, labai neįžeidžiančiai, labai maloniai, geranoriškai viską pagelbėdavo <...> tikrai mokyklos pagalba visų darbuotojų“ (9)*).

Vieno tyrimo dalyvio teigimu, ugdymo įstaigos vadovo tiesioginis kontaktas su mokinio tėvais, atsakant į rūpimus klausimus, turėjo teigiamos įtakos jų atžalų integracijai (*„kai mes atėjom*

pas direktorę, tiesiog mes pas direktorę, mes uždavinėjom klausimus, ji su malonumu atsakinėjo <...> Viską mums direktorė, pati direktorė su mumis šnekėjo“ (9)).

Informantai pabrėžia, kad siekiant suteikti vaikams kalbinę paramą, mokiniams ugdymo įstaigoje buvo skiriamos papildomos lietuvių kalbos pamokos (*„turėjo jisai, dar penktokas būdamas, papildomų pamokėlių“ (6); „mažoji gavo pagalbos iš mokyklos, papildomas tas lietuvių kalbos pamokas“ (3); „buvo skiriamos papildomos lietuvių kalbos pamokos“ (2); „jie eidavo ir į papildomas lietuvių pamokas“ (9); „gavo lietuvių pamoką papildomą, kad išmoktų lietuvių daugiau“ (4); „tai pamokų papildomų, jie turėjo lietuvių kalbos“ (5)*).

Vienas iš informantų akcentuoja, kad, atsižvelgiant į vaiko lietuvių kalbos vartojimo sunkumus, buvo tikslingai parinkta susišnekėti su vaiku jam priimtinesne anglų arba rusų kalba galinti mokytoja (*„Ir aš taip suprantu, kad tiesiog parinko mokytoją, kuri galės susišnekėti su jais arba angliškai, arba rusiškai.“ (6)*).

Tyrimo dalyvio teigimu, vaikų integraciją mokykloje palengvino ir elektroninio *Tamo* dienyno naudojimas perduodant tėvams aktualiausią su vaiku susijusią informaciją, tiek apie vaiko elgesį ir savijautą mokykloje, tiek apie jo pažangą bei ugdymo procesą (*„gerai va tas Tamo, man patinka, ta sistema, kad taip pat irgi matai visus rezultatus, ką mokytoja kada parašo, namų darbus“ (4)*).

Tėvų teigimu, **vaikų užimtumas mokykloje**, t.y. didelis siūlomų ir mokykloje vykstančių būrelių pasirinkimas (*„Ir šiaip gan daug yra tos veiklos <...> Ir jiem patinka ten ir ten yra tie būreliai tokie. Nu, gan daug būrelių pasirinkimas*“ *(7)*) bei ugdymo įstaigos siūloma visos dienos mokyklos paslauga (*„ta prailginta klasė yra pats tas. Man patiko, kad tie vaikai džiaugiasi, jie gan noriai eina į tą mokyklą“ (7)*) pozityviai veikė mokinių integraciją naujoje aplinkoje.

Išanalizavus tyrimo duomenis paaiškėjo, kad mokinių integraciją mokykloje palengvino **mokytojos skiriamas individualus dėmesys atvykusiam vaikui**, pasireiškiantis artimo ryšio su vaiku palaikymu (*„Jai labai mokytoja patiko. Labai buvo artimas ryšys su mokytoja.“ (2)*), mokytojos kantrumu, geranoriškumu, supratingumu (*„ir mokytoja taip su ja kantriai“ (3); „labai geranoriška ir labai supratinga“ (9)*), vaiko pagyrimu (*„rašyboje buvo net ir kažkokių tai pagyrimų <...> vien tik pagyrimai, kad ji integravosi“ (8); „jaučiasi jinai gerai ir mokytojai giria“ (6)*), stiprybių akcentavimu (*„sako: <...> „dabar tyliai, dabar klausykit tobulos anglų kalbos“ <...> „Man taip patinka, tada visi manęs klauso“. Jinai džiaugiasi, kada gali parodyt, kad jinai gerai moka“ (4)*), pakalbinimu, pagalbos teikimu, paaiškinimu (*„pakalbindavo <...> mokytojai padėdavo, būdavo šalia ir padėdavo, ir paaiškindavo“ (1); „labai žmoniškai paaiškindavo“ (9)*) bei atsižvelgimu į konkrečią vaiko situaciją (*„„Sako: „Nu, aš suprantu, kad jums sunku, atvažiavot“, nu, kad irgi į tą atsižvelgs.“ (3)*).

Pasak informantų, mokymosi iššūkius įveikti padėjo ir **mokytojos taikomos mokymąsi lengvinančios priemonės**, tokios, kaip teksto vertimo programų naudojimas pamokų metu (*„jie naudojasi tas „google translate“ <...> pridėję prie teksto, kad galėtų versti, kas parašyta <...> jeigu sunkumų turi mokytoja ar jie, tai jie gali tais telefonais pasižiūrėti kaip čia padaryti“ (1)*) bei konsultacijų skyrimas (*„Lanko papildomai matematiką“ (3); „lietuvių kalbos mokytojos konsultacijos“ (1)*).

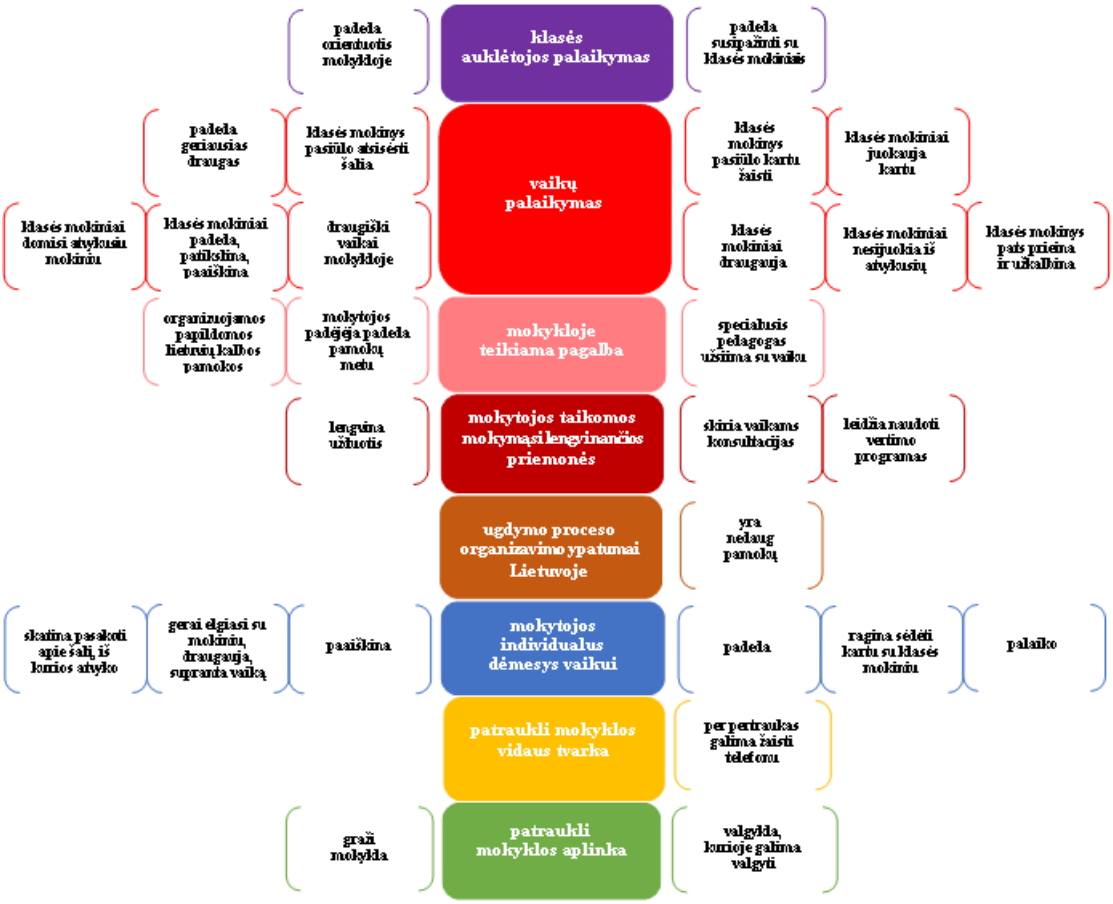
Tėvų teigimu, iš užsienio atvykusiems vaikams integruotis taip pat padėjo **švietimo pagalbos specialistų darbas su vaiku**: psichologė skyrė konsultacijas (*„Tai bendravimas vyko sklandžiai, nes visą laiką pasiklausdavau psichologės kaip jai sekasi. Visą laiką gaudavau labai išsamų atsakymą“ (2); „Buvo ketvirtokas, taip (lankėsi pas psichologą)“ (6)*), logopedė užsiėmė su vaiku (*„logopedės tarseną, sakykim, taip nušlifavo, kad, na, aš dabar klausausi ir formulavimas sakinių netgi geresnis yra pas jį kitą kartą, bent jau nušlifuotos frazės tai tikrai“ (8)*), specialioji pedagogė teikė pagalbą (*„taip ir tuo pagrindu mum tada buvo skiriami visi pedagogai ir pusę metų mes dirbom su tais pedagogais mokykloje. (pagal VPPT išvadas papildomai su vaiku pradėjo dirbti specialusis pedagogas)“ (2)*).

Tyrimo dalyviai atskleidžia ir **klasės auklėtojos palaikymo** svarbą vaiko integracijos procesui, teigdami, kad klasės auklėtoja paaiškindama, palydėdama (*„su ta pačia valgykla, kai reikėdavo ten nueiti. Ar ten talonėlio nusipirkti, kol jisai suprato, kaip viskas vyksta, kaip reikia daryti. Tai, kur reikia paprašom pagalbos, jinai tikrai padeda“ (6); „Džiaugiasi labai geromis auklėtojomis, kurios visąlaik, visą laiką, nu, pasiruošę padėt. <...> Netgi už rankos nuvesdavo, parodydavo“ (9); „Ji su X bendravo, bendravo su X keletą sykių“ (7)*), dirbdama su pačia klase (*„Ir pačioj pradžioj pas X buvo gal sunkiau, bet mokytoja pasikalbėjo su klase, tai tada klasė pradėjo daugiau bendrauti su X ir tokiu būdu ir jisai linksmesnis pasidarė, ir dabar jau maždaug jie bendrauja. Ir dabar jis nėra nuošalyje“ (1)*) ir padėdama susipažinti su klasės mokiniais (*„Prisistatymas toks buvo (7)*) palengvino vaikų integraciją pačioje klasėje. Teigiamą įtaką vaikų integracijai turėjo ir klasės auklėtojos ryšio su tėvais palaikymas (*„Paskambindavo ir mes kalbėjom ir net savo iniciatyva skambindavo ir mes kalbėdavom“ (2); „ir nelabai galėjai į mokyklą ateiti, tik telefonu galėjai bendrauti ir elektroniniais paštais, nu tai vat. rašėm laiškelius, skambinomės“ (5)*) bei išvykų, edukacijų organizavimas (*„Jinai irgi džiaugiasi ta išvyka, ji labai labai dalinosi įspūdžiais iš išvykos; (1); „mokytojas stengiasi tas visas edukacijas ten organizuoti <...> ir Užgavėnių proga, ir iš Velykų, ir Naujųjų metų ir viską“ (7)*).

Informantai tėvai akcentuoja, kad vaikams lengviau integruotis buvo jaučiant **vaikų palaikymą**, pasireiškiantį klasės mokinių pagalba, paaiškinimu, neatstūmimu (*„jis turi iš klasės, kuris bendrauja su juo, kažkiek padeda irgi jam“ (1); „mokinių irgi neatstūmimas, irgi daug kas davė“ (3)*) bei galimybe bendrauti su užsienyje likusiais draugais (*„labai faina, kai paskambina tie*

vaikai ir jinai dar bendrauja, jinai kalba <...> tada va taip skambina, kalba jos. Džiaugiasi taip pat kažkaip bendrauja, taip juokiasi“ (4)) (žr. 12 priedą).

Tėvams antrina ir informantai vaikai, teigdami, kad integraciją ugdymo įstaigoje lengvina mokytojos individualus dėmesys vaikui, jos taikomos mokymąsi lengvinančios priemonės, klasės auklėtojos ir vaikų palaikymas. Vaikai įžvelgia ir kitus integraciją mokykloje lengvinančius veiksnius: mokykloje teikiamą pagalbą, patrauklią mokyklos aplinką ir vidaus tvarką bei ugdymo proceso organizavimo ypatumus Lietuvoje (žr. 7 pav.).

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

7 pav. Mokyklos veiksniai, palengvinę vaikų integraciją mokyklose (vaikų nuomonė)

Vaikų interviu metu gauti duomenys parodo, kad **mokytoja skirdama individualų dėmesį vaikams** suteikė jiems ne tik akademinę, bet ir emocinę paramą, kas palengvino vaikų integracijos procesą. Mokytoja paaiškindama (*„mokytojas, nu, labai padėjo per pamokas <...> paaiškino <...> visada ateidavo, aiškindavo man“ (1); „kai einam į pamokas, mums viską paaiškina <...> Kiekvieną pamoką ji daug aiškina. Pusę pamokos praleidžia, kad mums gerai paaiškintų kaip daryt“ (8); „ji skiria daug laiko visiem gerai paaiškinti visas taisykles, kad po to visi labai suprastų“ (7); „kažką nesuprasdavau, jie man aiškino“ (4)*), padėdama (*„padeda su pamokom“ (5); „jinai suprato, kad*

nelabai ir supratau, tai jinai padėjo“ (1)) bei palaikydama (*„mokytoja sakė, dar 5 arba 6 klasėje jau va kaip mokėsiu lietuviškai“ (5)*) padėjo įsisavinti mokymosi medžiagą. Vaikai teigia, kad gera, draugiška ir suprantanti vaiką mokytoja (*„Patiko, kad su manim mokytojai labai gerai elgesiu, draugauja ir mane suprato“ (4); „čia yra labai geros mokytojos <...> ji labai gera yra ir niekada nepyksta“ (5)*) palengvino atvykusiųjų integraciją. Pasak vaikų, sėdėti kartu su kitu klasės mokiniu skatinanti (*„Ir mokytoja paklausė: „Eik, kad sėdėk su X“, kad aš X ir jis X. Ir sėdėjom“ (2)*) ir apie šalį, iš kurios atvyko pasakoti raginanti mokytoja (*„Jos mokytoja sakė, kad mes pripažinsim, kaip Turkija ir tu, ką jūs valgėte. (2)*) gerino vaikų savijautą mokykloje.

Informantų vaikų teigimu, mokytis jiems padėjo ir **mokytojos taikytos mokymąsi lengvinančios priemonės** tokios, kaip naudojimasis vertėju (*„telefoną leidžia naudoti, nu, išversti žodį“ (1),* užduočių lengvinimas: „mokytojai lengvino užduotis*“ (4)*) ir konsultacijų skyrimas (*„Aš lankau matematikos papildomą“ (4)*).

Vaikai akcentuoja ir **klasės auklėtojos indėlį** integracijos sėkmei: klasės auklėtoja padėjo atvykusiems vaikams susipažinti su klasės mokiniais (*„per klasės valandėlę“ (1); „Mes ten rašinėjom piešėm, <...> paskui ten sakėm vardus, susipažinom ir taip ir susidraugavom“ (8); „Mus mokytoja atpažino kitiems“ (6); „mokytoja, kai gauni kamuolį, pasakys pažinti. <...> vardą ir kur atvykai, koks mokyklas lankai“ (3); „mokytoja mane su visais prisipažino“ (4); „mus pristatė <...> visi kalbėjo ten, sakė savo vardus ir ką jie mėgsta“ (7)*) ir orientuotis mokykloje (*„auklėtoja buvom susitikę visi kartu ir ji parodė visas klasės, kurių mes eisim <...> ji parodė ir paskui, jeigu pamirštume, parašė skaičius, kad mes nusifotografuotume“ (8)*).

Išanalizavus vaikų interviu metu gautus duomenis paaiškėjo, kad iš užsienio atvykusiems mokiniams integruotis ugdymo įstaigoje padėjo **vaikų palaikymas**: klasės mokiniai domėjosi atvykusiais vaikais (*„pasakė: „Kaip tu atėjai? Ar tu žinai lietuvių?“ Nu, klausi: „Kaip turkiškai puodukas?““ (3),* draugavo su jais (*„pradėjo draugaut su manim“ (8)*), padėjo, patikslino, paaiškino (*„visada padėdavo, jeigu nesuprantu kažką, pasakydavo, ko, nu, kas ten reiškia“ (1); „jei aš kažką nesuprasdavau, ji man aiškino, ką reikėjo daryti“ (4); „jeigu kažką nesuprasdavau, jie man pasakydavo <...> arba tiesiog patikslindavo“ (8); „Jie kartais mane pataisydavo“ (7)*). Gerai jaustis mokykloje bei įsisavinti mokymosi medžiagą vaikams padėjo klasės mokinių nesijuokimas iš atvykusiųjų (*„visi manęs čia palaiko, kai man sunku ir, jeigu aš kažką blogai pasakau, tai jie nesijuoks, bet palaikys“ (6)*), pačių klasės mokinių priėjimas ir užkalbinimas (*„mergaitė ateina pas mane ir sako, ir sako, kad nu gražiai apsirengusi“ (4)*) bei siūlymas atsisėsti šalia (*„aš tik vienas buvau ir taip: „Tu gal manęs sėdėk*?““ *(2)*). Teigiamą įtaką vaikų integracijai turėjo ir geriausio draugo pagalba (*„Jis padėdavo man ant žodžių. <...> jis tiesiog padėdavo mane“ (8)*), klasės mokinių juokavimas (*„Jie buvo linksmi per susipažinimą. Kartu ir pajuokavo kai kurie“ (7); „jeigu neištariu žodį gerai <...> jie juokauja <...> aš irgi taip darau" (1)*) bei žaidimas kartu (*„X irgi šitą*

žaidimą žaidžia ir po to „Galima žaisti?“ – sakė. Ir mes žaidėm su telefonu ir mes sėdėjom su jais ir po to kalbinom ir kalbinom ir gerai draugo.“ (2)). Du tyrimo dalyviai pabrėžia, kad draugiškų vaikų yra visoje mokykloje (*„Jie labai draugiški, yra lengvai susidraugauti, labai draugiški“ (6); „labai daug čia galima rast draugų ir tiesiog draugaut kiek nori“ (5)*).

Interviu duomenys rodo, kad siekiant palengvinti mokymąsi iš užsienio atvykusiems vaikams, **mokykloje yra teikiama pagalba**: organizuojamos papildomos lietuvių kalbos pamokos (*„Dvi pamokas, vietoj rusų ir vietoj literatūros.“ (1); „lankau užsieniečių lietuvių kalbos grupę“ (4); „turėjau papildomą lietuvių“ (6); „pas mokytoją buvo <...> po pamokų būdavo“ (7)*), pamokų metu skiriama mokytojos padėjėjos parama (*„pas mane padėjėja ateina per lietuvių kalbą“ (4); „Padėjėja buvo“ (7)*) bei vedami specialiojo pedagogo užsiėmimai (*„einu pas spec. pedagogę“ (4)*).

Vaikai taip pat įvardija, kad jų integracijai įtakos turėjo **patraukli mokyklos aplinka**, kuri žavi tiek savo išvaizda (*„Man patiko mokykla, labai faina“ (1); „Čia graži mokykla„ (3)*), tiek joje esančia valgykla (*„Valgyti <...> bet ne taip valgyt <...> buvo mergaitė yra ir ką norime ir duoda, ir mes einam į klasė. <...> Mūsų tiktai paimti ir ėjo į klasė valgyt“ (2)*) bei **patraukli švietimo įstaigos vidaus tvarka**, leidžianti žaisti per pertraukas telefonu (*„galima pertrauka, galima žaisti telefoną“ (3)*) ir **ugdymo proceso organizavimo ypatumai Lietuvoje**, pasireiškiantys nedideliu vaikams skiriamų pamokų skaičiumi (*„nedaug, kad nedaug pamokų“ (3)*) (žr. 13 priedą).

Interviu duomenų analizės metu išryškinti mokyklos integraciją ugdymo įstaigoje lengvinantys veiksniai patvirtina R. Dumčiaus ir kt. (2013) teiginius, kad kalbinės ir akademinės paramos suteikimas bei visų ugdymo proceso dalyvių, t.y. mokinių, tėvų, mokytojų, mokyklos administracijos bei švietimo pagalbos specialistų įsitraukimas padeda iš užsienio atvykusiems, sugrįžusiems vaikams įveikti integracijos mokykloje keliamus iššūkius. Gauti rezultatai atitinka ir 2022 m. „Grįžusių Lietuvos Respublikos piliečių ir atvykusių užsieniečių ugdymo organizavimo modelių apraše“ pateikiamą informaciją, kad mokinio ir mokytojo tarpusavio sąveika, ugdymo proceso organizavimas bei mokyklos klimatas turi didelę reikšmę mokinių savijautai ir asmenybės formavimui bei sėkmingam iš užsienio atvykusių vaikų ugdymui. Gautos išvados atliepia ir D. Jakavonytės–Staškuvienės ir kt. (2022) išsakytą mintį, kad klasės auklėtojai tenka labai svarbus sėkmingos mokinio adaptacijos mokykloje užtikrinimo vaidmuo, grindžiamas artimo ryšio su atvykusiu mokiniu kūrimu ir nuolatinės pagalbos vaikui teikimu. Interviu rezultatai patvirtina ir C. Manzoni ir H. Rolfe (2019) teiginį, kad migrantų integraciją mokykloje akivaizdžiai palengvina klasės draugų teikiama jiems pagalba bei dalyvavimas užklasinėje veikloje, įtraukiančioje mokinius migrantus į platesnį mokyklos gyvenimą ir padedančioje užmegzti naujas draugystes bei platesnius edukacinius, socialinius interesus.

Apibendrinant galima teigti, kad respondentų vaikų ir tėvų nuomonės sutampa kalbant apie mokyklos veiksnius, palengvinančius integraciją. Jie apima mokytojos individualų dėmesį iš užsienio atvykstantiems vaikams, jos taikomas mokymąsi lengvinančias priemones bei klasės auklėtojos ir vaikų palaikymą. Tyrime dalyvavę tėvai ir vaikai sutaria, kad mokykloje sklandžiau integruotis vaikams padėjo švietimo specialistų pagalba ir papildomos lietuvių kalbos pamokos. Tėvai pastebi ir ugdymo įstaigoje vykstančių būrelių, visos dienos užimtumo bei visų ugdymo įstaigoje dirbančių darbuotojų pagalbos vaikui svarbą integracijos procese. Tuo tarpu vaikams reikšminga yra mokyklos aplinka bei pamokų kiekis ir galimybė per pertraukas žaisti telefonu.

3.2.2. Reemigrantų vaikų integracijos bendrojo ugdymo mokyklose iššūkiai

Pusiau struktūruotų interviu metu tėvų buvo klausiama apie sunkumus, su kuriais susidūrė jie patys ir jų atžalos lankydamos naują ugdymo įstaigą. Informantams vaikams buvo keliami klausimai apie jiems išskylusias problemas ir juos mokykloje liūdinusius aspektus.

3.2.2.1. Asmeniniai veiksniai, trukdantys sėkmingą vaikų integraciją

Tėvų tyrimo rezultatai padėjo atskleisti, kad vaiko charakterio savybės, užsienyje palikti draugai ir nepakankamas lietuvių kalbos žinių lygis trukdo vaikų integracijai mokykloje (žr. 8 pav.).

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

8 pav. Asmeniniai veiksniai, trukdę vaikų integraciją mokyklose (tėvų požiūris)

Tėvai akcentuoja, kad tokios **vaiko charakterio savybės**, kaip nepasitikėjimas savimi (*„o jie nedaro namų darbų paprastai kol aš neateinu“ (1)*), kuklumas (*„Gal tas toks kuklumas (9)*), uždarumas, jautrumas (*„Na ir jisai pats berniukas yra labai jautrus, uždaras, tai jam sunkiau*

prisileisti“ (6)) ir nedrąsumas (*„jinai turi problemą, tai jinai neis, nepasakys, kažko iš klasės nepaklaus ir nemanau, kad jinai mokytojų paklaus.“ (1)*) kėlė mokiniams sunkumų integruojantis naujoje mokykloje.

Dviejų informantų teigimu, vaikų integravimąsi pasunkino ir **užsienyje paliktų draugų ilgesys** (*„Ji verkia periodiškai, kad nori į Angliją. Taip, liko draugai“ (7); „Šiai dienai, aišku, dar ilgisi ir visą laiką, aš manau, ilgėsis“ (9)*).

Tėvų nuomone, pradėjus lankyti ugdymo įstaigą, labai didelį iššūkį vaikams kėlė **nepakankamas lietuvių kalbos žinių lygis**, dėl ko vaikai nesuprato kas vyksta per pamokas (*„labai mažai ką suprasdavo ir pusę laiko taip ir būdavo, kad tas vaikas sėdi ir nieko nesupranta“ (2) „jinai nesuprato paprasčiausiai ką reikia daryti“ (1)*), atsirado problemų su kitais mokomaisiais dalykais (*„labai gerai matematikoj, na, jinai gerai ją supranta. Bet kai tu lietuvių kalbos nesupranti ir kai tu skaitai užduotį ir tu nesupranti tos užduoties, tai tavo ir matematika šlubuoja todėl, kad tu tiesiog nesupranti, ką reikia daryti.“ (7)*) ir kilo sunkumų susirandant draugų (*„Jie moka kažkiek, jie supranta daugiau negu kalba, bet visiems yra sudėtinga ir tokiu būdu sudėtinga rasti draugų“ (1); „iš tikrųjų ir taip pagrindinė problema buvo, kad truko truputį jai lietuvių kalbos bendrauti su vaikais„ (8)*) (žr. 14 priedą).

Informantų vaikų interviu metu gauti duomenys rodo, kad tyrimo dalyviai vaikai patvirtina tėvų išsakytus pastebėjimus dėl neigiamos **nepakankamo lietuvių kalbos žinių lygio** įtakos vaikų integracijai (žr. 9 pav.).

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

9 pav. Asmeniniai veiksniai, trukdę vaikų integraciją mokyklose (vaikų požiūris)

Informantai atskleidžia, kad jiems buvo sunku suprasti apie ką kalbama per pamokas (*„dažnai nesupratau“ (1); „nesuprantu apie ką kalba“ (4)*), ką aiškina mokytoja (*„mokytoja nu labai greitai viską aiškina. Man nelabai aiškiai aiškina“ (4)*), ypatingai ilgus ir greitai tariamus žodžius (*„mokytojai greitai kalba ten, ilgus žodžius sako“ (4)*). Vaikai taip pat akcentuoja, kad dėl

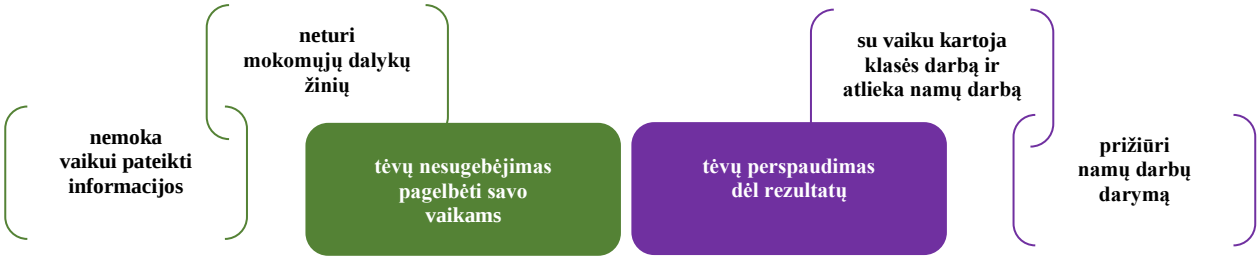
silpnų lietuvių kalbos įgūdžių kilo susikalbėjimo su kitais asmenimis sunkumų (*„nelabai ir galėjau kalbėtis su visais“ (1); „ir nelabai lietuvių irgi mokėjau. <...> Sunku suprasti apie ką visi kalba“ (6): „kalbėti buvo labai sunku ir ne visi suprato, ką aš bandžiau sakyt“ (4)*), kas vertė gėdingai jaustis (*„Man kažkokia tokia gėda buvo“ (6)*). Pasak vaikų, nepakankamas lietuvių kalbos mokėjimas kėlė problemų tiek atliekant lietuvių kalbos užduotis (*„Kai skaitau kažką, aš neatsimenu, ką skaitau, tai reikia iš naujo skaityti“ (1); „lietuvių, ten kai tekstą reikia sekti ir atsakyti į klausimus, man labai sunku“ (6); „Bet man vis tiek sunku su galūnėmis“ (4)*), tiek mokantis kitų mokomųjų dalykų (*„sunku man su matematika <...> nesuprantu“ (5); „buvo sunkoka <...> su matematika“ (8)*). Tyrimo rezultatai leidžia išskirti ir dar vieną dėl menkų lietuvių kalbos įgūdžių kilusią problemą, t.y. klasės kartojimo sukeltas gėdos jausmas (*„buvo biški gėda, nes ta pati šešta klasė“ (1)*) (žr. 15 priedą).

Visų tyrimo dalyvių išryškinta lietuvių kalbos mokymosi svarba atliepia ir J. Grzymała – Moszczyńska ir kt. (2015) teiginį, kad nepakankamas kalbos mokėjimas yra viena iš grįžtančių vaikų sklandžiai integracijai trukdančių priežasčių. Autorės pabrėžia, kad dėl specializuoto žodyno žinių trūkumo sunkumų vaikams kyla mokantis ir kitų mokomųjų dalykų. Tyrimo metu gauti duomenys patvirtina N. Klorek (2015) išsakytą mintį, kad vaiko charakteris yra vienas iš esminių vaiko integracijai įtakos turinčių veiksnių. K. Winiecka (2015) atskleidžia, kad individualios vaiko charakterio savybės, pvz. drovumas, svarbių žmonių ilgesys, pasunkina vaiko integraciją mokykloje.

Apibendrinant galima teigti, kad informantų vaikų ir tėvų interviu duomenys atskleidžia lietuvių kalbos žinių lygio svarbą iš užsienio atvykusių vaikų integracijai švietimo įstaigose. Dėl nepakankamo lietuvių kalbos mokėjimo mokiniams sunku suprasti ką aiškina mokytoja ir kas vyksta per pamokas. Silpni lietuvių kalbos įgūdžiai trukdo ne tik atlikti lietuvių kalbos užduotis, bet ir mokytis kitų mokomųjų dalykų, bendrauti bei surasti draugų. Tėvai akcentuoja ir vaiko charakterio savybes: kuklumą, nepasitikėjimą savimi, uždarumą, jautrumą, nedrąsą, kaip integraciją apsunkinantį veiksnį. Pasak tėvų, vaiko užsienyje paliktų draugų ilgesys irgi nepalankiai veikia atžalų integraciją.

3.2.2.2. Su šeima susiję veiksniai, trukdantys vaikų integraciją mokyklose

Išanalizavus tyrime dalyvavusių tėvų pateiktus atsakymus paaiškėja, kad tėvų nesugebėjimas pagelbėti savo vaikams ir jų perspaudimas dėl rezultatų neigiamai veikia vaikų integracijos procesą ugdymo įstaigoje (žr. 10 pav.).

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

10 pav. Šeimos veiksniai, trukdę vaikų integraciją mokyklose (tėvų požiūris)

Tyrimas atskleidžia, kad **tėvų nesugebėjimas pagelbėti savo vaikams** dėl mokomųjų dalykų žinių trūkumo (*„Visiems giminaičiams skambindavome vakarais, atsisėdam daryt namų darbų ir skambinam jaunom pusseserėm, kurios dar tą mokyklos nu vis tiek kažką atsimena, žino kaip paaiškint. Ir taip pat grįžtam savaitgaliais jinai sėdi su mano sese matematiką aiškinasi“ (4)*) ir nemokėjimo pateikti vaikui informacijos (*„vis tiek tėvai nėra mokytojai, jie to tokio autoriteto neturi prieš vaikus, kaip mokytojai turi. Vis tiek kažkoks minimalus pedagoginis išsilavinimas būtų, turi būti, kad tu mokėtum, na, perteikt tą informaciją be traumų.“ (7)*) apsunkino vaiko integracijos procesą mokykloje.

Interviu dalyviai pabrėžia, kad integracijos sunkumų vaikams kilo ir dėl **tėvų perspaudimo dėl rezultatų**, pasireiškiančio priežiūra atliekant namų darbus (*„stoviu kaip prižiūrėtojas virš galvos su rombu ir tranko tą vaiką per galvą: „Padaryk namų darbus, padaryk“. Ir va čia toks, žinot, kai nurodinėja ir liepia, tada automatiškai yra tas nenoras, per prievartą darai.“ (7)*) bei vaiko kartu su tėvais klasės darbo kartojimu ir namų darbų atlikimu (*„galbūt aš per daug persistengiau, bet aš iš tos baimės, kad vaikas greičiau įsisąmonintų viską, per daug gal spaudžiau. <...> Mes darėm namų darbus kartu su X po 4 po 5 valandas per dieną. Mes kartodavome viską, kas buvo praeita klasėje, jai viską versdavau į anglų kalbą, ji užsirašydavo žodžius. <...> Tai yra tas toks titaniškas darbas, kurį mes tą darbą darėm su ja trigubai keturgubai daugiau negu kiti vaikučiai darė.“ (2)*), kas neigiamai veikė tiek tėvų, tiek vaikų savijautą ir jų tarpusavio santykius (žr. 16 priedą).

Gauti vaikų tyrimo rezultatai leidžia teigti, kad vaikai nepastebi šeimos veiksnių, galėjusių neigiamai veikti jų integraciją švietimo įstaigoje.

Remiantis V. Tarraga García, B. Garcia Fernandez ir J. R. Ruiz–Gallardo (2018) įžvalgomis, pastebėtina, kad didelis šeimos įsitraukimas į namų darbų atlikimą ne visada yra susijęs su aukštais akademiniais pasiekimais. D. Li ir X. Guo (2023) teigimu, savo emocijų nevaldantys ir netinkamus

auklėjimo metodus taikantys tėvai sukelia savo vaikams psichologinį spaudimą ir neigiamai veikia savo atžalų gerovę.

Apibendrinant galima teigti, kad informantai tėvai įžvelgia kartu atliekamų namų darbų neigiamą įtaką vaikų integracijai mokykloje. Tėvai nesugebėdami tinkamai perteikti informacijos savo atžaloms bei perspausdami savo vaikus dėl rezultatų, trukdo vaikų integracijos procesą. Tuo tarpu vaikai neįvardija šeimos aspektų, galinčių pabloginti jų prisitaikymą naujoje ugdymo aplinkoje.

3.2.2.3. Vaikų integracijos iššūkiai mokyklose

Išanalizavus tėvų tyrimo duomenis paaiškėjo, kad vaikų integraciją mokykloje trukdantys veiksniai apima didelį mokymosi krūvį, nepalankias bendravimo su bendraamžiais sąlygas, nepagarbų mokytojos santykį su vaiku ir integracijos proceso mokykloje administravimo trūkumus (žr. 11 pav.).

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

11 pav. Mokyklos veiksniai, trukdę vaikų integraciją mokyklose (tėvų požiūris)

Informantai tėvai teigia, kad **didelis mokymosi krūvis,** pasireiškiantis dideliu namų darbų kiekiu, trukdo vaikų integravimąsi sukeldamas rūpesčių tiek tėvams, tiek vaikams (*„Tai būna man sudėtingiausias dalykas, kuris buvo greičiausiai. Bet tai ne tik man, manau, visiems tėvams yra dėl to sunku“ (1); „kai čia labai daug namų darbų, labai daug reikia daryt, labai daug sėdim kiekvieną vakarą abidvi“ (4)*).

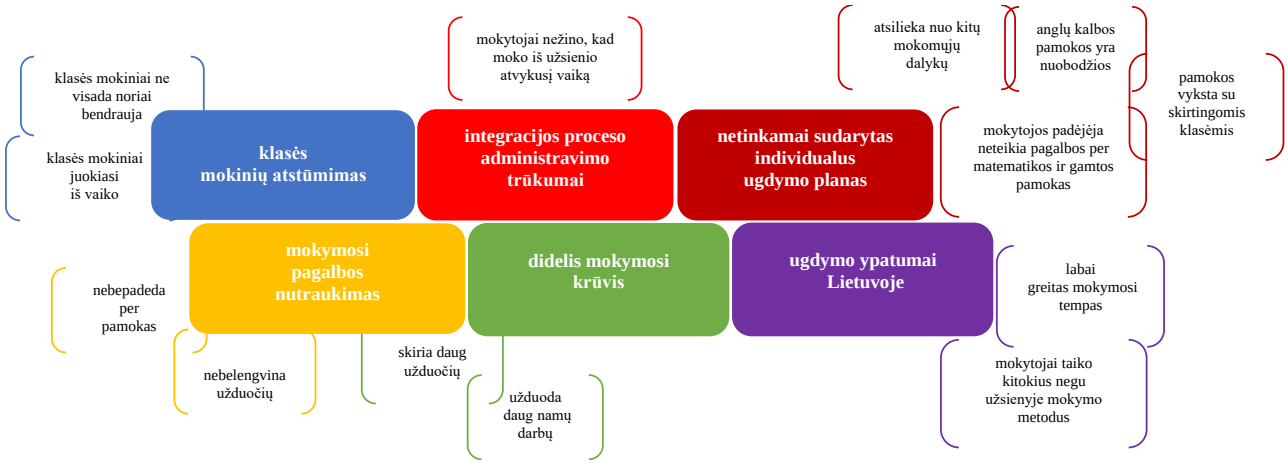
Interviu duomenys rodo, kad **nepalankios bendravimo su bendraamžiais sąlygos**: klasės mokinių nepriėmimas į kolektyvą, pravardžiavimai, patyčios (*„prasidėjo didelės bėdos, prasidėjo patyčios klasėje“ (8); „nepriėmė, gal jų į savo kolektyvą, prasivardžiavo visokiais ten žodžiais“ (5)*)

ir neturėjimas galimybės per papildomas lietuvių kalbos pamokas bendrauti su savo bendraamžiais (*„jie eidavo ir į papildomas lietuvių pamokas, todėl jie su klasės draugais dar mažiau susitikdavo <...> ten visokio amžiaus. Tai tas mano berniukas jau buvo aštuntokas, jisai vyriausias, tai jam ten visai nebūdavo draugų, tai vienas.“ (9)*), trukdė sklandžiam vaikų įsiliejimui į klasės kolektyvą ir draugų suradimui.

Vienas iš tyrimo dalyvių pabrėžia, kad **nepagarbus mokytojos santykis su vaiku**, t.y. vaiko žeminimas (*„Mokytoja prieš visą klasę pasakė: „O siaube, kaip tu čia skaičiuoji?“ <...> Tai aš jos paprašiau <...> nežeminkit juos prieš kitus vaikus“ (4)*) pablogino atvykusio vaiko savijautą naujoje aplinkoje.

Tėvų teigimu, **integracijos proceso administravimo trūkumai** sudarė kliūtis sėkmingam vaikų integravimui švietimo įstaigoje. Mokykla neskirdama atvykusiems vaikams papildomų lietuvių kalbos pamokų (*„sakau: „Mums reikia papildomų pamokų“ <...> man nieks nesiūlo“ (4); „jokios pagalbos mums ir nebuvo siūloma“ (2); „nieko nebuvo“ (7); „Ne, negavo tų papildomų pamokų“ (8*)) bei neinformuodama mokytojų apie į mokyklą iš užsienio atvykusį vaiką (*„pasirodo, po mėnesio jau to darbo, muzikos mokytojai net nežinojo, kad jinai iš Anglijos atvažiavus (4)*) trukdė mokinių integracijos procesą. Tėvai išreiškė priekaištą ir dėl jų nesupažindinimo su mokyklos aplinka (*„Aš nežinau nei vieno koridoriaus. Aš nežinau kur yra biblioteka. Nežinau, kur yra sporto salė, šokių.<...> kai buvo tas susirinkimas, šio lapkričio gale, man atrodo, aš pati apėjau visą mokyklą, tiesiog apėjau viską, apsižiūrėjau kur kas“ (4)*). Pasak tėvų, jiems pritrūko mokyklos iniciatyvumo, įskaitant informavimą apie mokyklos uniformą (*„Uniformą, sako online nusipirksit. O kokia jinai? Kaip jinai atrodo? Tada landžiojau į mokyklos puslapį ir žiūrėjau, kaip jinai atrodo, kaip ten dydis <...> tiesiog spėlionių būdu labai daug ką <...> žiūrim abi, kaip vaikai kiti rengiasi, ką. Ir tikrai, vat, stebėjai, kopijuoji ir, vat, žiūrim tada ką imam“ (4); „Niekas neaiškino mums, ką reikia pirkti, kiek reikia pirkti. Pačiai teko domėtis. Aišku, prieš rugsėjo pirmąją dar įsiprašėme vizito su auklėtojom. Tai bent jau jos mums davė sąrašą kokių priemonių reikia susipirkti mokyklai. Tai va, dar paaiškino su tom uniformom, tai tiek, bet jeigu mes patys neieškotume, tai, ko gero, niekas ir neskirtų to dėmesio. <...> Pati ieškojau.“ (6)*) (žr. 17 priedą).

Tėvų nuomonę patvirtina ir vaikų gauti tyrimo rezultatai, pabrėžiantys, kad didelis mokymosi krūvis ir integracijos proceso administravimo trūkumai pasunkina mokinių integraciją. Informantai vaikai tai pat akcentuoja ugdymo ypatumų Lietuvoje, mokymosi pagalbos nutraukimo bei netinkamai sudaryto individualus ugdymo plano ir klasės mokinių atstūmimo neigiamą įtaką mokinių integracijai švietimo įstaigoje (žr. 12 pav.).

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

12 pav. Mokyklos veiksniai, trukdę vaikų integraciją mokyklose (vaikų požiūris)

Vaikų informantų atlikto tyrimo rezultatai atskleidžia, kad **ugdymo ypatumai Lietuvoje**: mokytojų taikyti kitokie negu užsienyje mokymo metodai (*„visai kita programa kaip daryt viską <...> reikėjo atmintinai“ (4); „yra skaičiavimo skirtumas“ (8)*), greitas mokymosi tempas (*„čia reikia labai greitai suspėti“ (1)*) ir **didelis mokymosi krūvis**: per pamokas atliekamų (*„labai daug užduočių užduoda“ (4)*) bei namo užduodamų užduočių kiekis (*„labai daug namų darbų“ (3); „namų darbas, labai daug buvo man“ (4)*) pasunkino vaikams mokomosios medžiagos įsisavinimą.

Tyrimo dalyviai akcentuoja, kad mokymosi sunkumų jiems sukėlė ir **mokymosi pagalbos nutraukimas** nebepadedant per pamokas (*„dabar per tikras lietuvių pamokas daug sunkiau, nes ten nebepadeda.“ (1)*) *ir* nebelengvinant užduočių („*nebepalengvinta (užduočių)“ (1); „dabar man nebelengvina užduočių“ (4)*) bei **integracijos proceso administravimo trūkumai**, pasireiškiantys mokytojų nežinojimu apie klasėje mokomą iš užsienio atvykusį vaiką (*„kai pasakėm, tada jau žinojo“ (8); „pora nežino <...> bet aš pasakiau jiems“ (4)*).

Tyrimo dalyvių teigimu, dėl **netinkamai sudaryto individualaus ugdymo plano** vaikai atsiliko nuo klasės draugų iš kitų mokomųjų dalykų (*„praeitais metais aš nėjau į pusę pamokos, tai aš nežinau pusė dalykų <...> ten nieko nesuprantu“ (1)*), mokėsi su skirtingų klasių mokiniais (*„dar labai daug pamokų man buvo su kitom klasėm, nu, technologija su 7a, dailė su 6b <...> matematika <...> su 6a <...> po pirmo pusmečio pakeitė su 3-kais istoriją, tai dar su 4-kais reikėjo eit. (1)*) ir nuobodžiavo per anglų kalbos pamokas (*„man pamoka nepatinka <...> čia man nu lygis dabar anglų kalba, nu, normalus. Aš ten mokausi naujų dalykų, bet nuobodu. Nes ten visi lėtai kalba ir kol aš laukiu savo eilės, ten galiu užmigt“ (4) „Nuobodu. <...> nes viską suprantu. Viską iškart, nu,*

užduotis viską iškart padarau, tai ten sėdžiu“ (1)) bei negavo mokytojos padėjėjos pagalbos per gamtos ir matematikos pamokas (*„pas mane neateina padėjėja per matematiką <...> per gamtą irgi“ (4)*), kas turėjo neigiamą įtaką vaikų savijautai ir pasiekimams mokykloje.

Vaikų teigimu, **klasės mokinių atstūmimas** yra dar vienas neigiamai integraciją mokykloje veikiantis veiksnys. Informantai akcentuoja, kad klasės mokiniai juokėsi iš jų pasisakymų (*„aš kažką ne taip pasakiau ir pradėjo visi juoktis“ (1)*) bei ne visada noriai su jais bendravo (*„Mes kalbam, po to nekalbam“ (3); „žaidėm <...> einam namo ir buvo kartu ir po to nekalba <...> ir po to žaidžiam <...> ir po to nežaidžia, ir neskambina“ (2)*) (žr. 18 priedą).

Atlikto tyrimo rezultatai atitinka B. Martinsone ir kt. (2022) išsakytą mintį, kad iš užsienio atvykusių vaikų integracijai mokykloje mokytojas turi bene didžiausią įtaką, nuo kurio pasirinktos pozicijos: griežtumo ir nepasitenkinimo ar atvirumo, geranoriškumo ir draugiškumo priklauso vaikų gerovė ir mokymosi pasiekimai. Autoriams antrina ir N. Poderienė bei A. Tamulionienė (2020), akcentuodamos ne tik mokytojo jautrumo įtaką psichologinei atvykusių vaikų savijautai, bet ir pabrėždamos mokytojo indėlį padedant užmegzti ryšį su klasės mokiniais. Tyrime išryškinta individualius vaikų poreikius atitinkančios pagalbos svarba atliepia ir R. Dumčiaus ir kt. (2013) išsakytą pastebėjimą, kad visapusiškos ir iš užsienio atvykusių, grįžusių vaikų poreikius atitinkančios pagalbos teikimas užtikrina sklandžią jų integraciją švietimo įstaigoje.

Apibendrinant galima teigti, kad informantai vaikai ir tėvai įžvelgia vienodus neigiamai integraciją įtakojančius veiksnius, susijusius su dideliu mokymosi krūviu bei integracijos proceso administravimo mokykloje trūkumais. Informantai tėvai taip pat akcentuoja papildomų lietuvių kalbos pamokų neskyrimo, mokytojų vaikus žeminančio elgesio ir informacijos tėvams nesuteikimo neigiamą įtaką vaikų integracijai mokykloje. Tuo tarpu iš užsienio atvykę, sugrįžę vaikai pastebi individualaus ugdymo plano sudarymo trūkumus bei pagalbos nutraukimo sukeltus sunkumus. Vaikai įžvelgia ir Lietuvoje mokytojų taikomų mokymo metodų skirtumus lyginant su užsienyje įgyta mokymosi patirtimi.

IŠVADOS

1. Integracija migracijos kontekste yra dinamiškas, ilgalaikis ir nenutrūkstamas abipusio prisitaikymo procesas bet kuriame tarptautinės migracijos: emigracijos, imigracijos ar reemigracijos etape. Į savo kilmės šalį reemigruojančių ir su integracijos poreikiu susiduriančių asmenų integracijos sėkmė priklauso ne tik nuo atvykstančiųjų grįžti įdėtų pastangų ir keliamų lūkesčių bei jų pasiryžimo įsitraukti į priimančiąją visuomenę, bet ir nuo visuomenės požiūrio į grįžtančiuosius bei gimtojoje šalyje vykdomos integracijos politikos, orientuojamos į reemigrantų integraciją darbo rinkoje, apgyvendinimo, švietimo, sveikatos priežiūros bei socialinių paslaugų teikimą, atliepiant tiek pačių reemigrantų, tiek priimančiosios visuomenės poreikius. Lietuva, savo ruožtu, reaguodama į dėl ekonominių, socialinių ir asmeninių priežasčių į tėvynę grįžtančių savo piliečių integraciją pasunkinančius veiksnius (nepakankamą suprantamai pateikiamos informacijos viešinimą, dokumentų sutvarkymo rūpesčius sugrįžus į tėvynę, valstybės aktyvių veiksmų ir realių integruotis visuomenėje galinčių padėti priemonių trūkumą, emocinius sunkumus) bei atsižvelgdama į integraciją palengvinančius faktorius (reemigrantų išlaikytą lietuviškumą, išankstinį nuoseklų pasiruošimą bei vaikų paruošimą atvykimui į tėvų kilmės šalį, realistiškus lūkesčius), kuria grįžtančiųjų integracijos procesus lengvinančius planus, metodikas bei strategijas.

2. Tiek kartu su tėvais į savo gimtinę grįžtantys, tiek užsienyje gimę ir į tėvų kilmės šalį atvykstantys vaikai neišvengiamai susiduria su integracijos naujoje mokykloje poreikiu. Daugiausia sunkumų reemigrantų vaikams kyla dėl nepakankamo priimančiosios šalies kalbos mokėjimo, kas suformuoja kalbos barjerą ir turi įtakos mokymosi pasiekimams bei apsunkina bendravimą su bendraamžiais, santykių su mokytojais palaikymą ir kitos šalies mokymosi programos įsisavinimą. Reemigrantų vaikams problemų taip pat kyla dėl mokymo programų skirtumų ir specializuoto žodyno žinių trūkumo mokantis tam tikrų dalykų bei skirtingo darbo tempo. Akademiniai iššūkiai neigiamai veikia reemigrantų vaikų psichologinę savijautą bei kelia socialinių sunkumų. Europos šalių mokyklų patirtis atskleidžia, kad švietimo integracijos keliamus iššūkius reemigrantų vaikams įveikti padeda kalbinė ir akademinė parama, tėvų įtraukimas ir tarpkultūrinis švietimas bei socialinis ir emocinis palaikymas. Lietuvoje daugiausia dėmesio yra skiriama lietuvių kalbos įgūdžių tobulinimui, rūpinantis ir atvykstančių vaikų socialine bei emocine gerove. Nors šalyje yra sukurta ir tobulinama teisinė bazė bei imamasi iniciatyvų, siekiančių padėti mokykloms visapusiškai į švietimo sistemą integruoti iš užsienio atvykstančius, sugrįžtančius vaikus, vis dėlto, šalyje ne visos bendrojo ugdymo įstaigos yra pasirengusios priimti reemigrantų vaikus ir sudaryti tinkamas bei jų poreikius atliepiančias sąlygas.

3. Išanalizavus tyrimo dalyvių reemigrantų vaikų ir jų tėvų pusiau struktūruotų interviu metu gautus duomenis buvo išskirti asmeniniai, šeimos bei mokyklos veiksniai, padedantys integruotis Vilniaus bendrojo ugdymo įstaigose ir iššūkiai, trukdantys sklandžiam integracijos procesui.

Sklandžią atvykusių, grįžusių vaikų integraciją bendrojo ugdymo įstaigoje užtikrinti padeda reemigrantų vaikų teigiamos charakterio savybės, sugebėjimas taikyti lietuvių kalbos įgūdžius ir kalbėti keliomis kalbomis bei turimi mokomųjų dalykų gebėjimai, dedamos mokymosi pastangos, matoma mokymosi pažanga ir atvykusių vaikų pasiryžimas susirasti draugų bei aktyvus jų laisvalaikis. Vaikų integraciją mokykloje palengvina ir lietuvių kalbos mokymasis, jos puoselėjimas gyvenant užsienyje bei tėvų įsitraukimas į vaikų ugdymo procesą atvykus, sugrįžus į tėvų kilmės šalį. Prie sėkmingą iš užsienio atvykusių, grįžusių vaikų integraciją užtikrinančių veiksnių priskiriamas vaikų, klasės auklėtojos palaikymas, individualus mokytojos dėmesys vaikui bei jos taikomos mokymąsi lengvinančios priemonės, o taip pat palanki bendrojo ugdymo įstaigos aplinka, tame tarpe ir visų mokykloje dirbančių darbuotojų pagalba reemigrantų vaikams, bei vaikų užimtumas mokykloje. Švietimo pagalbos specialistų ir mokytojų padėjėjų parama bei papildomos lietuvių kalbos pamokos stiprina vaikų lietuvių kalbos įgūdžius ir padeda spręsti socialinius, psichologinius bei akademinius integracijos sukeltus sunkumus. Vaikų savijautai naujoje bendrojo ugdymo įstaigoje reikšminga yra patraukli mokyklos aplinka, pamokų kiekis bei galimybė per pertraukas žaisti telefonu.

Iššūkių atvykusių, grįžusių vaikų integracijos procese bendrojo ugdymo mokykloje kyla dėl neigiamų vaiko charakterio savybių ir nepakankamo lietuvių kalbos mokėjimo, kas trukdo vaikams ne tik suprasti ką aiškina mokytoja, kas vyksta per pamokas, atlikti lietuvių kalbos užduotis, bet ir mokytis kitų mokomųjų dalykų bei bendrauti su vaikais, pedagogais ir susirasti draugų. Integraciją pasunkina ir užsienyje paliktų draugų ilgesys. Nepalankiai vaikų integracijos mokykloje procesą veikia tėvų nesugebėjimas tinkamai perteikti žinių savo atžaloms bei vaikų perspaudimas skatinant siekti aukštesnių mokymosi rezultatų. Didelis mokytojos per pamokas skiriamų bei namo užduodamų darbų kiekis, mokytojos taikomų mokymo metodų skirtumai, lyginant su užsienio šalimi, bei integracijos proceso mokykloje administravimo trūkumai, netinkamai sudarytas individualus ugdymo planas ir mokymosi pagalbos nutraukimas trukdo vaikų integraciją bendrojo ugdymo įstaigoje. Vaikų savijautą mokykloje neigiamai veikia klasės mokinių atstūmimas bei mokytojos žeminantis elgesys atvykusių vaikų atžvilgiu.

REKOMENDACIJOS

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijai

- ✓ Teisės aktais įtvirtinti į Lietuvą iš užsienio atvykusiems vaikams ir teisėtiems jų atstovams privalomą atvejo vadybos arba panašaus pobūdžio kompleksinės pagalbos teikimą.

Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerijai

- ✓ Teisės aktais reglamentuoti privalomą reemigrantų vaikų lietuvių kalbos žinių lygio nustatymą prieš pradedant lankyti bendrojo ugdymo mokyklą.

Vilniaus bendrojo ugdymo mokykloms

- ✓ Įkurti namų darbų klubą, kurį lankytų reemigrantų, migrantų vaikai ir, kuriame namų darbus atlikti padėtų bendraamžiai arba vyresni keliomis kalbomis kalbantys mokiniai;
- ✓ Organizuoti reemigrantų vaikus mokančių mokytojų susitikimus dalijantis kylančiais iššūkiais ir gerąja darbo su mokiniais patirtimi;
- ✓ Reemigrantų tėvams pasirašius sutartį su mokykla:
  - įteikti privalomų atlikti veiksmų, įsigyti ugdymui būtinų daiktų sąrašą, kurį parengti galėtų direktoriaus pavaduotoja ugdymui, atsižvelgdama į mokyklos savitumą;
  - skirti dviem mėnesiams, esant poreikiui ir ilgesniam laikotarpiui, iš užsienio atvykusiam, grįžusiam vaikui mentorių, kuriuo galėtų būti ir mokyklos socialinis pedagogas;
- ✓ Prieš reemigrantų vaikui pradedant lankyti mokyklą:
  - vaiko mentoriui susitikti su vaiku ir jo tėvais supažindinant juos su mokyklos aplinka ir atsakant į rūpimus klausimus;
  - suorganizuoti bendrą reemigrantų vaikų mokysiančių mokytojų susirinkimą, už ką atsakinga galėtų būti direktoriaus pavaduotoja ugdymui ar kitas už individualaus ugdymo plano sudarymą atsakingas asmuo;
- ✓ Pirmą mokymosi mėnesį mentoriui:
  - kartą per savaitę aptarti su mokytojais vaiko pažangą, kylančius sunkumus;
  - kartą per savaitę, esant poreikiui ir dažniau, organizuoti pokalbius su mokiniu, jo tėvais, aptariant sėkmes ir iššūkius.

Iš užsienio atvykusių, sugrįžusių vaikų tėvams

- ✓ Mokyklai pateikti išsamią informaciją apie vaiką, jo charakterio savybes, gebėjimus bei kitus, integracijai mokykloje įtakos galinčius turėti faktus;
- ✓ Pirmą mėnesį, esant poreikiui ir ilgiau, glaudžiai bendradarbiauti su vaiko mentoriumi;
- ✓ Nuolat domėtis vaiko pasiekimais mokykloje ir atsižvelgti į mentoriaus, klasės auklėtojos, dalykų mokytojų, švietimo pagalbos specialistų ar administracijos pastebėjimus;
- ✓ Padėti vaikui pasirinkti jo interesus atitinkančią neformaliąją veiklą.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Adhabi, E. ir Anozie, C. B., (2017). Literature Review for the Type of Interview in Qualitative Research. *International Journal of Education, 9(3), 1–12.*
2. *A framework for assisted voluntary return and reintegration*, (2018). Geneva: International Organization for Migration
3. Ager, A. ir Strang, A. (2008). Understanding Integration: a conceptual framework. *Journal of Refugee Studies, 21(2), 166–191.*
4. Bagdonaitė J., (2020). Reemigracija Lietuvoje XXI a.: švietimo sistemos parengtis priimti grįžtančių šeimų vaikus. *Scientific research in education, 3, 6–15.*
5. Bagdonavičienė, V., Balčiūnienė, V., Dombrovskienė J., Lepeška M., Narbuntaitė-Rasimavičienė, R., Sajienė L., Šatienė, L., Tandzegolskienė, I., Varnienė, J. ir Zabarskaitė J., (2013). *Integruotas modelis, skirtas užsienyje gyvenantiems bei iš užsienio atvykusių lietuvių ir kitų šalių vaikų lituanistiniam ugdymui bei su jais dirbančių pedagogų ir kitų specialistų kvalifikacijos tobulinimui (lituanistinis modelis).* Prieiga per internetą: https://pasauliolietuviai.lt/wp-content/uploads/Lituanistinis-modelis.pdf
6. Barcevičius, E. ir Žvalionytė, D., (2012). Emigracija ir grįžtamoji migracija Vidurio ir Rytų Europoje: sėkmės istorija ar žlugusi svajonė?. Iš *Užburtas ratas? Lietuvos gyventojų grįžtamoji ir pakartotinė migracija* (p. 31–74), Vilnius: Vaga
7. Barg, K., (2013). The influence of students' social background and parental involvement onteachers'school track choices: reasons and consequences, *European Sociological Review, 29(3), 565–579.*
8. Battistella, G., (2018). *Return Migration A Conceptual and Policy Framework*. Prieiga per internetą: https://cmsny.org/publications/2018smsc-smc-return-migration/
9. Bendkowski, J., (2016). Badania jakościowe – wybrane problemy, odniesienia do logistyki stosowanej. *Zeszyty Naukowe, 89, 25–38.*
10. Berry, J. W., Phinney, J. S., Sam, D. L. ir Vedder, P., (2006). Immigrant Youth: Acculturation, Identity and Adaptation. *Applied psychology: An international review, 55 (3), 303–332.*
11. Borgonovi, F., Phair, R. ir Piacentini, M., (2015). *Helping immigrant students to succeed in school – and beyond*. Paris: OECD
12. Budginaitė, I. ir Mašidlauskaitė, R., (2015). Ar laukiami diasporos vaikai Lietuvoje? Tėvų ir mokytojų patirtys. *Politologija 78(2), 94-128.*

13. Cassarino, J.P., (2004). Theorising Return Migration: The Conceptual Approach to Return Migrants Revisited. *International Journal on Multicultural Societies, UNESCO, 6(2), 253-279.*
14. Cassarino, J. P., (2014). Bridging the Policy Gap between Reintegration and Development. *Reintegration and Development*. (p. 1–18) Italy: European University Institute
15. Cena, E., Heim, D. ir Trandafoiu, R., (2017). Changing places: children of return migrants in Albania and their quest to belong. *Journal of Ethnic and Migration Studies, 44(7), 1156–1176*
16. Ciomaga, F. S., (2020). The Perceived Needs of the Remigrant Pupils. *Revista Romaneasca pentru Educaţie Multidimensionala, 12(3), 72–89.*
17. Council of the European Union, (2004). Immigrant integration policy in the European Union – Council Conclusions. *Press release.* (p. 15–26). Prieiga per internetą: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/jha/82745.pdf
18. Demidenko, V., (2019). *Priverstinių migrantų integracijos visuomenėje edukaciniai veiksniai* (daktaro disertacija). Kaunas: Kauno technologijos universitetas
19. Dumčius, R., Siarova, H., Huttova, J. ir Balčaitė, I., (2013). Study on educational support for newly arrived migrant children. Final report. Luxembourg: Publications Office of the European Union
20. European Commission, (2020). *Action plan on Integration and Inclusion 2021–2027.* Prieiga per internetą: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020SC0290&qid=1632406987435
21. Europos migracijos tinklas, (2023). Emigracija. Vaikų migracija. Prieiga per internetą: https://123.emn.lt/#migracijos-tendencijos
22. Espindola, J. ir Jacobo-Suárez, M., (2018). The ethics of return migration and education: transnational duties in migratory processes. *Journal of global ethics, 14(1), 54–70.*
23. European Commission, (2017). *Key Data on Teaching Languages at School in Europe – 2017 Edition. Eurydice Report.* Luxembourg: Publications Office of the European Union
24. Europos Komisija, (2017). *Europos Komisijos komunikatas Europos Parlamentui ir Tarybai. Vaikų migrantų apsauga, COM211.* Prieiga per internetą: https://publications.europa.eu/resource/cellar/509dc178-2432-11e7-b611-01aa75ed71a1.0014.03/DOC_1
25. Gaižauskaitė, I. ir Valavičienė, N., (2016). *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas

26. Garces–Mascarenas, B. ir Penninx, R., (2016). *Integration Processes and Policies in Europe: Contexts, Levels and Actors.* Cham: Springer International Publishing: Imprint: Springer
27. Grosa, D. ir King, R., (2023). The Challenges of Educational Reintegration and the Psychosocial Wellbeing of Returnee Children: Evidence from Latvia. *Journal of International Migration and Integration, 24(2), 407– 426.*
28. Grzymała – Moszczyńska, H., Grzymała – Moszczyńska, J., Durlik, J. ir Szydłowska, P., (2015). *(Nie)łatwe powroty do domu? Funkcjonowania dzieci i młodzieży powracających z emigracji.* Warszawa: Fundacja Centrum im. prof. Bronisława Geremka
29. Gulei, A., (2016). Rolul imaginii sociale în asigurarea protecției copiilor remigranți *Journal of Social Economy, VI(1), 123–140.*
30. Haase, M. ir Honerath, P., (2016). *Return Migration and Reintegration Policies: A primer*. Germany: The Integration Strategy Group
31. Hasanovic, M., Šmigalovic, D. ir Fazlovic, M., (2020). Migration and acculturation: what we can expect in the future. *Psychiatria Danubina, 32(3), 386–395.*
32. Heckmann, F., (2005). *Integration and integration policies: IMISCOE network feasibility study*. Bamberg: europäisches forum für migrationsstudien (efms) Institut an der Universität Bamberg
33. Eurydice, (2019). *Integrating Students from Migrant Backgrounds into Schools in Europe: National Policies and Measures. Eurydice Report*. Luxembourg: Publications Office of the European Union
34. Jakavonytė–Staškuvienė, D., Kuktienė, R., Kuolienė, I. ir Stankutė–Matė, K., (2022). *Grįžusių Lietuvos Respublikos piliečių ir atvykusių užsieniečių ugdymo organizavimo modelių aprašas.* Vilnius: Nacionalinė švietimo agentūra
35. Jankaitė, J. ir Budrytė, M., (2021). Lietuvos diasporos tyrimų apžvalga. Išvados. Prieiga per internetą: https://data.kurklt.lt/wp-content/uploads/2023/04/Diasporos-tyrimu-apzvalga.pdf
36. Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto komentarai. Prieiga per internetą: http://vtaki.lt/lt/teisine-informacija/tarptautine-praktika/jungtiniu-tautu-vaiko-teisiu-komiteto-komentarai
37. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija. Prieiga per internetą: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19848
38. Jurek, A., (2015). Psychologiczne aspekty doświadczeń migracyjnych u dzieci i młodzieży. *Migracja, tożsamość, dojrzewanie. Adaptacja kulturowa dzieci i młodzieży z doświadczeniem migracyjnym* (p. 27–61) Warszawa: Fundacja na rzecz Różnorodności Społecznej

39. Kabat, D. ir Rudnicki, Z., (2009). Integracja międzynarodowa: problemy konceptualizacji i definicji. *Zeszyty naukowe, 795, 57–101*.
40. Kairė, S., (2019). *Į Lietuvą grįžusių / atvykusių vaikų integracija į švietimo sistemą skirtingų savivaldybių mokyklose.* Prieiga per internetą: https://data.kurklt.lt/wp-content/uploads/2023/04/i-Lietuva-griztanciu-vaiku-integracija-i-svietimo-sistema_-esama-situacija-06.14.pdf
41. Kamińska, K., (2019). Edukacja dzieci z doświadczeniami migracyjnymi w polskiej szkole – problemy i wyzwania. *Edukacja, 3(150), 18–28.*
42. King, R. ir Kuschminder, K., (2022). Handbook of Return Migration. *Introduction: definitions, typologies and theories of return migration* (p. 1-22). Jungtinė Karalystė: Edward Elgar Publishing
43. Klorek, N., (2015). Dzieci i młodzież z doświadczeniem migracyjnym z *Migracja, tożsamość, dojrzewanie. Adaptacja kulturowa dzieci i młodzieży z doświadczeniem migracyjnym* (p. 14–19) Warszawa: Fundacja na rzecz Różnorodności Społecznej
44. Kuznecovienė, J. (2009). Lietuvių imigrantų Norvegijoje, Anglijoje ir Ispanijoje įsitraukimo strategijos: nuo konformizmo iki navigacijos. *Filosofija. Sociologija, 20(2), 96–103.*
45. Li D. ir Guo X., (2023). The effect of the time parents spend with children on children's well-being. *Frontiers in Psychology, 3(14), 1–11*.
46. *Lietuvos diasporos apklausa*, (2023). Vilnius: UAB Vilmorus. Prieiga per internetą: *https://www.urm.lt/uploads/default/documents/LIETUVOS%20DIASPOROS%20APKLAUSA%202022.pdf*
47. Lietuvos Respublikos Konstitucija, (1992). *Valstybės Žinios*, 33–1014
48. Lietuvos Respublikos Švietimo, mokslo ir sporto ministerija (2020) Migrantų integravimas bendrojo ugdymo mokyklose. *Švietimo problemos analizė 2020 lapkritis, Nr. 7 (185)* Vilnius: Nacionalinės švietimo agentūros Infrastruktūros plėtros departamento IT, leidybos ir logistikos skyrius
49. Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija, (2023). Informacinė svetainė – Grįžtu į Lietuvą. *Pagalba mokiniui*. Prieiga per internetą: https://griztu.urm.lt/griztu/lt/svietimas-ir-mokslas/svietimas/pagalba-mokiniui
50. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas. Prieiga per internetą: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.26397/asr
51. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija, (2023). Lietuvos migracijos politikos krypčių įgyvendinimo ir migracijos procesų stebėsenos 2022 m. ataskaita. Prieiga per internetą:

https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/LT_versija/Migracija/LIETUVOS%20MIGRACIJOS%20POLITIKOS%20KRYP%C4%8CI%C5%B2%20%C4%AEGYVENDINIMO%20IR%20MIGRACIJOS%20PROCES%C5%B2%20STEB%C4%96SENOS%20ataskaita%202022.pdf

52. Lizarazu, M. R., (2020). Integration ist definitiv nicht unser anliegen, eher schon desintegration. Postmigrant renegotiations of identity and belonging in contemporary Germany. *Humanities, 9(2), 42*
53. Luca, C., Foca, L., Gulei, A.–S. ir Brebulet, S.–D., (2012). *Remigrația copiilor români 2008-2012*. Romania: Asociatia alternative Sociale
54. Lukočiutė L., Mažeikis G. ir Mickutė R., (2009). Hermeneutinė klasė: iš užsienio grįžusių mokinių tapatybės švytuoklė ir jos supratimas. *Jaunųjų mokslininkų darbai. 2009, Nr. 4 (25), 44–49.*
55. Machul – Telus, B., (2014). Dziecko w roli migranta. Psychopedagogiczne skutki migracji. *Ośrodek Rozwoju Edukacji.* Prieiga per internetą: https://www.ore.edu.pl/?s=Dziecko+w+roli+migranta.+Psychopedagogiczne+skutki+migracji&res_type=zasoby
56. Makarevičienė, A., Budginaitė–Mačkinė, I., Erentaitė, R., Strauka, O. ir Valansevičiūtė, G., (2018). *Švietimo paslaugų sugrįžusiems asmenims poreikio savivaldybėse tyrimas. Galutinė tyrimo ataskaita.* Prieiga per internetą: https://smsm.lrv.lt/uploads/smsm/documents/files/svietimas/%C5%A0vietimo%20paslaugos%20sugr%C4%AF%C5%BEusiems_galutin%C4%97%20ataskaita_20181120.pd
57. Manzoni, C. ir Rolfe, H., (2019). *How schools are integrating new migrant pupils and their families.* National Institute of Economic and Social Research
58. Martinsone B., Grosa D., Beinerte K. ir Ozola–Cīrule I., (2022). How to integrate return migrant students in class. *The guide for teachers working with children of return migrants*. (p. 14–20) Riga. Latvian Language Agency
59. Matonytė, I. ir Klementjevienė, A., (2011). Ne Europos Sąjungos šalių mokslininkų integracija Lietuvos universitetuose, *Viešoji politika ir administravimas, 10(1), p. 79–90.*
60. McAuliffe, M. ir Triandafyllidou, A., (eds.), (2022). *World Migration Report 2022*, Geneva: International Organization for Migration
61. Migracijos informacijos centras. Renkuosi Lietuvą. *IOM Lietuva Migracijos informacijos centras*. Prieiga per internetą: https://www.renkuosilietuva.lt/lt/apie-mus/
62. Migracijos informacijos centras. Renkuosi Lietuvą. *.Švietimo pagalba grįžtantiems vaikams.* Prieiga per internetą: https://www.renkuosilietuva.lt/lt/mokyklos-priimancios-griztancius-vaikus/

63. Mohamed, M.–A. ir Abdul–Talib A.–N., (2020). Push–pull factors influencing international return migration intentions: a systematic literature review. *Journal of Enterprising Communities People and Places in the Global Economy 14(2), 231–246.*
64. Mokymo lėšų apskaičiavimo, paskirstymo ir panaudojimo tvarkos aprašas. Prieiga per internetą:https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/acd82c9188fa11e8aa33fe8f0fea665f/asr
65. Ndreka, A., (2019). Return migration and reintegration of returnees challenges in the origin country. *Sciendo RSC, 11(3), 4–24.*
66. Newman, M. A., (2018). Parental Involvement of Immigrant Parents: A Meta – Synthesis. *Educational Review 71(3) 362–381.*
67. Niewiadomska, I., Jurek, K. ir Wośko, P., (2022). Społeczno-demograficzne czynniki warunkujące pozytywne postawy wobec imigrantów. Badanie przekrojowe wśród osób mających kontakt z imigrantami z racji pełnionych funkcji zawodowych. *Zeszyty Naukowe KUL 65, 2(258), 59–74.*
68. Nilsson, J. ir Bunar, N., (2016). Educational Responses to Newly Arrived Students in Sweden: Understanding the Structure and Influence of Post – Migration Ecology. *Scandinavian Journal of Educational Research, 60(4), 399–416.*
69. Novicka, E., (2015). Dzieci w migracjach. Doświadczenia z badań w Polsce. *Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny, 2(156), 123–143.*
70. Nuosekliojo mokymosi pagal bendrojo ugdymo programos tvarkos aprašas. Prieiga per internetą: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.253802/asr
71. Organisation for Economic Co-operation and Development, (2015). *Helping immigrant students to succeed in school – and beyond*. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development
72. *Pagrindiniai lietuvių diasporos nuogąstavimai dėl grįžimo į Lietuvą,* (2021). Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija
73. Parfieniuk, I., (2009). Między marginalizacją a integracją. Wybór jednostkowych strategii akulturacyjnych i ich uwarunkowania. *Procesy migracji w społeczeństwie otwartym. Perspektywa edukacji międzykulturowej* (p.–306). Białystok: Trans Humana Wydawnictwo Uniwersyteckie
74. Paszkowska, R., (2019). Adaptacja kulturowa i akulturacja. *Kurs: Laboratorium komunikacji międzynarodowej i międzykulturowej*. Prieiga per internetą: https://e-uczelnia.uek.krakow.pl/course/view.php?id=9564
75. Poderienė, N. ir Tamulionienė, A., (2020). *Įveikti atskirtį: grįžusių iš užsienio vaikų kalbinė integracija. Mokslo studija*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas

76. Popa, M. C., Brebulet, S. D., Gherasim, D. G., Petursdottir, G., Montagna, A., Costa, V. ir Serafimoska, R., (2019). Remigrant children in European schools. Theoretical background and research results. Romania: Alternative educationale
77. Rupšienė, L., (2007). *Kokybinių tyrimų duomenų rinkimo metodologija.* Klaipėda: Klaipėdos universitetas
78. Sironi, A., Bauloz, C. ir Emmanuel, M., (2019). *Glossary on Migration. International Migration Law, N° 34,* Geneva: International Organization for Migration
79. Spinter tyrimai, (2020). *Iš užsienio grįžusių Lietuvos piliečių reintegracijos problematikos tyrimas*. Prieiga per internetą: https://www.renkuosilietuva.lt/file/repository/Ataskaita_IOM_grizusieji_migrantai_202011.pdf
80. Spinter tyrimai, (2022). *Užsienio lietuvių (re)integracija – kokių paslaugų trūksta ir kas padėjo grįžusiems gyventi į Lietuvą?.* Prieiga per internetą: https://www.renkuosilietuva.lt/file/repository/Tyrimas_uzsienio_lietuviu_re_integracijos_paslaugos_2022.pdf
81. Szydłowska, P., Durlik, J. ir Grzymała – Moszczyńska, H., (2019). Returning Children Migrants – Main Challenges in School Environment. *Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny, 1(171), 171–192.*
82. Tarraga García, V., García Fernandez, B. ir Ruiz–Gallardo, J.R., (2018). Home-based family involvement and academic achievement: a case study in primary education. *Educational Studies, 44*(3), *361–375.*
83. United Nations General Assembly, (2019). *Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration.* Prieiga per internetą: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_73_195.pdf
84. United Nations, (2017). *Joint general comment No. 4 (2017) of the Committee on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families and No. 23 (2017) of the Committee on the Rights of the Child on State obligations regarding the human rights of children in the context of international migration in countries of origin, transit, destination and return.* Geneva: United Nations
85. Užsieniečių ir Lietuvos Respublikos piliečių, atvykusių ar grįžusių gyventi ir dirbti Lietuvos Respublikoje, vaikų ir suaugusiųjų ugdymo išlyginamosiose klasėse ir išlyginamosiose mobiliosiose grupėse tvarkos aprašas. Prieiga per internetą: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.261598?jfwid

86. *Užsienio reikalų ministerija pradėjo teikti informaciją grįžimo į Lietuvą klausimais*, (2024). Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija. Prieiga per internetą: https://www.urm.lt/default/lt/naujienos/uzsienio-reikalu-ministerija-pradejo-teikti-informacija-grizimo-i-lietuva-klausimais
87. Ünsal, Y. ir Atanur–Baskan, G., (2021). The Problems of Teachers Who Have Immigrant Students in their Classes and Solutions. *Journal of Computer and Education Research, 9(17), 199–224.*
88. Valstybinė duomenų agentūra. *Lietuvos gyventojai (2020 m. leidimas).* Oficialiosios statistikos portalas. Prieiga per internetą: https://osp.stat.gov.lt/lietuvos-gyventojai-2020/gyventoju-migracija/tarptautine-migracija
89. Valstybinė duomenų agentūra. *Lietuvos gyventojai (2023 m. leidimas).* Oficialiosios statistikos portalas. Prieiga per internetą: https://osp.stat.gov.lt/lietuvos-gyventojai-2023/gyventoju-migracija/tarptautine-migracija
90. Vathi, Z. & Duci, V., (2014). Making other dreams: The impact of migration on the psychosocial wellbeing of Albanian-origin children and young people upon their families' return to Albania. *Childhood, 23(1), 1–16.*
91. Vilniaus lietuvių namai, (2021) Internetinė svetainė. *Misija ir vizija.* Prieiga per internetą: https://www.lnamai.lt/misija-ir-vizija/
92. Winiecka, K., (2015). Adaptacja społeczna rodzin młodych migrantów polskich mieszkających w Londynie. *Rodzina wobec wyzwań współczesności. Wybrane problemy* (p. 217–232). Wrocław: Oficyna Wydawnicza Arboretum
93. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. Prieiga per internetą: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.278385
94. Wojtaszczyk, A.K., (2006). *Integracja europejska: wstęp.* Warszawa: Wydawnictwo naukowe i profesjonalne
95. Žydžiūnaitė, V. ir Sabaliausko, S., (2017). Kokybinių tyrimų etika. *Kokybiniai tyrimai. Principai ir metodai* (p. 332–367), Vilnius: Vaga
96. 2023–2024 ir 2024–2025 mokslo metų pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų bendrieji ugdymo planai. Prieiga per internetą: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/75123d50e26411ed9978886e85107ab2/asr

Ovčinikova J. (2024) *Lietuvių reemigrantų vaikų integracijos bendrojo ugdymo mokyklose iššūkiai* (magistro baigiamasis darbas). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe nagrinėjami lietuvių reemigrantų vaikų integracijos bendrojo ugdymo mokyklose iššūkiai. Pirmame darbo skyriuje pateikiama integracijos samprata migracijos kontekste, aptariami reemigrantų integracijos aspektai ir pristatoma reemigrantų integracijos situacija Lietuvoje. Antrame skyriuje kalbama apie reemigrantų vaikų integracijos bendrojo ugdymo įstaigoje poreikį bei jos galimybes ir aptariama reemigrantų vaikų integracijos bendrojo ugdymo mokykloje situacija Lietuvos Respublikoje. Trečiame darbo skyriuje aprašoma tyrimo metodologija bei pristatomi tyrimo metu surinkti ir išanalizuoti duomenys apie asmeninius, šeimos bei mokyklos reemigrantų vaikų integraciją bendrojo ugdymo įstaigose įtakojančius veiksnius reemigrantų vaikų ir tėvų požiūriu.

Pagrindiniai žodžiai: vaikai, reemigracija, integracija, vaikų teisės

Ovčinikova J. (2024) *Challenges of the integration of Lithuanian remigrant children in schools of general education* (master thesis). Vilnius: Mykolas Romeris University

ANNOTATION

The Master's thesis examines the challenges of integration of Lithuanian remigrant children in general education schools. The first chapter of the thesis introduces the concept of integration in the context of migration, discusses the aspects of integration of remigrants and presents the situation of integration of remigrants in Lithuania. The second chapter deals with the need for and possibilities of integration of remigrant children in general education institutions and discusses the situation of integration of remigrant children in general education education in the Republic of Lithuania. The third chapter of the thesis describes the study methodology and analyses the data collected during the study on personal, family and school factors influencing the integration of remigrant children in general education institutions from the point of view of remigrant children and their parents.

Keywords: children, re-emigration, integration, children's rights

Ovčinikova J. (2024) *Lietuvių reemigrantų vaikų integracijos bendrojo ugdymo mokyklose iššūkiai* (magistro baigiamasis darbas). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas

SANTRAUKA

Tarptautinė migracija – nuolat besikeičiantis ir pasaulio visuomenes paliečiantis reiškinys. Kalbant apie migracijos procesus, būtina atsižvelgti ir į neatsiejamą tarptautinės migracijos elementą – reemigraciją. Kartu su tėvais iš užsienio atvyksta ir skirtingą migracijos patirtį turinčių mokyklinio amžiaus vaikų, kurie susiduria su pagrindine integracijos aplinka – nauja ugdymo įstaiga. Nepaisant Lietuvoje galiojančių teisės aktų ir vykdomų iniciatyvų, dalis bendrojo ugdymo mokyklų nėra pasiruošusios reemigrantų vaikų integracijai. Mokykloms ir jų steigėjams patiems renkantis bei įgyvendinant konkrečius reemigrantų vaikų ugdymo poreikius ir kokybiškas paslaugas užtikrinančius būdus bei priemones, buvo iškeltos tyrimo problemos: kokios vaikų integraciją mokykloje lengvinančios priemonės pasiteisina? Su kokiomis vaikų integracijos bendrojo ugdymo įstaigoje procese kliūtimis susiduria lietuvių reemigrantų vaikai ir jų tėvai? Tyrimo objektas – lietuvių reemigrantų vaikų integracija bendrojo ugdymo mokyklose. Šio darbo tikslas yra išsiaiškinti iššūkius, kylančius lietuvių reemigrantų vaikams integruojantis bendrojo ugdymo įstaigose. Tikslui pasiekti buvo iškelti uždaviniai: atskleisti reemigrantų integracijos proceso ypatumus, išnagrinėti reemigrantų vaikų integracijos bendrojo ugdymo įstaigose veiksnius ir priemones, išanalizuoti asmeninius, šeimos ir mokyklos veiksnius bei iššūkius, susijusius su lietuvių reemigrantų vaikų integracija Vilniaus bendrojo ugdymo įstaigose. Tyrimo metodika: mokslinės literatūros ir teisės aktų analizė, pusiau struktūruotas interviu, turinio analizės metodas.

Išanalizavus tyrimo dalyvių reemigrantų vaikų ir jų tėvų pusiau struktūruotų interviu metu gautus duomenis buvo išskirti asmeniniai, šeimos bei mokyklos veiksniai, tiek padėję integruotis Vilniaus bendrojo ugdymo įstaigose, tiek trukdę sklandžiam integracijos procesui. Prie asmeninių integraciją mokykloje įtakojančių veiksnių yra priskiriamos vaiko charakterio savybės, turimas lietuvių kalbos žinių lygis, dedamos mokymosi pastangos, daugiakalbystė, pasiryžimas susirasti draugų, aktyvus laisvalaikis. Tuo tarpu lietuvių kalbos mokymasis, jos puoselėjimas gyvenant užsienyje ir tėvų įsitraukimas į vaiko ugdymo procesą persikėlus į tėvų kilmės šalį yra priskiriami šeimos integracijos procesą ugdymo įstaigoje veikiantiems faktoriams. Mokyklos veiksniai apima klasės mokinių, klasės auklėtojos, mokytojų, švietimo pagalbos specialistų, mokytojų padėjėjų bei administracijos ir mokyklos aptarnaujančio personalo veiksmus integruojant reemigrantų vaikus mokykloje.

Magistro baigiamojo darbo pabaigoje yra pateikiamos išvados ir rekomendacijos reemigrantų vaikų integracijos Vilniaus bendrojo ugdymo mokyklose proceso tobulinimui.

Ovčinikova J. (2024) *Challenges of the integration of Lithuanian remigrant children in schools of general education* (master thesis). Vilnius: Mykolas Romeris University

SUMMARY

International migration is an ever-changing phenomenon that affects societies around the world. In the context of migration processes, it is necessary to take into account an integral element of international migration, i.e. re-emigration. Parents from abroad are accompanied by school-age children with different migration backgrounds, who are confronted with the main integration environment – a new educational institution. Despite the legislation and initiatives in place in Lithuania, some general education schools are not prepared for the integration of remigrant children. As schools and their founders choose and implement specific ways and means to meet the specific educational needs of remigrant children and to ensure quality services, the following research questions were raised: what are the most effective measures to facilitate the integration of children in school? What are the main obstacles faced by Lithuanian remigrant children and their parents in the process of their integration into the general education environemnt? The object of the study is the integration of Lithuanian remigrant children at school. The aim of this study is to investigate the challenges of integration of Lithuanian remigrant children into the general education environment. In order to achieve this goal, the following tasks were set: to reveal the peculiarities of the integration process of remigrant children, to analyse the factors and measures of the integration of remigrant children in general education institutions, to analyse the personal, family and school factors and challenges related to the integration of Lithuanian remigrant children in general education institutions in Vilnius. Methodology of the study: analysis of scientific literature and legal acts, semi-structured interviews, content analysis method.

The analysis of the semi-structured interviews with the children and parents of the participants in the study identified personal, family and school factors that both helped and hindered the integration process in Vilnius general education institutions. The personal factors influencing school integration include the child's character qualities, the level of Lithuanian language skills, learning efforts, multilingualism, willingness to make friends, active leisure time. Meanwhile, the learning of the Lithuanian language, its cultivation while living abroad and parental involvement in the child's education process after moving to the parents' country of origin are classified as factors influencing the process of family integration in the educational institution. School factors include the actions of the classroom pupils, the homeroom teacher, the teachers, the educational support specialists, the teaching assistants, and the administration and the school support staff in integrating remigrant children in the school.

At the end of the Master's thesis, conclusions and recommendations for the improvement of the process of integration of remigrant children in the Vilnius general education school are presented.

PRIEDAI

1 PRIEDAS. Iš dalies struktūruoto interviu klausimai informantams tėvams

Klausimų grupė	**Tema**	**Klausimai**
I	Tėvų ir vaikų pasirengimas atvykti į Lietuvą	1. Kas Jus paskatino grįžti į Lietuvą? 2. Kaip ir kur Jūsų vaikas susipažino su lietuvių kalba ir ją vartojo?
II	Bendrojo ugdymo įstaigos ir klasės pasirinkimas	3. Kaip radote vaikui mokyklą atvykus į Lietuvą? 4. Kaip ir kas nusprendė kurioje klasėje mokysis jūsų vaikas?
III	Tėvų patirtis vaikams lankant bendrojo ugdymo įstaigą	5. Kuo Jūs labiausiai džiaugėtės, kai Jūsų vaikas pradėjo lankyti mokyklą? 6. Su kokiais sunkumais Jūs, kaip mama/tėtis, susidūrėte, kai Jūsų vaikas pradėjo lankyti mokyklą? 7. Kas ir kaip Jums padėjo išspręsti su vaiku susijusius mokyklinius sunkumus?
IV	Vaikų patirtis lankant bendrojo ugdymo įstaigą	8. Kuo labiausiai džiaugėsi Jūsų vaikas mokykloje pradėjęs ją lankyti? 9. Kaip Jūsų vaikas šiandien jaučiasi mokykloje? 10. Su kokiais sunkumais susidūrė Jūsų vaikas mokykloje? 11. Kas ir kaip padėjo Jūsų vaikui įveikti mokykloje kilusius sunkumus?
V	Vaikų integracijos bendrojo ugdymo įstaigoje gerinimo galimybės	12. Kas, Jūsų manymu, galėtų padėti lietuvių reemigrantų vaikams lengviau integruotis mokykloje? 13. Ką galėtumėte patarti vaikų turintiems lietuvių emigrantams, nusprendusiems grįžti į Lietuvą?

2 PRIEDAS. Iš dalies struktūruoto interviu klausimai informantams vaikams

Klausimų grupė	**Tema**	**Klausimai**
I	Vaiko integracijos patirtis pradėjus lankyti mokyklą	1. Kas tau mokykloje, į kurią atvykai patiko labiausiai? 2. Ar buvo kokių sunkumų pradėjus lankyti mokyklą? 3. Kaip įvyko tavo pirmas susitikimas su tavo klasės vaikais? 4. Kaip įvyko tavo pirmas susitikimas su tavo klasės mokytoja?
II	Vaiko dabartinė situacija mokykloje	5. Kas mokykloje tave džiugina? 6. Kas mokykloje tave liūdina? 7. Kokios pagalbos šiandien tau reikia iš mokytojų, klasės auklėtojos ar kitų žmonių mokykloje, kad jaustumeisi geriau ir mokytis tau būtų lengviau?
III	Vaikų integracijos ugdymo įstaigoje tobulinimo galimybės	8. Ką padarytum, ką pakeistum mokykloje, kad iš užsienio atvykstantiems mokiniams mokykloje būtų lengviau mokytis ir jie gerai jaustųsi?

3 PRIEDAS. Demografiniai duomenys apie informantus tėvus

	1 INT.	2 INT.	3 INT.	4 INT.	5 INT.	6 INT.	7 INT.	8 INT.	9 INT.
Šalis, iš kurios atvyko	Turkija	Airija	Ispanija	Anglija	Anglija	Anglija	Anglija	Jungtiniai Arabų Emyratai	Airija
Vaikų skaičius šeimoje	2	1	2	1	2	3	2	3	2
Vaiko (-ų) amžius išvykimo į užsienį momentu	-	3 m.	3 m. 8 m.	6 m.	-	-	-	-	-
Vaiko (-ų) amžius grįžimo į Lietuvą momentu	Merg. 11 m. Bern. 10 m.	Merg. 10 m.	Merg. 8 m. Merg. 13 m.	Merg. 10 m.	Bern. 9 m. Merg. 9 m.	Bern. 10 m. Merg. 9 m. Trečias vaikas gimė grįžus į Lietuvoje	Merg. 7 m. Merg. 8 m.	Merg. 8 m. Bern. 6 m. Bern. 1,5 m.	Merg. 12 m. Bern. 14 m.
Mamos amžius (interviu metu)	37 m.	40 m.	40 m.	36 m.	40 m.	33 m.	34 m.	45 m.	46 m.
Tėvo amžius (interviu metu)	45 m.	42 m.	42 m.	Nėra informacijos	45 m.	34 m.	37 m.	53 m.	44 m.
Mamos tautybė	lietuvė	lietuvė	lenkė	lietuvė	totorė	lietuvė	lietuvė	rusė	lietuvė
Tėvo tautybė	turkas	rusas	lietuvis	Nėra informacijos	lietuvis	rusas	lietuvis	lietuvis	lenkas

4 PRIEDAS. Demografiniai duomenys apie informantus vaikus

	1 INT.	2 INT.	3 INT.	4 INT.	5 INT.	6 INT.	7 INT.	8 INT.
Informanto lytis	Mot.	Vyr.	Mot.	Mot.	Mot.	Mot.	Mot.	Vyr.
Informanto amžius interviu metu	13 m.	10 m.	11 m.	12 m.	10 m.	9 m.	12 m.	12 m.
Informanto amžius grįžimo, atvykimo į Lietuvą momentu	12 m.	10 m.	11 m.	10 m.	8 m.	7 m.	9 m.	9 m.
Informanto amžius išvykimo į užsienį momentu	-	-	-	3 m.	3 m.	-	-	-
Šalis, kurioje gyveno	Airija	Turkija	Turkija	Airija	Ispanija	Anglija	Anglija	Anglija

5 PRIEDAS. Informantų tėvų sutikimas dalyvauti tyrime

SUTIKIMAS DALYVAUTI TYRIME

202… m. ……. mėn. .... d.

Vilnius

Aš, ..., sutinku dalyvauti tyrime „Lietuvių reemigrantų vaikų integracijos mokykloje iššūkiai“. Atliekamu tyrimu siekiama išsiaiškinti iššūkius, kylančius reemigrantų vaikų integracijos Vilniaus miesto bendrojo ugdymo mokyklų procese.

Esu informuota (-as) ir sutinku, kad

- ✓ dalyvavimas tyrime yra savanoriškas, todėl bet kada galiu iš jo pasitraukti;
- ✓ surinkta informacija bus naudojama tik apibendrintai duomenų analizei mokslo tikslais;
- ✓ mano tikrasis vardas, pavardė bei pokalbio metu paminėtų kitų asmenų vardai, pavardės atskleidžiami nebus nei renkant duomenis, nei rengiant tyrimo ataskaitą. Visais atvejais bus vartojami tik slapyvardžiai;
- ✓ interviu metu bus daromas garso įrašas.

....

(parašas) (vardas, pavardė)

Jeigu kiltų klausimų dėl atliekamo tyrimo, galima drąsiai kreiptis el. paštu .....

6 PRIEDAS. Informantų tėvų sutikimas dėl jų vaikų dalyvavimo tyrime

SUTIKIMAS DALYVAUTI TYRIME

202… m. …….. mėn. ..... d.

Vilnius

Aš, ..., sutinku, kad mano dukra / sūnus ..... dalyvautų tyrime „Lietuvių reemigrantų vaikų integracijos mokykloje iššūkiai“. Atliekamu tyrimu siekiama išsiaiškinti iššūkius, kylančius reemigrantų vaikų integracijos Vilniaus miesto bendrojo ugdymo mokyklų procese.

Esu informuota (-as) ir sutinku, kad

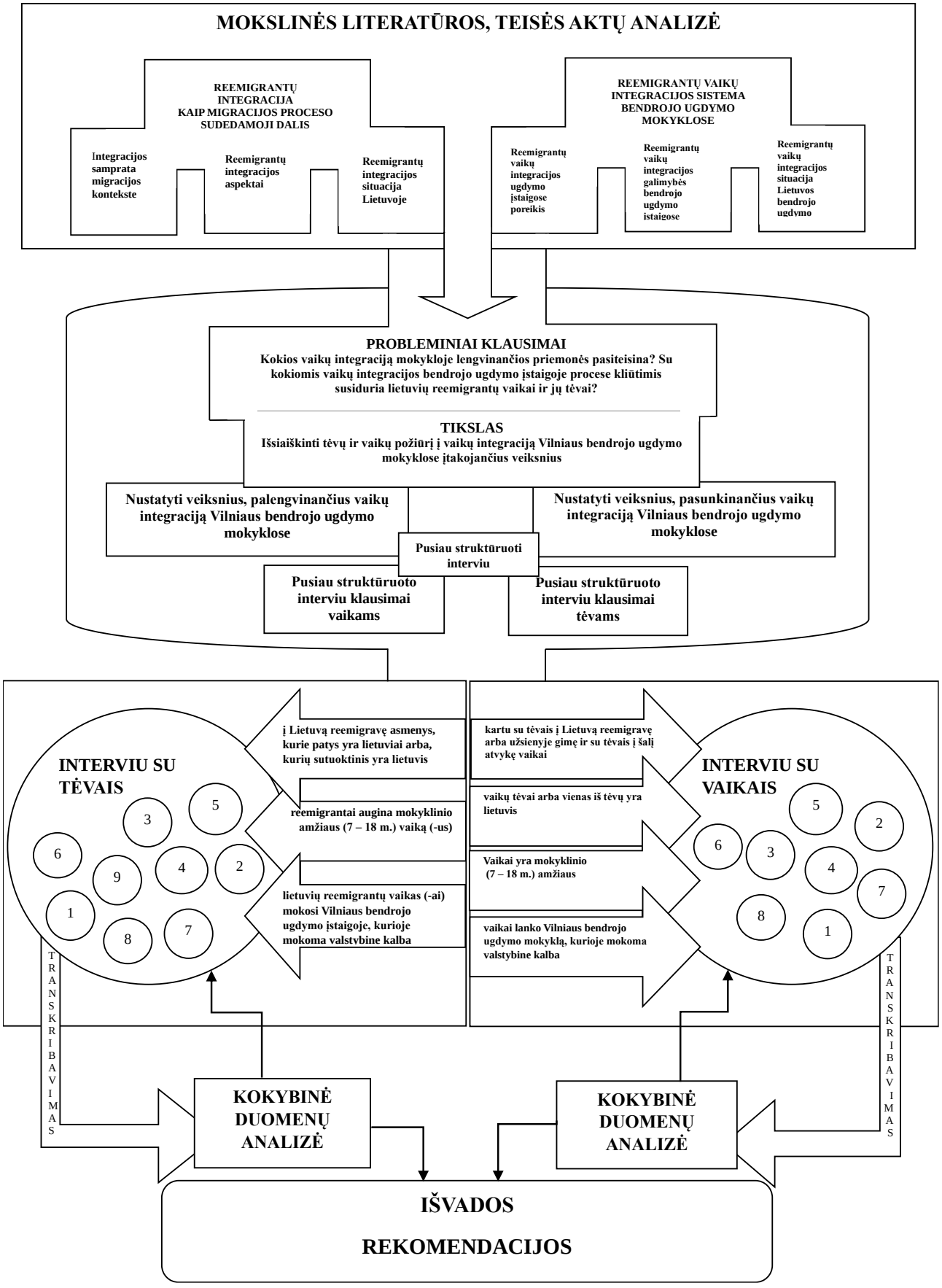
- ✓ dalyvavimas tyrime yra savanoriškas, todėl bet kada dukra/sūnus gali iš jo pasitraukti;
- ✓ surinkta informacija bus naudojama tik apibendrintai duomenų analizei mokslo tikslais;
- ✓ dukros/sūnaus tikrasis vardas, pavardė bei pokalbio metu paminėtų kitų asmenų vardai, pavardės atskleidžiami nebus nei renkant duomenis, nei rengiant tyrimo ataskaitą. Visais atvejais bus vartojami tik slapyvardžiai;
- ✓ interviu metu bus daromas garso įrašas.

....

(parašas) (vardas, pavardė)

Jeigu kiltų klausimų dėl atliekamo tyrimo, galima drąsiai kreiptis el. paštu .....

7 PRIEDAS. Tyrimo organizavimo etapai

8 PRIEDAS. Asmeniniai veiksniai, palengvinę vaikų integraciją mokyklose (tėvų nuomonė)

Kategorija	**Subkategorija**	**Iliustracijos**
Vaiko charakterio savybės	Vaikas yra drąsus	ji labai drąsi, jinai nebijo paklausti, jeigu kažko nesupranta, jinai nebijo pasirodyti kvaila, jinai tiesiog eina ir klausia ir bendrauja. Kaip jai gaunasi, taip jinai bendrauja (2) / bet jinai nesigėdija. Jinai labai drąsi, šneka, bando, jai nėra problemų su tuo.<...> jinai tikrai nebijojo niekur nei suklysti, nei kažką ne taip padaryti, pasakyti. (6) / nėra šiai dienai drovūs (7)
	Vaikas yra aktyvus, veiklus	Jinai visur lanko <...> Jinai aplamai labai veikli (6) / tokia labai guvi, labai aktyvi (3)
	Vaikas nuolat šypsosi	pas jį nebuvo išvis tų bendravimo problemų. Jis gal toks visada besišypsantis, tai jam paprasčiau (8)
	Vaikas nori pirmauti	jinai tada stengdavosi, o jinai jau baisiai nori gerai mokintis, jo. Jai reikia suspėti ir būti dar netgi ir pirmai (8)
	Vaikas laisvai, betarpiškai bendrauja	jie laisvesni, jie laisviau bendrauja <...> komunikabilūs (7) / jie mažiau sukaustyti. <...> yra tas bendravimas betarpiškas toks, jie lengviau susieina su žmonėmis (8)
Vaiko gebėjimai	Vaikas nepamiršo lietuvių kalbos	vyresnėlei grįžo tie įgūdžiai lietuviški. Ji nieko nepamiršo, ir tą kalbą ir viską ir iš karto sau vertė visus iš mokyklos terminus (3)
Aktyvus vaiko laisvalaikis	Vaikas laisvą laiką leidžia lauke	užtai pusę savo klasės praktiškai pažino kieme. Tai jai adaptuotis čia labai lengva buvo (6)
	Vaikas puoselėja savo pomėgius	dukrai labai patinka skaityti, tai užsirašė neseniai vat į biblioteką <...> dabar vat kas savaitę gal kas 2, 3 sykius nueina į biblioteką ir netgi vat ir užsako patinkančias knygas (5)
Daugiakalbystės įtakotas draugų suradimas	Vaikas surado anglakalbį draugą	Rado, aišku, irgi ten vieną berniuką gal dviem ar trim klasėm vyresnį anglakalbį <...> iki šiol jie draugauja (6) / dabar susiradus netgi draugių, jinai kalba angliškai (2)
	Vaikas surado migracijos patirties turintį draugą	viena iš tų draugių irgi buvo grįžusi prieš metus <...> viena kitą labai suprato, kaip tai yra (6) / Iš karto, labai greitai draugus susirado. <...> Nes pas ją yra klasiokė irgi atvažiavusi iš kitos šalies (3)

9 PRIEDAS. Asmeniniai veiksniai, palengvinę vaikų integraciją mokyklose (vaikų nuomonė)

Kategorija	**Subkategorija**	**Iliustracijos**
Vaiko charakterio savybės	Vaikas nebijo kalbėti prieš visą klasę	Nebijau kalbėti prieš visą klasę (1)
	Vaikas drąsiai klausia	aš pas budėtoją paklausiau <...> draugės paklausiau <...> mokytojos (1) / tiesiog, jeigu nesuprasdavau, paklausdavau <...> tai paklausiu draugo <...> ir mokytojos (8) / Ir jeigu aš nesuprantu, tai aš jos paklausiu (mokytojos) (5)
	Vaikui smalsu kokia bus mokykla, kokia tvarka	man buvo įdomu, kokia bus kita tvarka ir kaip <...> buvo smalsu apžiūrėti, ką, kokia bus mokykla (7)
	Vaikas džiaugiasi skirtingais reikalavimais	Aš džiaugiuosi, kad skirtingi mokytojai <...> Patinka, kad jie skirtingi <...> Yra skirtingi reikalavimai (7)
Vaiko pasiryžimas susirasti draugų	Vaikas susirado draugų, kai išmoko kalbėti lietuviškai	daugiau išmokau kalbėti lietuviškai, tai galėjau bendrauti su kitais <...> per antrą pusmetį 6 klasėje susidraugavau (1) / po to, kai aš jau, nu, taip mokėjau kalbėti lietuviškai, aš jau su visais susidraugavau (6)
	Vaikas padeda, paaiškina klasės mokiniams	mes tada suprantam ir pasakom kitiems mokiniams (8)
	Vaikas užkalbina klasės mokinį, atsisėda kartu	kai aš atėjau iš karto, tai ten viena klasiokė ir aš jos paklausiu koks jos vardas. Paskui pradėjom ten draugauti (5) / aš atsisėdau prie jos ir tada <...> jinai atsisėdo vėl prie manęs ir pradėjom kalbėti ir susidraugavom (1) / Mes ėjom į lauką sporto ir aš atėjau pas toki mergaitę X ir pakalbėjom biškutį ir, nu, kažkaip ir susidraugaujam (4)
Draugų pasirinkimas nulemtas daugiakalbystės	Vaikas renkasi vaikus, kurie kalba kitomis kalbomis	Ir jie mane pripažino su visais ir dabar aš turiu draugų grupę, ir ten visi jie labai gerai supranta angliškai. Tai jei ko aš galiu angliškai sakyt. <...> Tai mes angliškai kalbam. (4) / aš tada lietuvių nelabai mokėjau. Tai ten buvo pora vaikų, kurie rusiškai mokėjo kalbėti. Tai aš su jais draugavau (6)
	Vaikas surado vaiką, atvykusį iš užsienio	Yra viena iš 7c (draugė), irgi iš Airijos (1)
	Vaikas bendrauja su kitais užsieniečiais	man labai patiko tie lietuvių pamokos su kitais užsieniečiais. Ten tai bendravau, nes irgi ten užsieniečiai buvo (1)
Dedamos mokymosi pastangos	Vaikas stengiasi geriau mokytis	pradėjau geriau mokytis (8)
	Vaikas mokosi papildomai	Pas mus yra tokios per *Zoom* angliškos pamokos, ten ir matematika <...> Mokytoja mums paaiškina ir mes tada suprantam (8)
	Vaikas kartais namuose daugiau pasimoko lietuvių kalbos	Ir aš irgi namuose biški pasimokau kartais (daugiau lietuvių kalbos) (1)
	Vaikas naudoja pagalbines mokymosi priemones	kartais dar vertėja naudoju (1)
Matoma mokymosi pažanga	Vaikas lietuvių kalbą moka geriau	geriau moku lietuviškai kalbėti (1) / pirmą ne viską supratau, aš po to, aš dabar suprantu (2) / aš dabar daug daugiau suprantu. <...> jau man geriau lietuvių tikrai (4) / po pirmo pusmečio aš jau buvau beveik ten geriausia (7) / pradėjau geriau mokytis dėl ten lietuvių (8)
	Vaikas istoriją supranta geriau	Istorija, tai, nu, kartais suprantu geriau, negu praeitais metais (1)
Vaiko gebėjimai	Vaikui lengva mokytis anglų kalbos	man labai daug pamokų sunkus, nu daug, bet tikrai ne anglų <...> Čia mano, kaip, nu, pati lengviausia kalba (4) / Gerai, aš viską suprantu (1)
	Vaikui įdomu mokytis anglų kalbos	Airijoje mes nesimokėme <...> kaip taisyklės, kaip angliškai kalbėt. Ir viską tokio, nes čia, nu, kaip gimtoji ten buvo <...> bet čia Lietuvoj, ten taisyklės visus mokėmės, tai buvo, nu, įdomu. (4)

10 PRIEDAS. Šeimos veiksniai, palengvinę vaikų integraciją mokyklose (tėvų nuomonė)

Kategorija	Subkategorija	Iliustracijos
Tėvų indėlis į vaiko lietuvių kalbos puoselėjimą gyvenant užsienyje	Tėvai vaikui sudarė sąlygas mokytis institucijoje	lankėm šeštadieninę mokyklą „Keturi vėjai“ vadinasi (2) / kitam miestely būdavo tokia lietuviška mokyklėlė <...> kiekvieną šeštadienį veždavau vaikus (7) / ten bandėme prieš atvažiuojant vesti į mokyklėlę tokią, į papildomas pamokėles <...> ten tokios lietuviškos ir savaitgaliais vyksta (6) / yra tokia „Sandoros“, lygtais, progimnazija <...> ėjo *online* į lietuvišką mokyklą (5) Vaikus iškart užrašėm nuo pat pirmų dienų į lietuvišką mokyklą savaitgalinę. Šeštadieniais eidavo (9) / yra lituanistinė mokykla „Banga“ Anglijoj <...> Vasarą ten 2 kartus, 3 kartus vaikų stovyklos, tai ir jinai (mokytoja) vesdavo tas pamokas (4)
	Tėvai leido vaiką į privačius užsiėmimus	kiekvieną vakarą ji sėdėdavo *online* su mokytoja X iš Lietuvos (4) / Vedėme pas tokią mokytoją atskirai namo ir jinai su jais ten užsiiminėdavo (6)
	Tėvai palaikė ryšius su lietuvių bendruomene užsienyje	Mūsų mieste grupelė buvo tų lietuvių, su kuriais bendravom, tai dažnai susitikdavome ir tarpusavyje lietuviškai bendravome (3) / yra lituanistinė mokykla <...> ir mes važiuodavom į bendras stovyklas dar su šeima <...> ten tokias, vat, lietuvių būdavo šeimos, visi suvažiuoja (4)
	Tėvai gyvendami užsienyje su vaiku kalbėjo lietuviškai	Mes visą laiką su savo vaikais kalbėjome lietuviškai (7) / šeimoje pas mus yra kalbama lietuviškai. Ir Airijoje kalbėjom lietuviškai. Visąlaik lietuviškai kalbėjom. (9) / aš visą laiką su ja lietuviškai kalbėjau (1) / Mūsų šeimoje buvo nuspręsta taip, kad su tėčiu jie kalba lietuviškai namie (5)
Tėvų įsitraukimas į vaiko ugdymo procesą atvykus į Lietuvą	Tėvai padeda lavinti lietuvių kalbos įgūdžius	aš dabar su ja namie kalbu lietuviškai, kad jai lengviau būtų <...> Jeigu kažką pasako blogai, aš ją pataisau <...> Su drauge kai bendrauja, aš girdžiu, kad kita kalba, aš sakau: „Ne, lietuviškai“ (3) / su dukra aš tiesiog bandydavau daugiau kalbėti lietuviškai, taisyti juos tą lietuvių kalbą <...> kai jinai kalba, tai ją taisai <...> aš prašydavau, kad ji skaitytų garsiai <...> kai garsiai skaito, tada tartį gali taisyti (8) / ką aš galiu jiems padėti, tai tiesiog paskaityti kartu su jais knygą, tekstą išversti (6)
	Tėvai ieško papildomos pagalbos	Mes bandėme, dar norėjome tą pačią lietuvių kalbos mokytoją prikalbinti, kad galbūt jinai kažkaip užsiimtų papildomai su juo. (6) / Vyresnioji pradėjo lankyti šiais metais matematikos kursus, korepetitorių pasiėmėm. (3)
	Tėvai padeda susirasti draugų	visai klasei dariau 20 dovanų, kad tą dieną, kai jinai ateina, kad jinai, vat, ateitų su dovanėlėm <...> vėl ar gimtadienis, ar, vat, jinai važiavo į Angliją, tai vėl mes pirkome lauktuvių visai klasei <...> manau, biški padeda <...> Iphon‘ą jai, taip mergaitės iškart sakė prie jos, ten žiūri tuos žaidimus <...> gali tą telefoną žaist. Tai jos susikeitė kontaktais, bendrauja, vat, ir po pamokų bendrauja.<...> tai užsirašėm į šokių būrelį kartu su ta X ir į dainavimo užrašiau (4)
	Tėvai leidžia laiką su vaikais po pamokų	po kiekvienos mokyklos tų pamokų aš pasiėmiau tas rogutes. Ir mokykloje už pastato yra labai geras kalniukas ir mes einam abi čiuožinėt kiekvieną dieną, kai buvo sniegas, mes eidavom ir galvojau, va tokiais mažais dalykais turi tą laimę, jai sukurt. (4) / pirmi metai, tas sniegas, mes kasdien eidavome nuo kalniukų, ten gniūžtės, viskas. Tai tas ragavimas sniego ir su gniūžte gavimas - nauja patirtis, tai buvo tiek, tiek ir džiaugsmo, ir ašarų kitą kartą, kad užkrito sniegas už užančio ir šalta (8)

11 PRIEDAS. Šeimos veiksniai, palengvinę vaikų integraciją mokyklose (vaikų nuomonė)

Kategorija	**Subkategorija**	**Iliustracijos**
Tėvų įsitraukimas į vaiko ugdymo procesą	Mama padeda atlikti namų darbus	lietuvių namų darbus mama padėjo (1) / aš padarau su mama, ji paaiškina man (3) / Bandydavo (mama) aiškint lietuviškai, jei nesuprasdavo, tai tada angliškai man atsakydavo (4) / kartais mama man padėdavo, jeigu kažko nežinojom (8)
	Mama siūlo vaikui atsisėsti kartu su klasės mokiniu	Mama sakė: „Eik, kartu sėdėk.“ (2)

12 PRIEDAS. Mokyklos veiksniai, palengvinę vaikų integraciją mokyklose (tėvų nuomonė)

Kategorija	Subkategorija	Iliustracijos
Palanki mokyklos aplinka	Visi mokyklos darbuotojai padeda vaikui	mokykloje palaikymas. Jūs palaikote, visą laiką stengiatės dėl vaikų, lietuvių kalbos mokytojos konsultacijos, auklėtojos, direktorė, viską visi padeda, tai yra svarbu tai irgi. Mokyklos palaikymas yra gerai (1) / labai irgi mokymo įstaiga padėjo (3) / visas mokyklos kolektyvas, netgi pradedant rūbininke <...> Tiesiog visi labai, labai neįžeidžiančiai, labai maloniai, geranoriškai viską pagelbėdavo <...> tikrai mokyklos pagalba visų darbuotojų (9)
	Direktorė tiesiogiai bendrauja su tėvais	kai mes atėjom pas direktorę, tiesiog mes pas direktorę, mes uždavinėjom klausimus, ji su malonumu atsakinėjo <...> Viską mums direktorė, pati direktorė su mumis šnekėjo. (9)
	Mokykla parenka su vaiku jam priimtina kalba susišnekėti galinčią mokytoją	Ir aš taip suprantu, kad tiesiog parinko mokytoją, kuri galės susišnekėti su jais arba angliškai, arba rusiškai. (6)
	Mokykla skiria papildomas lietuvių kalbos pamokas	turėjo jisai, dar penktokas būdamas, papildomų pamokėlių (6) / mažoji gavo pagalbos iš mokyklos, papildomas tas lietuvių kalbos pamokas (3) / buvo skiriamos papildomos lietuvių kalbos pamokos (2) / jie eidavo ir į papildomas lietuvių pamokas (9) / gavo lietuvių pamoką papildomą, kad išmoktų lietuvių daugiau (4) / tai pamokų papildomų, jie turėjo lietuvių kalbos (5)
	Mokytoja informaciją tėvams teikia per *Tamo* dienyną	gerai, va, tas *Tamo*, man patinka, ta sistema, kad taip pat irgi matai visus rezultatus, ką mokytoja kada parašo, namų darbus (4)
Vaiko užimtumas mokykloje	Mokykla teikia visos dienos mokyklos paslaugą	ta prailginta klasė yra pats tas. Man patiko, kad tie vaikai džiaugiasi, jie gan noriai eina į tą mokyklą (7)
	Mokykla siūlo didelį būrelių pasirinkimą	Ir šiaip gan daug yra tos veiklos <...> Ir jiem patinka ten ir ten yra tie būreliai tokie. Nu, gan daug būrelių pasirinkimas (7)
Mokytojos individualus dėmesys vaikui	Mokytoja palaiko artimą ryšį su vaiku	Jai labai mokytoja patiko. Labai buvo artimas ryšys su mokytoja (2)
	Mokytoja yra kantri, geranoriška	ir mokytoja taip su ja kantriai (3) / labai geranoriška ir labai supratinga (9)
	Mokytoja pagiria vaiką	rašyboje buvo net ir kažkokių tai pagyrimų <...> vien tik pagyrimai, kad ji integravosi (8) / jaučiasi jinai gerai ir mokytojai giria (6)
	Mokytoja akcentuoja vaiko stiprybes	sako: <...> „dabar tyliai, dabar klausykit tobulos anglų kalbos.“ <...> „Man taip patinka, tada visi manęs klauso“. Jinai džiaugiasi, kada gali parodyt, kad jinai gerai moka (4)
	Mokytoja pakalbina, padeda, paaiškina	pakalbindavo <...> mokytojai padėdavo, būdavo šalia ir padėdavo, ir paaiškindavo (1) / labai žmoniškai paaiškindavo (9)
	Mokytoja atsižvelgia į situaciją	Sako: „Nu, aš suprantu, kad jums sunku, atvažiavot“, nu, kad irgi į tą atsižvelgs (3)
Mokytojos taikomos mokymąsi lengvinančios priemonės	Mokytoja leidžia per pamokas naudoti vertimo programas	jie naudojasi tas „google translate“. <...> pridėję prie teksto, kad galėtų versti, kas parašyta.<...> jeigu sunkumų turi mokytoja ar jie, tai jie gali tais telefonais pasižiūrėti kaip čia padaryti (1)
	Mokytoja skiria konsultacijas	Lanko papildomai matematiką (3) / lietuvių kalbos mokytojos konsultacijos (1)

12 priedo tęsinys kitame puslapyje

Kategorija	Subkategorija	Iliustracijos
Švietimo pagalbos specialistų darbas su vaiku	Logopedas užsiima su vaiku	logopedės tarseną, sakykim, taip nušlifavo, kad, na, aš dabar klausausi ir formulavimas sakinių netgi geresnis yra pas jį kitą kartą, bent jau nušlifuotos frazės tai tikrai (8)
	Psichologas skiria vaikui konsultacijas	Tai bendravimas vyko sklandžiai, nes visą laiką pasiklausdavau psichologės kaip jai sekasi. Visą laiką gaudavau labai išsamų atsakymą (2) / Buvo ketvirtokas, taip (lankėsi pas psichologą) (6)
	Specialusis pedagogas dirba su vaiku	taip ir tuo pagrindu mum tada buvo skiriami visi pedagogai ir pusę metų mes dirbom su tais pedagogais mokykloje. (pagal VPPT išvadas papildomai su vaiku pradėjo dirbti specialusis pedagogas) (2)
Klasės auklėtojos palaikymas	Klasės auklėtoja paaiškina, palydi	su ta pačia valgykla, kai reikėdavo ten nueiti. Ar ten talonėlio nusipirkti, kol jisai suprato, kaip viskas vyksta, kaip reikia daryti. Tai, kur reikia paprašom pagalbos, jinai tikrai padeda (6) / Džiaugiasi labai geromis auklėtojomis, kurios visąlaik, visą laiką, nu, pasiruošę padėt. <...> Netgi už rankos nuvesdavo, parodydavo. (9) / Ji su X bendravo, bendravo su X keletą sykių (7)
	Klasės auklėtoja dirba su klase	Ir pačioj pradžioj pas X buvo gal sunkiau, bet mokytoja pasikalbėjo su klase, tai tada klasė pradėjo daugiau bendrauti su X ir tokiu būdu ir jisai linksmesnis pasidarė, ir dabar jau maždaug jie bendrauja. Ir dabar jis nėra nuošalyje. (1)
	Klasės auklėtoja padeda susipažinti su klase	Prisistatymas toks buvo (7)
	Klasės auklėtoja palaiko ryšį su tėvais	Paskambindavo ir mes kalbėjom ir net savo iniciatyva skambindavo ir mes kalbėdavom (2) / ir nelabai galėjai į mokyklą ateiti, tik telefonu galėjai bendrauti ir elektroniniais paštais, nu tai vat. rašėm laiškelius, skambinomės (5)
	Klasės auklėtoja organizuoja išvykas, edukacijas	Jinai irgi džiaugiasi ta išvyka, ji labai labai dalinosi įspūdžiais iš išvykos (1) / mokytojas stengiasi tas visas edukacijas ten organizuoti <...> ir Užgavėnių proga, ir iš Velykų, ir Naujųjų metų ir viską (7)
Vaikų palaikymas	Vaikas bendrauja su draugais iš užsienio	Labai faina, kai paskambina tie vaikai ir jinai dar bendrauja, jinai kalba <...> tada va taip skambina, kalba jos. Džiaugiasi taip pat kažkaip bendrauja, taip juokiasi. (4)
	Klasės mokiniai padeda, paaiškina, neatstumia	jis turi iš klasės, kuris bendrauja su juo, kažkiek padeda irgi jam (1) / mokinių irgi neatstūmimas, irgi daug kas davė (3)

13 PRIEDAS. Mokyklos veiksniai, palengvinę vaikų integraciją mokyklose (vaikų nuomonė)

Kategorija	**Subkategorija**	**Iliustracijos**
Mokytojos individualus dėmesys vaikui	Mokytoja paaiškina	mokytojas, nu, labai padėjo per pamokas <...> paaiškino <...> visada ateidavo, aiškindavo man (1) / kai einam į pamokas, mums viską paaiškina <...> Kiekvieną pamoką ji daug aiškina. Pusę pamokos praleidžia, kad mums gerai paaiškintų kaip daryt (8) / ji skiria daug laiko visiem gerai paaiškinti visas taisykles, kad po to visi labai suprastų (7) / kažką nesuprasdavau, jie man aiškino (4)
	Mokytoja padeda	padeda su pamokom (5) / jinai suprato, kad nelabai ir supratau, tai jinai padėjo (1)
	Mokytoja palaiko	mokytoja sakė, dar 5 arba 6 klasėje jau va kaip mokėsiu lietuviškai (5)
	Mokytoja gerai elgiasi su mokiniu, draugauja, supranta vaiką	Patiko, kad su manim mokytojai labai gerai elgesiu, draugauja ir mane suprato (4) / čia yra labai geros mokytojos <...> ji labai gera yra ir niekada nepyksta (5)
	Mokytoja ragina sėdėti kartu su klasės mokiniais	Ir mokytoja paklausė: „Eik, kad sėdėk su X“, kad aš X (atvykusio vaiko vardas) ir jis X (klasės vaiko vardas). Ir sėdėjom. (2)
	Mokytoja skatina pasakoti apie šalį, iš kurios atvyko	Jos mokytoja sakė, kad mes pripažinsim, kaip Turkija ir tu, ką jūs valgėte. (2)
Mokytojos taikomos mokymąsi lengvinančios priemonės	Mokytoja leidžia naudoti vertimo programas	telefoną leidžia naudoti, nu, išversti žodį (1)
	Mokytojos lengvina užduotis	mokytojai lengvino užduotis (4)
	Mokytoja skiria vaikams konsultacijas	Aš lankau matematikos papildomą (4)
Klasės auklėtojos palaikymas	Klasės auklėtoja padeda susipažinti su klasės mokiniais	per klasės valandėlę (1) / Mes ten rašinėjom piešėm <...> paskui ten sakėm vardus, susipažinom ir taip ir susidraugavom (8) / Mus mokytoja atpažino kitiems (6) / mokytoja, kai gauni kamuolį, pasakys pažinti <...> vardą ir kur atvykai, koks mokyklas lankai (3) / mokytoja mane su visais prisipažino (4) / mus pristatė <...> visi kalbėjo ten, sakė savo vardus ir ką jie mėgsta (7)
	Klasės auklėtoja padeda orientuotis mokykloje	auklėtoja buvom susitikę visi kartu ir ji parodė visas klasės, kurių mes eisim <...> ji parodė ir paskui, jeigu pamirštume, parašė skaičius, kad mes nusifotografuotume (8)
Mokykloje teikiama pagalba	Mokykloje organizuojamos papildomos lietuvių kalbos pamokos	Dvi pamokas, vietoj rusų ir vietoj literatūros (1) / lankau užsieniečių lietuvių kalbos grupę (4) / turėjau papildomą lietuvių (6) / pas mokytoją buvo <...> po pamokų būdavo (7)
	Mokytojo padėjėjas padeda vaikui pamokų metu	pas mane padėjėja ateina per lietuvių kalbą (4) / Padėjėja buvo (7)
	Specialusis pedagogas užsiima su vaiku	einu pas spec. pedagogę (4)
Patraukli mokyklos aplinka	Mokykla yra graži	Man patiko mokykla, labai faina (1) / Čia graži mokykla (3)
	Mokykloje yra valgykla, kurioje galima valgyti	Valgyti <...> bet ne taip valgyt <...> buvo mergaitė yra ir ką norime ir duoda, ir mes einam į klasė <...> Mūsų tiktai paimti ir ėjo į klasė valgyt (2)
Patraukli mokyklos vidaus tvarka	Mokykloje per pertraukas galima žaisti telefonu	galima pertrauka, galima žaisti telefoną (3)
Ugdymo proceso organizavimo ypatumai Lietuvoje	Mokykloje yra nedaug pamokų	nedaug, kad nedaug pamokų (3)

13 priedo tęsinys kitame puslapyje

Kategorija	Subkategorija	Iliustracijos
Vaikų palaikymas	Klasės mokiniai domisi atvykusiu mokiniu	pasakė: „Kaip tu atėjai? Ar tu žinai lietuvių?“ Nu, klausi: „Kaip turkiškai puodukas?“ (3)
	Klasės mokiniai draugauja	pradėjo draugaut su manim (8)
	Klasės mokiniai padeda, patikslina, paaiškina	visada padėdavo, jeigu nesuprantu kažką, pasakydavo, ko, nu, kas ten reiškia (1) / jei aš kažką nesuprasdavau, ji man aiškino, ką reikėjo daryti (4) / jeigu kažką nesuprasdavau, jie man pasakydavo <...> arba tiesiog patikslindavo (8) / Jie kartais mane pataisydavo (7)
	Klasės mokiniai nesijuokia iš atvykusių	visi manęs čia palaiko, kai man sunku ir, jeigu aš kažką blogai pasakau, tai jie nesijuoks, bet palaikys (6)
	Padeda geriausias draugas	Jis (geriausias draugas) padėdavo man ant žodžių <...> jis tiesiog padėdavo mane (8)
	Klasės mokinys pats prieina ir užkalbina	mergaitė ateina pas mane ir sako ir sako, kad nu gražiai apsirengusi (4)
	Klasės mokiniai juokauja kartu	Jie buvo linksmi per susipažinimą. Kartu ir pajuokavo kai kurie (7) / jeigu neištariu žodį gerai <...> jie juokauja <...> aš irgi taip darau (1)
	Klasės mokinys pasiūlo atsisėsti šalia	aš tik vienas buvau ir taip: „Tu gal manęs sėdėk?“ (2)
	Klasės mokinys pasiūlo kartu žaisti	X irgi šitą žaidimą žaidžia ir po to „Galima žaisti?“ – sakė. Ir mes žaidėm su telefonu ir mes sėdėjom su jais ir po to kalbinom ir kalbinom ir gerai draugo. (2)
	Draugiški vaikai mokykloje	man labiausiai patinka kokie čia geri vaikai <...> Jie labai draugiški, yra lengvai susidraugauti, labai draugiški (6) / labai daug čia galima rast draugų ir tiesiog draugaut kiek nori (5)

14 PRIEDAS. Asmeniniai veiksniai, trukdę vaikų integraciją mokyklose (tėvų požiūris)

Kategorija	**Subkategorija**	**Iliustracijos**
Charakterio savybės	Vaikas nepasitiki savimi	o jie nedaro namų darbų paprastai kol aš neateinu (1)
	Vaikas yra kuklus	Gal tas toks kuklumas (9)
	Vaikas yra uždaras, jautrus	Na ir jisai pats berniukas yra labai jautrus, uždaras, tai jam sunkiau prisileisti (6)
	Vaikas yra nedrąsus	jinai turi problemą, tai jinai neis, nepasakys, kažko iš klasės nepaklaus ir nemanau, kad jinai mokytojų paklaus (1)
Užsienyje palikti draugai	Vaikas ilgisi užsienyje paliktų draugų	Ji verkia periodiškai, kad nori į Angliją. Taip, liko draugai (7) / Šiai dienai, aišku, dar ilgisi ir visą laiką, aš manau, ilgėsis (9)
Nepakankamas lietuvių kalbos žinių lygis	Vaikui kyla sunkumų su kitais mokomaisiais dalykais	mano vyresnioji, labai gerai matematikoj, na jinai gerai ją supranta. Bet kai tu lietuvių kalbos nesupranti ir kai tu skaitai užduotį ir tu nesupranti tos užduoties, tai tavo ir matematika šlubuoja todėl, kad tu tiesiog nesupranti, ką reikia daryti. (7)
	Vaikui sunku susirasti draugų	Jie moka kažkiek, jie supranta daugiau negu kalba, bet visiems yra sudėtinga ir tokiu būdu sudėtinga rasti draugų (1) / iš tikrųjų ir taip pagrindinė problema buvo, kad truko truputį jai lietuvių kalbos bendrauti su vaikais (8)
	Vaikas nesupranta kas vyksta per pamokas	labai mažai ką suprasdavo ir pusę laiko taip ir būdavo, kad tas vaikas sėdi ir nieko nesupranta (2) / jinai nesuprato paprasčiausiai ką reikia daryti (1)

15 PRIEDAS. Asmeniniai veiksniai, trukdę vaikų integraciją mokyklose (vaikų požiūris)

Kategorija	**Subkategorija**	**Iliustracijos**
Nepakankamas lietuvių kalbos žinių lygis	Vaikas nesupranta apie ką kalbama per pamokas	dažnai nesupratau (1) / nesuprantu apie ką kalba (4)
	Vaikas nesupranta ką aiškina mokytoja	mokytoja, nu, labai greitai viską aiškina. Man nelabai aiškiai aiškina (4)
	Vaikas nesupranta greitai tariamų, ilgų žodžių	mokytojai greitai kalba ten, ilgus žodžius sako. (4)
	Vaikui kyla susikalbėjimo sunkumų	nelabai ir galėjau kalbėtis su visais (1) / ir nelabai lietuvių irgi mokėjau <...> Sunku suprasti apie ką visi kalba (6) / kalbėti buvo labai sunku ir ne visi suprato, ką aš bandžiau sakyt (4)
	Vaikas jaučia gėdą bendraujant su kitais	Man kažkokia tokia gėda buvo (6)
	Vaikui sunku atlikti lietuvių kalbos užduotis	Kai skaitau kažką, aš neatsimenu, ką skaitau, tai reikia iš naujo skaityti (1) / lietuvių, ten kai tekstą reikia sekti ir atsakyti į klausimus, man labai sunku (6) / Bet man vis tiek sunku su galūnėmis (4)
	Vaikui sunkiai sekasi mokytis kitų mokomųjų dalykų	sunku man su matematika <...> nesuprantu (5) / buvo sunkoka <...> su matematika (8)
	Vaikas jaučia gėdą dėl klasės kartojimo	buvo biški gėda, nes ta pati šešta klasė (1)

16 PRIEDAS. Šeimos veiksniai, trukdę vaikų integraciją mokyklose (tėvų požiūris)

Kategorija	**Subkategorija**	**Iliustracijos**
Tėvų nesugebėjimas pagelbėti	Tėvai neturi mokomųjų dalykų žinių	Visiems giminaičiams skambindavome vakarais, atsisėdam daryt namų darbų ir skambinam jaunom pusseserėm, kurios dar tą mokyklos nu vis tiek kažką atsimena, žino kaip paaiškint. Ir taip pat grįžtam savaitgaliais jinai sėdi su mano sese matematiką aiškinasi (4)
	Tėvai nemoka pateikti vaikui informacijos	vis tiek tėvai nėra mokytojai, jie to tokio autoriteto neturi prieš vaikus, kaip mokytojai turi. Vis tiek kažkoks minimalus pedagoginis išsilavinimas būtų, turi būti, kad tu mokėtum, na, perteikt tą informaciją be traumų. (7)
Tėvų perspaudimas dėl rezultatų	Tėvai su vaiku kartoja klasės darbą ir atlieka namų darbą	galbūt aš per daug persistengiau, bet aš iš tos baimės, kad vaikas greičiau įsisąmonintų viską, per daug gal spaudžiau. <...> Mes darėm namų darbus kartu su X po 4 po 5 valandas per dieną. Mes kartodavome viską, kas buvo praeita klasėje, jai viską versdavau į anglų kalbą, ji užsirašydavo žodžius. <...> Tai yra tas toks titaniškas darbas, kurį mes tą darbą darėm su ja trigubai keturgubai daugiau negu kiti vaikučiai darė. (2)
	Tėvai prižiūri namų darbų darymą	stoviu kaip prižiūrėtojas virš galvos su rombu ir tranko tą vaiką per galvą: „Padaryk namų darbus, padaryk“. Ir va čia toks, žinot, kai nurodinėja ir liepia, tada automatiškai yra tas nenoras, per prievartą darai. (7)

17 PRIEDAS. Mokyklos veiksniai, trukdę vaikų integraciją mokyklose (tėvų požiūris)

Kategorija	**Subkategorija**	**Iliustracijos**
Didelis mokymosi krūvis	Daug užduoda namų darbų	Tai būna man sudėtingiausias dalykas, kuris buvo greičiausiai. Bet tai ne tik man, manau, visiems tėvams yra dėl to sunku (1) / kai čia labai daug namų darbų, labai daug reikia daryt, labai daug sėdim kiekvieną vakarą abidvi. (4)
Nepalankios bendravimo su bendraamžiais sąlygos	Per papildomas lietuvių kalbos pamokas nėra bendraamžių	jie eidavo ir į papildomas lietuvių pamokas, todėl jie su klasės draugais dar mažiau susitikdavo <...> ten visokio amžiaus. Tai tas mano berniukas jau buvo aštuntokas, jisai vyriausias, tai jam ten visai nebūdavo draugų, tai vienas. (9)
	Klasės mokiniai nepriima į kolektyvą, užgaulioja, pravardžiuoja	prasidėjo didelės bėdos, prasidėjo patyčios klasėje (8) / nepriėmė, gal jų į savo kolektyvą, prasivardžiavo visokiais ten žodžiais (5)
Mokytojos nepagarbus santykis su vaiku	Mokytoja žemina vaiką	Mokytoja prieš visą klasę pasakė: „O siaube, kaip tu čia skaičiuoji?“ <...> Tai aš jos paprašiau <...> nežeminkit juos prieš kitus vaikus. (4)
Integracijos proceso administravimo mokykloje trūkumai	Mokykla neskiria papildomų lietuvių kalbos pamokų	sakau: „Mums reikia papildomų pamokų“ <...> man nieks nesiūlo (4) / jokios pagalbos mums ir nebuvo siūloma (2) / nieko nebuvo (7) / Ne, negavo tų papildomų pamokų (8)
	Mokytojai nežino, kad moko iš užsienio atvykusį vaiką	pasirodo, po mėnesio jau to darbo, muzikos mokytojai net nežinojo, kad jinai iš Anglijos atvažiavus (4)
	Tėvų nesupažindina su mokyklos aplinka	Aš dabar jau einu į klasę. Aš nežinau nei vieno koridoriaus. Aš nežinau kur yra biblioteka. Nežinau, kur yra sporto salė, šokių <...> kai buvo tas susirinkimas, šio lapkričio gale, man atrodo, aš pati apėjau visą mokyklą, tiesiog apėjau viską, apsižiūrėjau kur kas (4)
	Mokykla nerodo iniciatyvos, neteikia informacijos apie uniformą	Uniformą, sako *online* nusipirksit. O kokia jinai? Kaip jinai atrodo? Tada landžiojau į mokyklos puslapį ir žiūrėjau, kaip jinai atrodo, kaip ten dydis <...> tiesiog spėlionių būdu labai daug ką <...> žiūrim abi, kaip vaikai kiti rengiasi, ką. Ir tikrai, vat, stebėjai, kopijuoji ir, vat, žiūrim tada ką imam (4) / Niekas neaiškino mums, ką reikia pirkti, kiek reikia pirkti. Pačiai teko domėtis. Aišku, prieš rugsėjo pirmąją dar įsiprašėme vizito su auklėtojom. Tai bent jau jos mums davė sąrašą kokių priemonių reikia susipirkti mokyklai. Tai va, dar paaiškino su tom uniformom, tai tiek, bet jeigu mes patys neieškotume, tai, ko gero, niekas ir neskirtų to dėmesio. <...> Pati ieškojau. (6)

18 PRIEDAS. Mokyklos veiksniai, trukdę vaikų integraciją mokyklose (vaikų požiūris)

Kategorija	**Subkategorija**	**Iliustracijos**
Ugdymo ypatumai Lietuvoje	Mokytojai taiko kitokius mokymo metodus negu užsienio šalyse	visai kita programa kaip daryt viską <...> reikėjo atmintinai (4) / yra skaičiavimo skirtumas (8)
	Mokykloje yra labai greitas mokymosi tempas	čia reikia labai greitai suspėti (1)
Didelis mokymosi krūvis	Mokytoja skiria daug užduočių	labai daug užduočių užduoda (4)
	Mokytoja užduoda daug namų darbų	labai daug namų darbų (3) / namų darbas, labai daug buvo man (4)
Mokymosi pagalbos nutraukimas	Mokytojai nebepadeda per pamokas	dabar per tikras lietuvių pamokas daug sunkiau, nes ten nebepadeda (1)
	Mokytojai nebelengvina užduočių	nebepalengvinta (užduočių) (1) / dabar man nebelengvina užduočių (4)
Integracijos administravimo trūkumai	Mokytojai nežinojo, kad moko iš užsienio atvykusį vaiką	kai pasakėm, tada jau žinojo (8) / pora nežino <...> bet aš pasakiau jiems (4)
Netinkamai sudarytas individualus ugdymo planas	Vaikas atsilieka nuo kitų mokomųjų dalykų	„praeitais metais aš nėjau į pusę pamokos, tai aš nežinau pusė dalykų <...> ten nieko nesuprantu“ (1)
	Mokytojos padėjėja neteikia pagalbos per gamtos ir matematikos pamokas	pas mane neateina padėjėja per matematiką <...> per gamtą irgi (4)
	Pamokos vyksta su skirtingomis klasėmis	dar labai daug pamokų man buvo su kitom klasėm, nu, technologija su 7a, dailė su 6b <...> matematika <...> su 6a <...> po pirmo pusmečio pakeitė su 3-kais istoriją, tai dar su 4-kais reikėjo eit (1)
	Anglų kalbos pamokos yra nuobodžios	man pamoka nepatinka <...> čia man nu lygis dabar anglų kalba, nu, normalus. Aš ten mokausi naujų dalykų, bet nuobodu. Nes ten visi lėtai kalba ir kol aš laukiu savo eilės, ten galiu užmigt (4) / Nuobodu. <...> nes viską suprantu. Viską iškart, nu, užduotis viską iškart padarau, tai ten sėdžiu (1)
Klasės mokinių atstūmimas	Klasės mokiniai juokiasi	aš kažką ne taip pasakiau ir pradėjo visi juoktis (1)
	Klasės mokiniai ne visada noriai bendrauja	Mes kalbam, po to nekalbam (3) / žaidėm <...> einam namo ir buvo kartu ir po to nekalba <...> ir po to žaidžiam <...> ir po to nežaidžia, ir neskambina (2)